

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Lucie Vrlíčková

**Naplnění psychických potřeb u dětí z běžného rodinného prostředí
versus děti z dětského domova.**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 2. dubna 2014

.....
Lucie Vrlíčková

Poděkování

Velmi děkuji Mgr. Lucii Pastierikové, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, její komentáře, strávený čas konzultacemi, ochotnou spoluprací a mnoho cenných rad pro dokončení práce. Děkuji také dětskému domovu Liptál a základní škole Liptál za ochotnou spoluprací a vstřícnost při práci s dětmi na vyplnění dotazníku. Závěrem patří velký dík všem dětem, které se do výzkumu zapojily a s ochotou mi dotazníky vyplnily.

Obsah

Úvod	6
<i>TEORETICKÁ ČÁST</i>	8
1. Psychické potřeby	8
1.1 Potřeba	8
1.2. Struktura lidských potřeb podle Maslowa.....	9
1.3. Základní psychické potřeby podle Zdeňka Matějčka	11
1.4 Obecný vývoj dítěte a psychické potřeby	13
1.5 Psychická deprivace.....	17
2. Rodina	21
2.1 Definice rodiny	22
2.2 Historie rodiny.....	23
2.3 Funkce rodiny.....	25
2.4 Výchovné styly.....	27
2.5 Role v rodině	30
2.6 Úplná/neúplná rodina.....	30
2.7 Vlastní a nevlastní rodina.....	34
3. Ústavní výchova	36
3.1 Nastínění ústavní výchovy	36
3.2 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	37
3.3 Dětské domovy.....	40
3.4 Transformace ústavní výchovy	47
<i>PRAKTICKÁ ČÁST</i>	49
4. Dotazníkové šetření zaměřené na naplnění psychických potřeb v různém prostředí – dětský domov, běžné rodinné prostředí.	49
4.1 Cíl šetření	49
4.2 Metody šetření	50
4.3 Vzorek.....	51
4.4 Časový harmonogram průzkumného šetření	51
4.5 Místo průběhu průzkumu	52
4.6 Analýza a interpretace výsledků.....	54
4.7 Výsledky otázek v dotazníkovém šetření.....	54
4.8 Závěry šetření a zhodnocení cílů	83
Závěr	86

Použité zdroje	88
Literatura	88
Internetové zdroje	91
Seznam zkratk	92
Seznam tabulek	92
Seznam obrázků	93
Seznam grafů	94
Seznam příloh	96
Anotace	108

Úvod

Dětství je nejdůležitějším obdobím, tvoří se zde základy téměř všeho a hlavně osobnost dítěte. Otázka naplnění psychických potřeb je velmi obtížná a přesně určit a vyzkoumat snad ani nejde. Vždy se zde vyskytnou faktory, které dítě mohou ovlivnit. Jako příklad můžeme uvést aktuální rozpoložení dítěte. V rodině vše může být v naprostém pořádku, ale zrovna ráno v den plnění dotazníků může vzniknout malicherný konflikt a při vyplnění může zahrát aktuální rozpoložení dítěte. I přes to jsem se snažila o co nejpřesnější údaje a objektivní zhodnocení situace.

Chtěla jsem najít téma sobě blízké a zároveň něčím zajímavé. Zamyslela jsem se nad svými dosavadními zkušenostmi a možnostmi. Tématika dětských domovů mě vždy zajímala. V dětském domově jsem v rámci střední pedagogické školy byla na praxi a následně jsem s dětmi jezdila na akce, kdy byla potřeba pomoc či zabavení dětí atraktivním programem. Tím se mi naskytla možnost nahlédnout blíže, do duší dětí, jejich starostí a fungování ústavní výchovy. V dětském domově v Liptále je vše nadstandardně vybavené a vše funguje poměrně srovnatelně s rodinným prostředím. Přesto se mi však chodila hlavou myšlenka, zda i po stránce naplnění psychických potřeb, je zde vše jak má být. Přece jsem byla spíše jen návštěvou v zařízení a můj pohled nemusel být zcela objektivní. Pohaněná chutí se dané problematice přiblížit jsem dospěla k názvu diplomové práce.

V diplomové práci se zaměřuji hlavně na naplnění psychických potřeb dětí z dětského domova ve srovnání s dětmi z běžného rodinného prostředí. V teoretické části uvádím fakta k dané problematice. První kapitola přibližuje psychické potřeby a jejich jednotlivé specifika. Navazuje druhá kapitola a ta popisuje rodinu, jako základní stavební kámen vývoje osobnosti. Pokud rodina jako výchovné prostředí selže, nastupuje ústavní výchova a té je věnována třetí kapitola. V jednotlivých kapitolách jsem nejdříve zmínila úvod, náhled do historie, přiblížila jsem daný pojem a dále pokračovala v přiblížení problematiky. Na teorii navazuji praktickou částí, je použit kvantitativní výzkum. K zodpovězení cílu nám pomáhají otázky dotazníku, které jsou rozděleny podle jednotlivých potřeb na šest částí: demografické údaje, potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba identity a závěrem potřeba otevřené budoucnosti. Poslední potřebu původně Z. Matějček neuvádí a je následně doplněna. Sama jsem zvažovala, zda ji použít, protože si myslím, že tato potřeba je uplatňována až v pozdějším věku, ale pro úplnost jsem i tuto část do dotazování zařadila a děti své představy mají. Ikdyž občas idylické.

Cílem mé práce bylo přiblížit problematiku naplnění psychických potřeb a zdůraznit důležitost právě v mladším věku. A hlavně zodpovědět si otázku zda jsou potřeby naplněny v obou prostředích stejnou mírou a kvalitou. Dále bych ráda přiblížila i celkově populaci a hlavně občanům vesnice Liptál, že ikdyž děti jsou z dětského domova, připravují se zde na plnohodnotný život.

Diplomová práce a její výzkumná část by měla v ideálním případě poukázat na nedostatky jednotlivých prostředí a následné zamyšlení, jak danou problematiku napravit. Také by mohla sloužit pro daný dětský domov a rodiče zapojených dětí jako zpětná vazba, podaná přímo od jejich dětí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Psychické potřeby

V následující kapitole se budeme věnovat psychickým potřebám. Přiblížíme si strukturu potřeb dle Maslowa a podrobněji proberu psychické potřeby dle Matějčka. Z psychických potřeb Matějčka je vycházeno i u tvorby dotazníku ve výzkumné části práce. Dále zde bude zmíněn vývoj dítěte pro přiblížení spojitosti jednotlivých potřeb. A také se podíváme na důsledek neuspokojení psychických potřeb, tedy na psychickou deprivaci.

1.1 Potřeba

Psychickými potřebami se zabývá řada autorů, hlavně psychologové. Můžeme zmínit Z. Matějčka, A. Maslowa, J. Langmeiera, P. Kopřivu, M. Hermana a mnoho dalších. Je to důležité téma a stále je na čem pracovat, vzhledem k tomu, že společnost se stále vyvíjí je neustále co nového objevit. A každé období má své pozitiva a negativa a s vývojem doby se spektrum neustále rozšiřuje a proto je aktuální pohled více než důležitý.

Každý autor má svůj pohled na danou tematiku, většinou se však v mnohém shodují. Shodu nacházíme nejčastěji v uspokojení fyziologických potřeb, potřeby bezpečí, sounáležitosti a lásky. Zmíněné potřeby jsou základním pilířem v uspokojování dalších potřeb.

Herman (2008) přirovnává psychickou potřebu ke třem hadům, kteří ovlivňují osobnost člověka. Jejich základním cílem je uspokojení základní potřeby. Na další otázky mu v knize pomáhá odpovědět Erick Berne.

Velmi podobně vidí problematiku potřeby Sillamy (2001). Definuje ji jako nedostatek něčeho. Je to takový poplašný systém, který vede člověka k cíli, který potřebu uspokojí. Rozlišuje potřeby, které jsou podmíněny fyziologickými podmínkami organismu (nezbytné k životu) a sociální podmínky.

Dle psychologického slovníku od Hartla a Hartlové (2010, s. 433) je potřeba tendence organismu něco získávat nebo se naopak něčeho zbavovat. Komplementárním pojmem k potřebám jsou hodnoty. Výběrem správných hodnot mohou být potřeby uspokojeny. Hodnoty se často s vývojem mění, ale potřeba se nijak výrazně nemění. „*Potřeba vzniká při*

jakékoli fyziologické odchylce od ideální hodnoty, nemůže být automaticky upravena, je aktivován pud a vybuzený organismus zahájí činnost ke znovuoobjevení rovnováhy. “

Stručnou a srozumitelně pojatou definici uvádí Janderková (2010, s. 39). „*Nutnost organismu něco získat nebo se něčeho zbavit. Také stav organismu člověka, který znamená porušení vnitřní rovnováhy nebo nedostatek ve vnějších vztazích osobnosti. Opakem je pak stav vnitřní rovnováhy, nepřítomnosti aktuální potřeby. “*

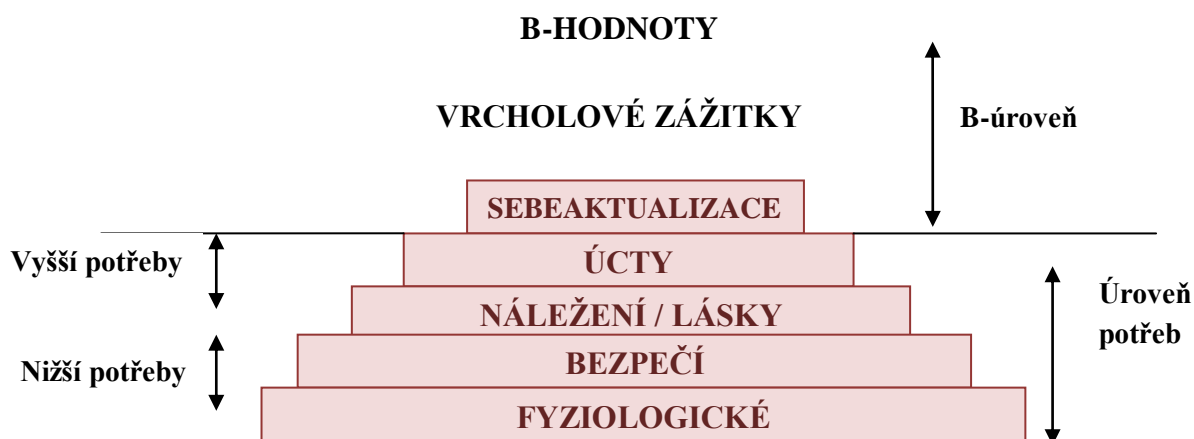
V zahraničí se dívají na danou problematiku velmi podobně. Shodujeme se na tom, že naplnění psychických potřeb je velmi důležité a v případě nedostatku způsobí negativní odezvu na lidskou osobnost (wikipedia, [b.r.]).

V následujících podkapitolách zmíníme základní hierarchii potřeb podle Maslowa a následně dle Matějčka, ze kterého vycházím ve výzkumné části a proto je pro tuhle práci důležité nastínit jeho rozdělení.

1.2. **Struktura lidských potřeb podle Maslowa**

Araham Maslow (1908 – 1970) žil v rodině židovských přistěhovalců. Psal deníky, které jsou odrazem jeho nešťastného mládí plného rodinného napětí mezi matkou a otcem. Často trpíval silnými depresemi. Vztah motivace a vyšší a nižší potřeby začal zkoumat v období druhé světové války. V průběhu života a při zhoršení jeho zdravotního vztahu se začal zabývat životem a smrtí. Zemřel na srdeční infarkt (Drapela, 2011).

Maslow specifické potřeby uspořádává do hierarchie. Hierarchické uspořádání potřeb znamená, že musí být plně uspokojeny nejdříve potřeby nižší, poté mohou být uspokojeny potřeby vyšší. Jde zde o **epigenetický prvek**. Znamená to, že pokud nejsou nižší potřeby zcela uspokojeny, nemůže se jít dále. Neznamená to, ale že každá úroveň musí být plně naplněna pro postup dál (Drapela, 2011).

Obrázek č. 1 – Maslowova pyramida potřeb (Maslow in Drapela, 2011).

Fyziologické potřeby – základní potřeby, které jsou přítomny v každé osobnosti od počátku života. Patří zde potřeba kyslíku, výživy atd. Pokud nejsou naplněny, vyvíjí tlak na všechny osobnostní funkce. Jestliže je člověk hladový je prvotní potřeba hladu a veškeré uspořádání jde bokem, kvůli jedinému účelu – najíst se.

Potřeba bezpečí – každá osoba potřebuje bezpečí a svobodu od strachu, úzkosti a zmatku. Řadí se sem také řád, struktura a ochrana před poraněním. Tahle potřeba je důležitá během celého života, ale nejintenzivnější je v raném věku a v dětství.

Potřeba náležitosti a lásky – po uspokojení nižších potřeb, začne jedinec toužit po lásce, vztahu a má tendenci někam patřit. Je bolestné být sám, nemilován a vyloučen.

Potřeba úcty – až na patologické případy mají tuto potřebu všichni. Dále ji dělíme na sebeúctu a úctu druhých.

Potřeba sebeaktualizace – nyní jedinec postupuje na vyšší B-úroveň. Zde se může stát vším, čím se může stát (Drapela, 2011). Maslow (1970) in Drapela (2011) určuje patnáct znaků, které se vyskytují při dosažení sebeaktualizace. Maslowým přínosem k dané problematice jsou následující znaky:

Odstup a potřeba soukromí	Jedinci dokáží být sami a necítí se osaměle, naopak si mnozí samoty cení.
Nezávislost na kultuře a okolí: autonomie a asertivita	Jedinci jsou spíše samostatní a jedou si svůj vlastní životní styl a své vlastní potřeby. Typická je sebekázeň, rozhodnost a odpovědnost.

Smysl pro humor bez nepřátelství	Nezraňují humorem ostatní. Není zaměřen na slabost ostatních.
Originalita a tvořivost	Typická je bohatá představivost a fantazie při řešení běžných životních problémů.
Sebetranscendence	Sebezapření je pokládáno za dominantu sebeaktualizujícího jedince.

Tabulka č. 1 – Znaky při dosažení sebeaktualizace Maslow (1970) in Drapela (2011).

1.3. Základní psychické potřeby podle Zdeňka Matějčka

Zdeněk Matějček (1922- 2004) byl psychologem a uznával ho celý svět. Zaměřoval se na vývoj dětí v ústavech, kde často docházelo k psychickému strádání a deprivaci. Vyzdvihoval rodinu, kterou nic nenahradí. Je to autor řady článků a knih o výchově dětí. Jeho největším úspěchem je kniha Psychická deprivace.

Matějček poměrně pěkně vysvětluje psychické potřeby dětí. Má je zmíněny ve více publikacích a v podstatě jsou totožné. Jen v některé publikaci upřednostní jiné myšlenky než v dalších publikacích. V podkapitole je shrnuto více jeho publikací a vzájemné doplnění jednotlivých informací.

Matějček (1986) vyvozuje na základě studií v kolektivních zařízeních, ale také ve vlastních rodinách, které však své funkce neplnily čtyři základní psychické potřeby a na podkladě jiných studií k nim byla přidána také potřeba pátá.

Nezákladnější tendence v kontaktu se světem se projevuje v navázání, rozšíření a udržení kontaktu s prostředím. Naplnění se nachází v potřebě **stimulace**. Stimulace je vyhledávána dítětem od nejtělejšího věku. Zpočátku je největším zdrojem stimulace matka. Jak nedostatek, tak i nadbytek podnětů jsou nepříjemné a vyvolávají negativní reakce (Matějček, Langmeier, 1974). Podněty z okolí vnímáme pomocí smyslů a ty jsou od prvních dnů připraveny, aby vnímaly a zpracovávaly podněty z okolí. Již neplatí, že máte dítě nechat v klidu, s dítětem si máme hrát, mazlit se, povídat si, dělat legraci a zábavu a to všechno je nejlepší vývojová stimulace (Matějček, 1994). Potřeba stimulace nás provází celým životem. Dospělý potřebuje podnětné prostředí stejně jako dítě. U dítěte je podstatný výběr hraček, měly by být podnětné a rozmanité, vzbuzovat zájem a pozornost (Matějček, Langmeier,

1974). Najdeme ji také nazvanou jako potřebu množství, kvality a proměnlivosti vnějších podmětů (Matějček, 2013).

Další uvádí Matějček, Langmeier (1974) potřebu **smysluplného světa**. Projevuje se aktivní tendencí kontaktu se světem. Již od prvních měsíců můžeme sledovat tendenci objevit svět. Dítě má potřebu učit se, získávat zkušenosti, hledat pravidelnosti a nalézat řešení. U kojenců nalézáme nekonečné a opakující se otázky „proč“. Podílet se aktivně na dění ve světě, je nesporně jednou ze základních tendencí. Matějček (2013) zároveň poukazuje na fakt, že pokud bychom dění kolem sebe vnímali jako náhodné, nastal by chaos a nemohli bychom se ničemu naučit. Je to teda základní potřeba umožňující učení.

Potřeba **životní jistoty** se nejvýrazněji naplňuje v citových vztazích k lidem, které nacházíme kolem nás. Jistota v blízké lodi je pro člověka velmi důležitá. Bez jistoty nás popadá úzkost, která je svazující. Následek je nejčastěji agresivní chování (Matějček, 1994). Z počátku je hlavní matka. Dítě se na matku usmívá a vyžaduje úsměv i od matky, brouká, jako odpověď, má touhu se s matkou mazlit. Celkově sama přítomnost matky přináší dítěti pocit uspokojení. Mezi dětmi jsou velké odlišnosti v tendenci naplňování jednotlivých potřeb, některé jsou aktivnější a jiné nechávají aktivitu na dospělém jedinci (Matějček, Langmeier, 1974). Potřeba životní jistoty podmínkou pro vnitřní uspořádání osobnosti (Matějček, 2013).

Potřeba **identity** v sobě obnáší také potřebu uznání, ocenění. Bývá také nazývána jako vědomí vlastního já. Potřeba nám má pomoci utvářet zdravé vlastní já a být oporou pro druhé lidi (Matějček, 1994). Ve své druhé knize Matějček, Langmeier (1974) dále doplňuje potřebu, jako potřebu nezávislosti, sebenaplnění a zajištění vlastní integrity. Dítě se do jisté doby opíralo o matku. Teď se snaží vybudovat si vlastní postoj. Specifikuje to věta „já sám“. Je hrdé na své výkony. Stanovuje si své cíle a snaží se o jejich naplnění. Začíná si uvědomovat, co od něj očekávají ostatní. Od ostatních v téhle souvislosti očekává pochvalu, povzbuzení a ujištění. Matka má zde výjimečnou úlohu, je tu v pozici, ze které může dítěti jeho postoje usměrňovat a stáčet dítěti jeho postoje pozitivním směrem. Potřeba je důležitá pro převzetí společenských hodnot a určení si cílů svého života (Matějček, 2013).

Poslední potřebou, kterou Matějček (1994) uvádí je potřeba **otevřené budoucnosti** neboli životní perspektivy. Naplnění téhle potřeby nám umožní směřovat k něčemu, na něco se těšit, mít plány a sny. Matějček (2013) uvádí, že poslední potřebu převzal od dr. Jiřího Mrkvičky.

Pro rodinu je typické a v ideálních případech i reálné vzájemné naplňování psychických potřeb. Matějček (1994) to nazývá rodinnou vzájemností. Vzájemně si mezi členy navozují pocit jistoty, uvolnění, spokojenosti, radosti a další širokou škálu libých pocitů.

Na závěr zmíníme spíše pro zajímavost další potřeby, které nenacházíme u Maslowa ani u Matějčka, ale má je ve svém slovníku Hartl a Hartlová (2010). **Potřeba identity** se pojí s pocitem jedinečnosti. **Potřeba moci** je vyznačuje touhou ovládnutí jiných lidí. **Potřeba neselhat** nám vnutkává vyhybat se prohrám. K potřebě někoho obdivovat, mít vzor máme **potřebu obdivovat**. **Potřeba protiakce** v nás vzbuzuje tendenci překonat těžkosti, abychom nemuseli přijmout porážku.

1.4 Obecný vývoj dítěte a psychické potřeby

V téhle podkapitole je nastíněn vývoj dítěte od novorozence až po adolescenci. Školní věk je rozebrán podrobněji a to právě proto, že při výzkumu se pracovalo s dětmi mladšího školního věku. Nastínění jejich vývoje je podrobnější pro ucelenější obraz radostí, starostí a celkově změn v daném období. Jsou zde zmíněny základní znaky vývoje, abychom si mohli udělat představu, kdy která psychická potřeba je nejaktuálnější.

Od novorozence po batole

Vztah k dítěti začíná ještě před porodem. Plod je aktivní a reaguje na matčiny pohyby a vlivy prostředkované jejím tělem. Mezi matkou a dítětem vzniká velmi pevná vazba a může se projevit separační úzkost. Po získání důvěry k nejbližším osobám dítě rozšiřuje pole osob ve svém okolí (Matoušek, 1993).

V období jednoho až tří let se objevují první kroky a slovíčka. Období, kdy tyto události začínají je velmi individuální. Proto je vhodná stimulace, která pomáhá rozvoji. Když by nastalo opoždění, je velmi pravděpodobné, že svůj „handicap“ velmi rychle doženu. Pokud máme podezření, že vývoj je opožděn, je dobré si zajít k psychologovi. S vývojem dítěte rostou také společenské nároky. Citové vazby upíná dítě na blízké osoby. Dítě si ustaluje představu rodiny a domova. Dítě objevuje nejen vztahy jeho k blízkým osobám, ale také vztah matky a otce k sobě vzájemně. Je to cesta k uvědomění si vlastního já. A na základě toho také vztahy druhých. Nevýhodou může být, když je jen jeden rodič, sociální stimulace nebude úplná. Je zpomaleno sebeuvědomění. Nevhodné může být prostředí, kde je naopak více lidí a nepřehledné vazby vztahů. Dítě se neorientuje. Je to období, kdy se dítě snaží prorazit

si vlastní cestu – tzv. období vzdoru. Není to známka špatného vývoje, je jeho součástí. Děti neustále připomínáme, jakou cestou je vhodné se vydat a jakou raději ne. (Matějček, 2013).

Na konci období jsou vyrýsované hlavní znaky osobnosti. Pokud vývoj probíhal správným směrem a byl dostatek stimulujících podnětů a naplněny potřeby dítěte, zvládá chodit, skákat až po složitější úkony mezi, které můžeme zmínit jízdu na kole. Nejedná se jen o fyzické aktivity, ale také umí vést rozhovor, počkat až na něj přijde slovo a mnoho dalšího (Matějček, 2013).

Předškolní věk

K předškolnímu věku se váže nástup do mateřské školy. Dětem společnost prospívá a přináší naplnění potřeby sociálního kontaktu. Rozvíjí zde společenské role, učí se dovednostem a průběžně se připravuje na školu. Důležité je podmětne prostředí a správná výchova. Neopomenutelný je také citlivý a laskavý přístup k dětem (Matějček, 2011).

Jde o velmi významnou etapu dětství. Dítě zde musí zvládnout přechod z rodinného prostředí plného známých lidí, do pro něj neznámého prostředí, kde musí navázat kontakty s novými lidmi. Jedná se jak o vztah k druhým dětem, tak k radě dospělých. Učí se budovat vztahy, prohlubovat je, rozšiřovat a měnit. Dalším krokem je schopnost spolupráce. Umožní mu začlenění do kolektivu. Což vede také ke vzniku přátelství. Pro děti, které nevyrostaly v podnětném prostředí a které se určitým způsobem vyčleňují z kolektivu, nemusí být toto období tak radostným jako pro vrstevníky. Mateřská škola může být příjemným prostředím úlevy a odpočinku. To hlavně pokud se v rodině dějí skutečnosti ohrožující psychickou pohodu dítěte. Mnohdy dítě pozná, jak je to správné a co nepatří do normy rodiny. Proto se mateřská škola může stát v ideálním případě terapeutickým prostředím (Matějček, 2013).

Je to období, kdy se dítě stává civilizované a kulturní. Děti mají často své vzory, kterým se snaží vyrovnat. Období vzdoru už by mělo pomalu přecházet. Důležité je v tomto období dbát na hygienické návyky, dbát na společenské návyky, udržovat pořádek ve věcech, nechat dítě zvládat náročnější úkoly, které mají samozřejmě své hranice dle věku dítěte. Vše co dítě učíme, bychom měli učit správně, ať ho vyvarujeme nepříjemnostem v dalším vývoji (Matějček, 2013).

Školní věk

Mladší školní věk je obdobím poměrně klidným a šťastným. Vstup do školy je velkou změnou. Škola dítěti zabere hodně času, proto ve volné chvíli necháme čas na hru, která doteď byla pro dítě celodenní náplní (Říčan, 2004).

Jak uvádí Helus (2009) s nástupem do školy souvisí připravenost dítěte na školu. Dosažení této fáze je podmínkou úspěšného začlenění do školy. Podmínky, které dítě musí splňovat, vidíme stručně nastíněny v myšlenkové mapě. Nezralému dítěti je navržen odklad školní docházky nebo zařazení do speciální třídy, kde je vytvořeno optimální prostředí pro rozvoj a vzdělávání dítěte.

Obrázek č. 2 – Podmínky školní zralosti Helus (2009).

Problémy, které nacházíme u školáků, se dají rozdělit na dva okruhy: školní prospěch a společenská situace dítěte ve škole. Školní prospěch rodičům většinou neunikne. Společenskou situaci dítěte už rodiče lehce přehlédnou. Nejde jen o to, aby dítě získávalo vědomosti, má se také společensky rozvíjet. Příčiny školního neúspěchu nemusí být mnohdy jen v rukou dítěte. Patří sem zátěžové situace jako rozvod rodičů, onemocnění, konflikty v rodině, nedoslýchavost atd. Je dobře pokud se rodiče rozhodnout přijmout pomoc učitele a následně poradenských služeb (Matějček, 2013).

V prvních ročnících je žádoucí, aby se rodiče podíleli na vzdělávacím procesu dítěte. A hlavně v klidné atmosféře dítě podporovali a pomáhali mu překonat překážky. Je důležité si uvědomit, že nervový systém není plně vyvinut a dítě není schopno se soustředit na více podnětů najednou. Důležitá je také doba soustředění a to přibližně 10 minut. Pro dítě je velmi náročné udržet pozornost a zvládat nároky na něj kladené proto je dobré střídat metody procvičení, eliminovat rušivé podněty, předvídat chybovost a upozornit jej, povzbuzovat a chválit, abychom mu to trochu ulehčili. Rodič by nesměl zapomínat i na dění mimo školu a nezajímat se jen o výsledky edukačního procesu, ale také o dítě samo (Matějček, 2013).

Složitým krokem je vztah k práci, který si začíná budovat již v tomhle věku. Jeho práci je chodit do školy, ale je dobré pokud si uvědomuje co pro matku a otce znamená práce a jak to ovlivňuje jeho spokojené dětství a chod rodiny (Říčan, 2004).

Období školního věku přináší i větší množství srovnávání což upevňuje školská klasifikace a důraz, který je na ni kladen. Mnohdy vzniká pocit méněcennosti (Matějček, 2013). Helus (2009) se také zabývá úskalím hodnocení a i podle něj je často spouštěčem traumatizujících zážitků. **Možnosti negativně působícího hodnocení, které podporuje pocit strachu, úzkosti a méněcennosti:** zdůrazňování významu známky, kupení negativního hodnocení, způsob hodnocení, který děti zavádí ke srovnávání výkonů, hodnocení, které není spojeno s vysvětlením. Samozřejmě je možnost vyvarovat se těmto situacím. Omezíme hodnocení založené na srovnání. Nebudeme zdůrazňovat, jak je daleko od cíle, ale naopak jak moc už se cíli přiblížil a samozřejmě můžeme využívat celkového hodnocení místo vytyčení nezdařilých výsledků.

Vhodné je také využívat metod, kdy dítě vystupuje před kolektivem třídy a druhými lidmi. Mluvíme o takzvané sebe prezentaci a s ní souvisí pocit zadostiučinění, hrdosti, motivace. Ne všechny děti se rády předvádí, a proto je občas nutné odbourat pocity studu a bojácnosti. Sebe prezentace nám pomáhá rozvíjet kultivované chování mezi lidmi (Helus, 2009).

Puberta

Začátek puberty poznáme podle fyziologických změn. Mezi chlapci a dívkami začínají být patrné rozdíly. Dívky jsou klidnější, zatímco chlapci jsou více společenská a kolektivnější. Puberta je obdobím ujasňování si vlastních představ o sobě a s tím se pojí také konflikty s dospělými a okolím. Nevylučuje se, klidné prožití obdobím. Důležitý je přístup rodičů

a respektování individuality. V pubertě mohou být znova všechny jistoty zpochybňovány. Více než kdykoliv předtím si uvědomují své duševní dění. Přináší to řadu nejistot a vnitřní napětí. Období puberty je dobou odpoutávání od rodiny a nalézání vlastní nezávisle cesty. Více než kdy předtím se nám vkrádá myšlenka, jak naložit s budoucností. Není bohužel pravidlem, že je nalezena vždy nejlepší cesta (Čačka, 2000).

Důležité v tomto období je přijmout sebe sama, svou povahu, schopnosti a další okolnosti spojeny s mou osobností (Říčan, 2004).

Adolescence

Hlavním cílem je vyhranění a stabilizace. Jedinec si uvědomuje cíle, postoje, hodnoty a projevy svého života. Musí se začlenit do pracovního procesu. Začíná být nezávislý na rodině. Vybírá si životního partnera. Otázky směřující k vlastnímu „já“ nabývají zvláštního významu. Vše probíhá v neustále interakci se světem. Jedinec si utřídí, přehodnocuje a vybírá myšlenky a životní kroky. Jak věci prožívá a jak se chová, ovlivňuje jeho další interakce s prostředím. Není nijak snadné uchopit život do svých rukou a nést odpovědnost za všechny úkony a až koncem období nastává harmonie a vnitřní klid (Čačka, 2000). *Adolescence je vrcholem osobního zápasu o identitu, proto je tento pojem klíčem k našemu období.* (Říčan, 2004, s. 216).

1.5 Psychická deprivace

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Matějček, 1992, s. 115).

Pojetí deprivace je podobné pojmu frustrace¹ (Matějček, 1974). Dále vymezuje Matějček (1974) **deprivační situaci**, jako životní zkušenost dítěte, v nichž nedochází k uspokojení psychických potřeb. Následky a přijímání skutečnosti jsou individuální. Deprivační situací je izolace jedince od podnětného prostředí. Dalším pojmem je **deprivační zkušenosti** dítěte. Nemusíme v termínu hledat nic složitějšího. Značí, že dítě si v minulosti prošlo deprivační situací, a když by znova do situace vplouvalo, může reagovat jak citlivěji,

---

¹ Frustraci můžeme pojmovit, jako stav zklamání. Vzniká, pokud je zabráněno dosáhnout cíle. Překážka může být jak vnější (jednání jiného člověka nám zabráni), tak vnitřní (plachost). Odolnost vůči frustraci je velmi rozdílná (Hartl; Hartlová, 2010).

tak obrněněji. **Mechanismy deprivace** se projevují jako stav při nenaplnování psychických potřeb. A právě tímto mění strukturu dětské osobnosti.

Každodenní styk dítěte s prostředím napomáhá uspokojovat psychické potřeby. Pokud jsou z nějakého důvodu nenaplněny a dítě je straněno podnětnému prostředí trpí podnětovým nedostatkem – **izolací**. Izolace může být různého stupně od částečné až po krajní (vlčí děti) (Matějček, 2011).

K deprivaci dochází za rozmanitých podmínek, jak ve škole, rodině i v péči ústavní. Je to stav, kdy dochází k zastavení přísunu žádoucích podnětů (Matějček, 2005).

Matějček (2005) rozděluje podle strádání děti na určité typy. Typ útlumový, relativně dobře přizpůsobený, typ sociální provokace, sociálně hyperaktivní, substitutivní. Dále s těmito typy pracuje a dělí následky psychické deprivace na období dětství a období dospělosti.

<u>DĚTSTVÍ</u>	<u>DOSPĚLOST</u>
Typ relativně dobře přizpůsobený	
V ústavním prostředí je bez viditelných nápadností. Jsou někdy velmi oblíbení, učí se dobře a v kolektivu nemá problémy.	Do společnosti se zařadí bez větších problémů a dosáhne vzdělání a zaměstnání odpovídající jeho osobnosti. Nemají problém uzavřít manželství a mít děti
Typ útlumový	
Aktivita je snížena stejně jako sociální zájem. Často infantilní.	Dále žijí v ústavech sociální péče, snížená adaptace se spíše prohlubuje, než zlepšuje.
Typ sociální provokace	
Touží po lásce a domáhají se jí i násilím. Ostatní vnímají jako konkurenci. Vychovatele rádi provokují, s tím se pojí, že jsou často v DD se zvýšenou péčí. Může se objevit také zvýšená úzkostnost a zbabělost.	Intelligence je individuálně rozvinutá, jsou společensky izolováni. V manželství často ztroskotají. Mění zaměstnání a místo bydliště. Odmítají spolupráci a bojují se zákonem.

Typ sociálně hyperaktivní	
Neznají zábrany, touží být středem pozornosti, nesnaží se využívat inteligenci.	Často rozvedeni nebo svobodní. Přelétaví. Bez přátel. V lásce se většinou zklamou.
Typ substitutivní	
Neuspokojení kompenzují na nižší úrovni přejídáním, masturbací. Pochybné zájmy a projevy agresivního chování.	Často nepřizpůsobení jedinci na okraji společnosti.

Tabulka č. 2 – Následky psychické deprivace (Matějček, 2005)

Pro srovnání Svoboda, Krejčířová, Vágnerová (2009) mezi projevy deprimovaných dětí uvádí sociální hyperaktivitu, sociální provokaci a útlumový typ. Velmi se shoduje s Matějčkem. Přidává i zařazení do mezinárodní klasifikace nemocí. Přičemž sociální hyperaktivita je zde zařazena jako dezinhibovaná přichylnost v dětství (F 94.2)², pokud je dlouhodobější překlenuje se v disociální poruchy osobnosti dospělých. Útlumový typ – F 94.8. Dále doplňuje, že psychická deprivace je od útlého věku pojena s nízkým sebehodnocením a obtížením navazování trvalých vztahů. Od školního věku jsou časté poruchy chování a v dospívání je sklon ke ztotožnění s delikventní mládeží. V dospělosti uvádí identické příčiny jako Matějček.

Projevy, které uvádí Koluchová in Matějček (2002) rozdělíme podrobněji podle věku. U **dětí do tří let** se deprivace projevuje opožděním psychomotorického vývoje, povrchností, nestálostí citů a vztahů, chudším duševním obzorem, špatná nálada a dospěle vážný výraz ve tváři. Upozornit nás může také vývoj řeči, normálně je rozvíjen kontaktem s matkou, ale pokud tento kontakt chybí je i předpoklad optimálního rozvoje omezen. Ve velmi špatném deprivacním rodinném prostředí je rozvoj na bodě mrazu. **V předškolním věku** je velmi výrazná potřeba někomu patřit a často se ulpívají na vychovatele nebo si naopak idealizují rodiče, kteří ani zdaleka nenaplňují jejich představy. Mnohdy děti nejsou zralé pro školní docházku a je nutný odklad. **Školní věk** přináší horší prospěch než na jaký by měli po intelektuální stránce. Objevují se také nápadnosti v chování v sociálním styku. Mohou se objevit neurotické potíže a nedůvěra v lidi, které může přejít až v agresivitu. **V pubertě a adolescenci** je nebezpečí uniku k alkoholu, drogám atd. Je posunuta hierarchie hodnot.

² Dle MKN-10.

V dospělosti jsou problémy s navázáním partnerských vztahů, výchově dětí a samozřejmě sklon k nežádoucímu životnímu stylu.

Možnosti jak se vypořádat s deprivacními projevy jsou rozmanité a individuální, každé dítě v jiném směru strádá a znovuobnovení je citlivý proces, který vyžaduje trpělivost a čas obou stran. Zezulová (2012) uvádí následující možnosti vypořádání s deprivacními projevy:

- **Vytvořte rituály**- má je každá rodina a navozují pocit jistoty
- **Zahrajte si hru na miminko** – pomáhá v budování jistoty děti v nás
- **Pevné objetí** – navodíme pocit, že jsme dost silní a dítě se o nás může opřít
- **Plánovat budoucnost** – pocit jistoty domova
- **Zklidnění** – odejmutí, povídání
- **Unik z agresivity**- roztrhání novin
- **Přiměřený tělesný kontakt**
- **Pochopení**
- **Nečekejme zázraky**
- **Zapisujme si pokroky**

2. Rodina

Rodina velmi úzce souvisí s naplňováním psychických potřeb dětí, a proto jí bude věnována jedna kapitola. Začne úvodem rodiny, co vlastně rodina znamená, dále se krátce podíváme na historii, rozebereme si funkce rodiny, které by měly být správně naplněny a plynule přejdeme na výchovné styly, kterými je dítě z velké části ovlivněno. Najdeme se zde také role v rodině, vymezení rodiny úplné a neúplné a také vlastní a nevlastní rodiny.

Pomyslíme-li si na rodinu, měla by se nám vyvolat řada asociací, většinou milých, hezkých, plných kladných hřejivých pocitů. Už slovo samotné má velmi silný emoční náboj. Slovo rodina můžeme najít vyskloňováno v mnohačetných podobách jak v hudební, básnické, tak i v umělecké tvorbě, kde vyjadřuje krásu a kouzlo. Snaží se o zdůraznění velkého významu slova (Matějček, 1994).

Helus (2007) se v rámci rodiny zabývá její těsnou blízkostí k socializaci. V rodině probíhá primární socializace, která zajišťuje první kontakt dítěte se společností a kulturou. Dochází k rozvoji vztahu k sobě, k druhým lidem, k věcem, k povinnostem a celkově k okolí. Dané složky rozvoje ovlivňují náš postoj k dítěti, jak s ním jednáme, kolik lásky mu dáváme a celkově mu vytváříme pohled na chování a myšlení, které bude jednou samo praktikovat. Na primární socializaci navazuje socializace sekundární, která se zabývá spíše prostředím školy, ale pořád významně ovlivňuje působení rodiny, jak pozitivně tak negativně.

Rodina není jedinou institucí, která může vychovávat dítě, ale je jedinou institucí, která může dítě ovlivňovat od počátku. Tedy v nejcitlivějších etapách jeho života. Je také institucí, která ovlivňuje dítě nejpřirozenějším způsobem a také může nejplnohodnotněji naplňovat psychické potřeby. Je to také instituce, která dítěti předá model mezilidských vztahů, kterým se bude dále řídit a ponese si ho sebou po celý život (Matějček, 1994).

Dobrym základem rodiny je manželství. Což může být v dnešní době malý počáteční problém, všech dalších problémů. Jak již bylo zmíněno základem rodiny je manželství a základem manželství je láska, ta je velmi citlivá, křehká a krásná. Je to pouto velmi vzácné plné radosti a naplnění. Na druhou stranu je to pouto velmi citlivé a mnohdy až velmi rychle pomíjivé. Velmi rychle vzplanutí může taky velmi rychle uhasínat a manželství se rozpadne ještě v době, kdy jsou děti malé a nejsou utvořeny základy pro vývoj jejich osobnosti. A proto, ikdyž na to neexistuje žádné pravidlo, bychom měli rodinu zakládat, až jsme na to

připraveni a ne z poblouznění. Doba těhotenství a očekávání by měla být obdobím štěstí, lásky, příprav a klidu (Matějček, 1994).

Každá rodina, pokud je rodinou, uchovává vztahy mezi svými členy, utužuje tím tradici rodiny. Na tradice rodiny si můžeme uchovat vzpomínku formou památných předmětů, předáváním dovedností, povykládáním rodinných příběhů. Měli bychom uchovávat respekt k rodinným tradicím například výstavou fotografií nebo jiných rodinných předmětů. Nejčastěji si rodinné tradice připomínáme při rodinných sešlostech (Matoušek, 1993).

Na závěr myšlenek k úvodu kapitoly rodiny, bych uvedla, že rodina nemusí zákonitě znamenat jen souznění, pohodu a nekonečné dny zahrnuté láskou a porozuměním. Samozřejmě, že se mohou objevit hádky a neshody, bylo by až udivující pokud ne. „*Nejsme andělé a nedovedeme sami sebe ovládat tak, jak by bylo žádoucí a jak bychom třeba sami chtěli – a jeden jsem takový a druhý makový – a někdo vyletí dřív, někdo později – atd.*“ Ony hádky a neshody rodičů, pokud jsou v určité míře, nemají na dítě, tak negativní dopad, jak by se mohlo myslet, ale musí se dodržet důležitá podmínka a to, že dítě musí mít mnohem hlouběji ukotvenou právě lásku, pocit bezpečí, souznění a rodinou pohodu než neshody a hádky. Dítě velmi dobře pozná, kde jsou meze zlosti a naštvání a kde už to přerůstá v nenávisť. Pokud je v něm zabudovaný model šťastného usmíření rodičů, nečiní mu takový problém, stát svědkem vzájemného rozzlobení rodičů. A i přes pár hádek pro něj rodina znamená základní životní jistotu. Tu dítě potřebuje pociťovat stále (Matějček, 1994, s. 17).

2.1 Definice rodiny

Definice rodiny je obtížná, jinak nám ji vyloží právník, jinak sociolog, z jiného hlediska se na ni dívá demograf (Matějček, 1994).

Poměrně stručně, ale jasně definuje rodinu Hartl a Hartlová (2010), jako společenskou skupinu propojenou manželstvím či pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. Zmíním, také jejich rozdělení rodiny na dysfunkční a funkční. Za **dysfunkční rodinu** považuje prostředí, v němž jsou narušeny vztahy, komunikace a není zde vzájemná blízkost členů rodiny. Oproti tomu **rodina funkční** zvládá úspěšně řešit vzájemné problémy za pomoci příznivého klima a dochází ke vzájemnému souladu všech členů. **Rodinu nukleární** tvoří pevný základ obou rodičů s dítětem či dětmi. V opačném případě se jedná o **rodinu neúplnou**, kdy jeden z rodičů chybí. Důsledkem může být rozvod, rozchod partneru nebo úmrtí jednoho z rodičů. Pokud si partner následně najde nového partnera a dítě má opět dva

rodiče, jedná se o **rodinu obnovenou**. Velmi podobně jako Hartl a Hartlová vidí rodinu Jandourek (2001) a jen bych doplnila, že mezi další znaky sounáležitosti uvádí: společné bydlení, společné příbuzné atd.

Diderot (1997) definuje rodinu, jako původní a nejdůležitější sociální skupinu. Je základem sociální struktury a ekonomickou jednotkou. Dále se shoduje s mnohými, že základem je manželství a pokrevní vztahy. Doplnuje definici rodiny o **polygamii**, kdy se jedná o soužití jednoho či více mužů s jednou či více ženami. A u nás rozšířenou **monogamii** – soužití jedné ženy s jedním mužem.

Rodina jako přirozená primární malá sociální skupina, je nejdůležitější součástí společenské mikrostruktury, kde se realizují procesy začlenění (Dunovský, 1986).

Možný (2008) si představuje rodinu jako sociální zařízení, jehož základní funkcí je utvářet soukromý prostor pro další reprodukci společnosti. Má za úkol chránit členy rodiny, zachovávat počet členů rodiny se stejným vnitřním upořádáním.

Rodina je jednou z nejstarších lidských společenských institucí. Vznikla, již v dávné historii a vznikla z reprodukčních důvodů, ale hlavně z důvodů potřeby své potomstvo ochraňovat, vzdělávat a nabádat novým věcem a celkově učit je se přizpůsobovat a připravovat na život a věci spojené s ním. Od dávných dob se dodnes změnila řada potřeb a tendencí, jediná potřeba však přetrvává celé věky a tou je potřeba děti chránit, vychovávat je, starat se o ně a vzdělávat je (Matějček, 1994).

2.2 Historie rodiny

Ikdyž historie rodiny není podstatou téhle práce, přece jen je zde lehce zmíněna, protože je základem všech počátků rodiny a spokojeného dětství.

Pravěk

Předpokládá se, že rodina existovala již v domě kamenné. Faktu, že žena měla důležitou úlohu, nasvědčuje soška Venuše, jako ideál krásy a mateřské atributy. Významným nálezem jsou také dlouhé domy, které nasvědčovaly tomu, že zde žilo několik rodin pohromadě. Šlo o takzvané **rodiny matrilineární**. Muži v té době zajišťovali zdroj obživy. Lovecké a sběratelské společnosti se spíše skládaly z menších rodin a to z praktického hlediska. Matka se dokázala postarat o jedno dítě, více by při stěhování a obživě nezvládla. Lepší situace

nastává až po neolitické revoluci, kdy je větší možnost zůstat delší dobu na jednom místě. Což umožňuje také chovat zvířata a pěstovat rostliny. Situace je jednodušší, jak pro zabezpečení obživy, tak i pro větší počet dětí a v souladu s tím roste i počet obyvatel (Matoušek, 1993).

Starověk

Oikos a polis

Rodina v téhle době byla striktně patriarchální. Ženy a muži jedli odděleně, poté si však mohly ženy přisednout. Ženám příslušely veškeré domácí práce, kromě přípravy masa, to byla práce muže. Levoboček byl syn mimo manželství a byl přiznán, jen pokud muži jeho žena neprodila vlastního syna. O ženu se před svatbou pořádaly soutěže a otec poté vybral nejlepšího ženicha. Jakmile se dítě narodilo, otec si jej prohlédl a pokud mělo znatelnou vadu, mohl jej zavrhnout. Do rodu se dítě přijalo pátý den po porodu. Nejmenší jednotkou společnosti v té době byl oikos. **Oikos** ve svém významu neskrýval jen rodinu, ale také domácnost, dům a pozemky (Matoušek, 1993).

Řecko

V Řecku se musel muž oženit, pokud ne hrozil mu trest. Neženili se z lásky, ale aby měli svého následovníka. Posláním vdané ženy byla starost o domácnost. Ženicha určoval otec nevěsty. Rozvést se mohl muž se ženou, pokud mu byla nevěrná nebo neplodná. Žena se kvůli nevěře rozvést nemohla, jen prokázané bití bylo platným důvodem. Odložení dětí se praktikovalo při regulaci početné rodiny. Nalezené děti se staly otrokem pro nálezce (Matoušek, 1993).

Řím

Římané si rodinu velmi cenili a projevilo se to i při sestavení právního kodexu, kdy prohlásili, že rodina je základní jednotkou společnosti. V Římě se rozlišovaly dva druhy sňatku. Ve sňatku přísném se nevěsta z péče otcovy předala do péče manželovi. Při sňatku volném zůstal nevěsta v péči otce. Sňatek byl vykonán obřadně nebo prodejem nevěsty ženichovi. Rozvody byly v Římě mnohem snadnější než v Řecku a také jich bylo mnohem více (Matoušek, 1993).

Středověk

Slovanská rodina byla patriarchální. Sňatek opět domlouvali otcové nevěst a za nevěst dostávali svatební dar. Nevěra ženy byla krutě potrestána. Hlavním účelem rodiny bylo plodit děti. Odkládání nechtěných dětí přetrvává a až na konci středověku vznikají první nalezince. Většina dětí zde umírá na nemoci. Rodina se většinou strana o dobytek a obdělává půdu. Děti se na své povolání připravují ne ve vlastních rodinách. Svatba je podmíněna ekonomickými a stavovskými podmínkami. Velikost rodiny se odvíjí od toho, kde rodina žije, větší rodiny jsou spíše na vesnici a menší ve městě. Dětství bylo v poměrně krátké, přibližně do osmi let. Poté děti pracují v zemědělství nebo odchází do učení. Rodina je ve středověku nejen společenskou jednotkou, ale také výrobní a institucí výchovnou (Matoušek, 1993).

Novověk

Začíná se čím dál více odsuzovat odkládání dětí do nalezinců a odesílání dětí do učení a na internáty. V letech **1972** byl uzákoněn rozvod, ale potomci, kteří měli více, jak sedm let patřili otcí. Industrializace přenesla pracovní místo z domova do továren. Byla zavedena **povinná školní docházka**. Děti strávily část dne ve škole, čímž se snížil prostor pracovat v zemědělství. Posílila se funkce rodiny na ochranu před veřejným světem. Začaly se zvyšovat rozvody a snížila se tendence lidí vstupovat do svazku manželského. Omezují se počty dětí v rodině a také narůstá doba, kterou dítě tráví v rodině (Matoušek, 1993).

2.3 Funkce rodiny

Průcha (2009) považuje rodinu za základní článek v lidském společenství. Rodina je sociální skupinou a odlišuje se od jiných **polyfunkčností**. Funkce (ekonomicko – zabezpečovací, biologicko – reprodukční, emocionálně – ochranná, výchovně – socializační funkce) jsou svým způsobem pravidla, které plní rodina nejen vůči svým členům, ale také ve vztahu ke společnosti.

V dnešní době klade velký vliv na postavení rodiny ve společnosti právě naplnění základních funkcí rodiny (Dunovský, 1986).

Mezi základní funkce patří **funkce ekonomická**. Můžeme si uchopit dvěma různými směry. Hlavním úkolem je zabezpečení rodiny a naplnění potřeby dítěte, tak aby nestrádalo v žádné oblasti podstatné pro jeho život (Machová, 1974). Pokud ekonomicko – zabezpečovací funkce selže, důvod většinou najdeme v rodičích, kteří se nechtějí nebo

nemohou začlenit do pracovního procesu ve společnosti. Což vede k neschopnosti zabezpečit, jak sebe tak i celou rodinu. Jedním z důvodů selhání může být mentální retardace rodičů, alkoholismus, delikvence, atd. Na druhou stranu to může mít za příčinu také nemoc, stáří, invalidita (Dunovský, 1986).

Další funkcí je **funkce výchovná**. Výchovná funkce se mění průřezem dějin, jak ve svém rozsahu, tak obsahu. V dnešní době zaobírá velkou část téhle funkce škola a další instituce pro děti a mládež. Rodina by však měla zůstat jádrem výchovného působení (Machová, 1974). Pokud rodina neplní výchovnou funkci, je většinou příčina v rodičích ti se buď nechtějí o dítě starat, nebo se nemohou o dítě starat a poslední možností je, že se o dítě nedovedou starat (Dunovský, 1986).

Důvod	Příčina	Zájem o dítě
Rodiče se o dítě nemohou starat.	Úmrtí, handicap, nezaměstnanost, rozpad rodiny, nemoc, velký počet dětí.	Velký zájem o dítě.
Rodiče se o dítě nedovedou starat.	Nezralost, neschopnost přizpůsobení se společnosti, neschopnost se vyrovnat s nečekanými životními událostmi.	Jak kladný, tak záporný.
Rodiče se o dítě nechtějí starat.	Disharmonická osobnost, psychopatie, maladaptace.	Minimální nebo žádný.

Tabulka č. 3 - Příčiny jednotlivých typů selhání výchovy (Dunovský, 1986).

Funkce biologická má za úkol především zabezpečit upokojení sexuálních potřeb manželů a funkci rozmnožovací, obě tyto zmíněné potřeby mají společenský význam. Je jednou za základů existence rodiny (Machová, 1974). Poruchy v biologicko – reprodukční funkci jsou způsobeny několika důvody. Jedním z důvodů může být neschopnost počít dítě nebo dítě narozené s handicapem. Jiným případem je neuvážené narození dítěte do nepříznivých podmínek. Funkce biologická je v těsném vztahu s ekonomicko zabezpečovací funkcí (Dunovský, 1986).

A na konec **funkce emocionální**. Vzniká a praktikuje se na třech úrovních – mezi manžely, mezi rodiči a mezi dětmi. Má vliv celkově na rozvíjení lidské emocionality (Machová, 1974). Porucha emocionální funkce ať už z jakéhokoli hlediska, zasahuje celkově jádro rodiny a i její vnímání společnosti. Ohrožuje klidnou, pokojnou rodinnou atmosféru. O naplnění emocionální funkce můžeme dítě připravit rozvodem rodičů, nedostatečně stimulujícím prostředím v rodině, týráním, zneužíváním, opuštěním (Dunovský, 1986).

Na závěr funkcí rodiny bych ráda zmínila i netradiční dělení funkcí podle Heluse (2007). Vyčlenil deset funkcí ovlivňující zdravý vývoj dítěte. Všechny společně tvoří základ funkční rodiny.

Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života.	Potřeba jídla, pití, pohodlí, bezpečí, životní rytmus, stimulace, lásky.
Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte.	Potřeba domova, potřeba mít někoho pro sebe (matku), základ bazální jistoty. Pocit zapadnutí do láskyplného prostředí.
Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, tzn. Prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými.	Prostor pro sebevyjádření. Krystalizace vědomí o sobě. Dítě si zvládá najít aktivitu, která ho baví, umí ji a skrz ni se sblíží s životem druhých.
Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení.	K zařízení / přístrojům domácnosti. Vede dítě k pochopení hodnoty, které pro rodinu znamenají mnoho.
Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/ dívky.	Nápomocí nám je vzor matky / otce, zkušenosti se sourozencem.
Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.	Pohledem na lásku, emoce a jednání se učí vidět v druhém člověku osobnost a samo chce být osobností.
Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinností, zodpovědností, ohleduplností a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu jako jeho neoddělitelná součást.	Zapojujeme dítě spontánně do kolektivu, společenských her a podobně.
Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení a různého postavení.	Učíme dítě spolužít nejen s rodiči ale také s prarodiči, strýci, tetami, sourozenci.
Prostřednictvím prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.	Rodina pomáhá vstupovat dítěti do světa plného problémů a pokušení.
Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc – je útočištěm v situaci životních bezradností.	Nabývá na významu vstupem do školy. Dítě v tomto období zažívá neúspěchy, prohry, ale domov je pro něj útočištěm.

Tabulka č. 4 – Deset základních funkcí rodiny (Helus, 2007)

2.4 Výchovné styly

Výchova zahrnuje mnoho činností a vzájemného působení mezi dospělými a dětmi/mladistvými. K naplnění výchovného cíle používáme různé výchovné prostředky a metody. Zda bude mít působení pozitivní či negativní účinek závisí na vychovávajícím, vychovávaném a jejich vztahu a samozřejmě na dané situaci (Čáp, 1996).

Výchovné styly se utváření složitým vývojovým procesem a souvisí úzce s vývojem osobnosti vychovatele. Nesprávné, nekvalitní výchovné styly mají být cílevědomým působením změněny k lepšímu. Na jejich utváření působí řada faktorů: vlastní zkušenosti, vztah vychovatele k jeho rodičům, citový a psychosociální vývoj, inteligence, vzdělání, osobní hodnoty a ideály, ale také všechny úzkosti, napětí a překážky, které ve vztahu k dítěti nalézáme (Matějček, 1992).

Výchova zavrhuující se nejčastěji vyskytuje v ukryté formě. Nejčastěji propuká, pokud dítě jednomu nebo druhému rodiči asociuje jeho nezdar, zklamání, neštěstí. Dalším důvodem může být, že dítě nesplňuje ideály a očekávání rodičů. Dítě často trpí, jak vědomým, tak nevědomým trestáním, omezováním. Často je obranným postojem dítěte vzdor, protest nebo naopak pasivita. Náprava je obtížná a první tendencí je ochrana dítěte. Můžeme využít rodinné terapie, individuální psychoterapie. (Matějček, 1992).

Výchovu zanedbávající nalézáme, jak uvádí Zdeněk Matějček (1992) ve skryté podobě. Míra zanedbávání může sahát od lehkého až po hrubé a celkové. Vliv na zanedbávání dítěte může mít nízká socioekonomická situace rodiny, negramotní rodiče. Jen výjimečně už jsou dneska děti v rodině přetěžovány nadměrnými pracovními úkoly, spíše se jedná o ponechání dětí samotné své výchově. Mnohdy může volný výchovný styl podporovat vzor asociálního chování rodičů. V ideálním případě by řešení spočívalo ve zvýšení životní úrovně a vyřešení vnitřních konfliktů. Mnohdy je ale potřeba zásahu orgánu péče o dítě.

U **výchovy rozmazluující** na dítěti rodiče až nezdravě citově lpí. Jsou nadšení z každého jeho gesta, činu, projevu. Dítě často zůstává na přání rodičů dětsky roztomilé, což znamená, že je trvale nedospělé. Dítě je na rodičích citově závislé. Rodiče mají strach z dětského odtažení a tak mají problém s dovořením osamostatnění. Pomáhají mu nebo sami překonávají jeho překážky, povinnosti a plní mu veškerá přání. Přirozenou cestou ztrácejí autoritu. Problém nastává při vstupu do okolního světa, kde nejsou rodiče oporou (Matějček, 1992).

Výchova úzkostná a velmi projektivní je velmi podobná s předešlou výchovou. Rodiče také na dítěti velmi lpí, ale na rozdíl od předešle výchovy se strach, aby se dítěti něco nestalo. Dítě je tak v neustálé frustraci z nedostatku volnosti. Reakcí je nejčastěji protest, agresivní chování nebo naopak pasivita. Mezi typy rodičů úzkostné výchovy můžeme zmínit rodiče, kteří dlouho nemohli mít dítě, věkově starší rodiče, rodiče, jimž už jedno dítě zemřelo (Helus, 2007).

Výchova perfekcionista. Typický je zde soustavný nátlak pro podání co nejvyšších výkonů. Požadavek na dítě se často dostává do rozporu se schopnostmi, zájmy a vnějšími možnostmi dítěte. Dítě je neustále v permanentní zátěži. Má tendence a nutkání vyhovět rodičům a tím u dítěte vzniká vyčerpanost a úzkost, že u rodičů neobstojí. Hrozí narušení citového vývoje dítěte a ochromení vývoje (Helus, 2007). Často daná výchova souvisí s nenaplněnými touhami rodičů s přáním vyplnit si je na dítěti (Matějček, 1992).

Výchova protekční. Rodičům záleží na úspěchu dítěte, ale už jim tak nezaleží, jakým způsobem daného výkonu dosáhnou. Nejde tak o dokonalost dítěte, ale o to, aby dosáhlo představ rodičů a to za jakýchkoli podmínek. Rodiče dítěti pomáhají, zařizují za něj věci a hledají a připravují mu cestičky k úspěchu. Často jsou to rodiče, kteří sami neprožili úspěch v kariéře, starší rodiče, kteří nemají dostatek času zajistit dítěti ideální budoucnost (Matějček, 1992). Helus (2007) uvádí, že při ambiciózní výchově dítě strádá v hlubších potřebách, jako jsou potřeby citové, potřeby přináležetosti k domovu, potřeba jistoty a stability a potřeba vzájemné oddanosti.

Dále Helus (2007) uvádí tři základní formy rodinného protekcionismu.

Formy rodinného protekcionismu	Forma útočná (fenzivní), kdy rodiče až bojovně vystupují na ochranu svého dítěte. A to všude, kde mu okolí chce ukřivdit a dění neprobíhá dítěti v jeho prospěch. Je zde často konflikt s učiteli, kdy je ve školním věku největší problém s nadřzováním nebo naopak zasednutím na dítě a je zde i možnost kritičtějšího jednání ze strany učitele.
	Forma soucítící. Rodič nepropadá afektům zlosti, ale zaujímá spolutrpicí postoj. Propadá pocitu ukřivdění a nevidění. Spolu s dítětem je spojuje pocit křivdy.
	Služebný postoj znamená, že rodiče zaujímají služebný postoj a za každou cenu chtějí dítěti vyhovět a všechno mu co nejvíce usnadnit. Dítě rodiče velmi dobře ovládá a diriguje je.

Tabulka č. 5 - Základní formy rodinného protekcionismu (Helus, 2007)

Helus (2007) dále uvádí ještě **výchovu autoritářskou**, kde je vztah k dítěti omezen na příkazování a zakazování. Nepřihlíží se k potřebám dítěte. Samostatné rozhodování a zodpovědnost za své činy není rodiči akceptována. Autoritářské rodiny vyžadují slepou poslušnost. Často výchova hraničí se šikanou. Za neuposlechnutí jsou děti nepřiměřeně trestány a často si neuvědomují význam trestu. Tersty jsou, jak psychické, tak i fyzické. Rodiče si tresty obhajují, jako prostředek pro důslednost a uposlechnutí. V autoritářské

výchově se setkáváme s momenty, kdy děti za trest děkují nebo si o něj předem poprosí. Zdrojem je člen nebo členové rodiny, kteří vytváří atmosféru strachu a násilí.

Dalším typ výchovy je **výchova liberální**, kdy má dítě výchovu nadměrně volnou a chybí řád a program. Rodiče tuhle výchovu obhajují tím, že chtějí dát dítěti volnost a vkládají do něj veškerou důvěru a dítě si může samo zvolit nejlepší cestu. Děti si mnohdy s volnosti neví rady (Helus, 2007).

2.5 Role v rodině

Role v rodině má maličko společného s rolí v divadle, ale na rozdíl od divadla se role nehrají, ale žijí. I dítě prožívá v rámci rodiny různé role. Jednou se dítě projeví jako „zlobidlo“, jindy jako „unudlánek“ a také je to naše malé „zlatíčko“. A stejně, tak vnímá dítě nás. Maminka pro něj má vždy otevřenou náruč, tatínek vše vysvětlí a poradí, prarodiče splní vše, co vnoučkovi na očích uvidí. Každý má svou roli, která se v rodině rychle zažije. Mezi druhým a třetím rokem si dítě ujasňuje svou roli v rodině a také role ostatních členů. A proto je rodina i místem, kde dítě nejpřirozeněji poznává vztahy mezi lidmi a to nejen k němu, ale také ke všem v okolí. Z tohoto pohledu je velmi důležité, jak se rodiče chovají. Děti je sledují a učí se jak pozitivním tak i negativním druhům jednání. V rámci role je důležité, také zdůraznit vedle společenské role, také roli pohlavní příslušnosti. U chlapců mužskou a u dívek ženskou roli (Matějček, 1986).

Role matky je poměrně jednoznačná. S matkou se dítě střetává od samotného začátku. Matka je ta která prožívá probouzející život ve svém těle a dává dítěti pocit bezpečí, stravy, blízkosti. O lásce otcovské se moc nemluví. Je pravdou, že s otcem je to trochu jinak. A počátek života se točí spíše okolo matky, ale funkce a **role otce** se od minulosti změnila a to výrazně k lepšímu. Dříve bylo úkolem otce hlavně ochrana a zaopatření rodiny. Dnes má být otec také zodpovědný, spolehlivý a věrný (Matějček, 1986).

2.6 Úplná/neúplná rodina

Pokud se řekne rodina, máme tendenci si představovat rodinu úplnou. Tedy matku, otce a děti. **Úplná rodina** je v dnešní době spíše ojedinělým štěstím. Odhadem tvoří úplná rodina jednu třetinu rodin. Důležitá je schopnost rodiny vychovávat své děti a vyrovnat se s nástrahami a nepříjemnostmi. Vystižný pro spolužití rodiny je termín sociální síť rodiny (Matoušek, 1993).

Pokud v úplné rodině vychovávají děti oba rodiče, tak v neúplné rodině vychovává dítě jeden rodič. **Neúplnou rodinou** je tedy jeden rodič a minimálně jedno dítě. Otázkou je, jak se liší úplná rodina, kde otec nebo matka nevykonává svoji funkci od neúplné rodiny, kdy jeden z rodičů není přítomen z důsledku smrti, rozvodu apod. U neúplné rodiny je důležité také se zaměřit na to, kdo v rodině chybí, jakou dobu v rodině není, kolik bylo dítěti let při ztrátě, jak je role chybějícího rodiče nahrazena a hlavně zda osobnost zbývajících rodičů umožňuje v pokračování plnohodnotné výchovy (Matějček, 1986).

Neúplné rodiny v naší populaci nacházíme už od pravěku. Hlavní příčinou dřívějších dob bývala smrt jednoho z rodičů. Rozvody také nejsou výkřikem poslední doby, byly tu od pradávna. Ovšem rychlý vzrůst nabyly až v poslední době. Dalšími příčinami může být uvedení jen jednoho rodiče (druhý se nehlásí k společné domácnosti) a svobodný rodič. S neúplnou rodinou souvisí také způsob naplňování základních psychických potřeb (stimulace, jistota, identita, perspektiva, učení), které v důsledku neúplnosti mohou být ohroženy. Není to pravidlo, ale velmi často se rozvrat rodiny na dítěti projeví. Ať už se z něj stane mladistvý delikvent nebo dítě navštěvující psychologickou poradnu. Strádání se nevyklučuje s úplnou rodinou, kde sice má dítě oba rodiče, ale rodina může být vnitřně rozpadlá a jen spolu přežít. Především v předškolním věku je ztráta jednoho z rodičů velkým zlomem. Situace dítěte v neúplné rodině je jiná, náročná, ohrožující, ale není pravidlem, že musí být špatná (Matějček, 1986).

U neúplné rodiny je na místě zmínit myšlenku Heluse (2007), že může existovat funkční / skrytá neúplnost. Rodina může být vnímána okolím, jako rodina úplná, spokojená, ale ve skutečnosti je jedna z funkcí rodičů nenaplněna. **Skrytá neúplnost** je zdrojem napjaté atmosféry v rodině. Dítě s danou situací bojuje a snaží se zapojit nefunkčního rodiče do chodu rodiny. Reakce dítěte se může projevit provokováním, neposlušností, agresivitou, kriminalitou. Nefunkční rodič nevidí příčinu problémovosti dítěte a dítě trestá a je nadále lhostejným.

Ztráta rodiče úmrtím

Matějček (1992) uvádí, že děti ztratí častěji otce než matku. Významný podíl na ztrátě jednoho nebo obou rodičů mají dopravní nehody. Psychologové uvádějí, že jinak působí na dítě a celkově na všechny smrt po dlouhé nemoci než náhlá smrt. Náhlá smrt neumožňuje žádnou přípravu na tragickou událost. Dříve byl pohřeb srovnatelný se slavností. Účastnila se

ho celá rodina a byl plný prožitků. Dnes se pohřeb přesouvá spíše do nemocnice a do rukou jiných, projevy smutku se minimalizují a truchlení je spíše individuálně intimní záležitostí. Plné pochopení smrti můžeme očekávat až u dětí předškolního věku. Důležité je šetrné sdělení a co možná nejrychlejší překonání smutku. Truchlení je velmi individuální ovšem většinou probíhá v určitých fázích: šok, protest, zoufalství a na závěr smíření se s danou situací.

Ztráta rodiče rozvodem

Rozvoj je svým způsobem rezignace na další spolužití. Je to konec jedné etapy a počátek další. Je to období velmi smutné a bolestné, a pokud mají manželé děti, tak se to ještě stupňuje. Rozvod může být pojat jako terapie na nemocné manželství. Pokud manželství nefunguje ve velké míře, je lepší se rozvést, dokud jsou děti malé a zbytečně neotálet. Jako kritické období uvádí Machová druhý a čtvrtý rok po svatbě. Důvody jsou pestré od rozdílu povah a zájmů přes nevěru, hrubost, nezájem o rodinu, sexuální nesoulad, zásahy tchýně, oddělené bydlení, finance, žárlivost až po velký věkový rozdíl (Machová, 1974).

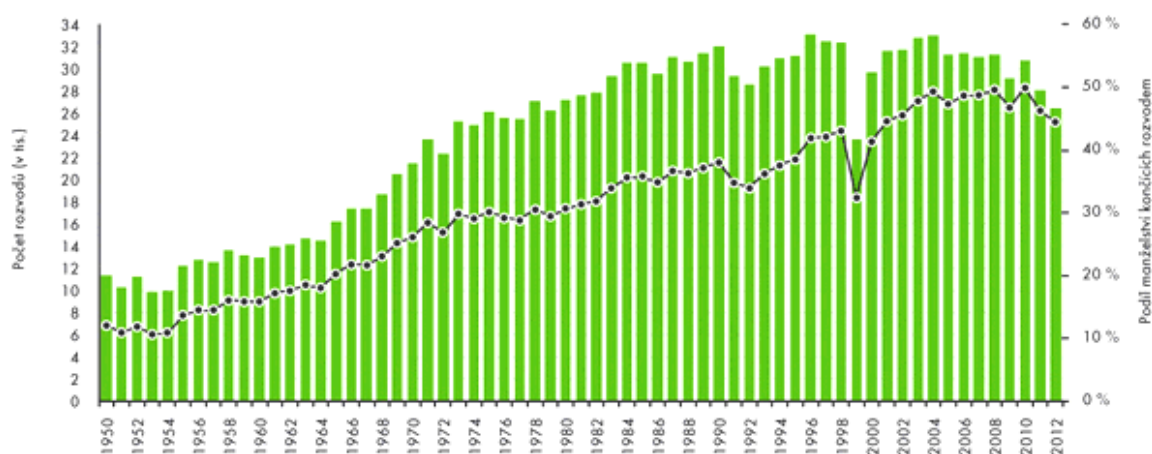
Matoušek (1993) uvádí ve své knize zajímavou myšlenku, společnost nereguluje volbu životního partnera. Volba je jen na dané dvojici. Dříve bylo často předurčeno, kdo si koho vezme a svazky měla svá pravidla. Mnohdy měli velké slovo rodiče. Vzhledem k tomu, že nemá společnost a blízcí žádný vliv na výběr partnera, pak i pokusy změnit rozhodnutí rozvodu bývají neúčinná. Rozvodem vždy něco ztratíme. Dospělí partnera. Děti stálou přítomnost obou rodičů. Mnohdy přicházíme také o bydliště a finance.

Matějček (1992) vadí ve své knize, že rozvod je pro dítě období nejistoty, napětí a úzkosti. Nepříjemné pocity by se měly uvolňovat a nejlepší cesta je vysvětlit dítěti co se v rodině děje, aby si samo situaci dokázalo vysvětlit a nebylo v nevědomosti. Měli bychom, ale udržet zlost a neočerňovat partnera a nesnažit si dítě dostat na svoji stranu.

Pro ukázkou, abychom si mohli názorně představit situaci v České republice je zde přiložen graf rozvodovosti v letech 1950 – 2012. Můžeme zde vidět, že rozvodovost od r. 1950 do r. 1980 rapidně vzrostla a od r. 1980 je to kolísavě nahoru a dolů stejná situace s výraznějším propadem v r. 1999.

Počet rozvodů a podíl manželství končících rozvodem v období 1950–2012 (v %)

Zdroj: ČSÚ

Obrazek č 3. - Počet rozvodů a podíl manželství končících rozvodem v období 1950-2012 (ČSÚ, 2013)

Osamělá matka a dítě

Většina dětí zůstává u matky. Je mnoho žen, které touží po dítěti a muže k tomu nepotřebují a odmítají soužití. Je nepopíratelné, že předpoklady pro ideální výchovu má spíše úplná rodina. Sama úplná rodina však nezaručuje, výhodnější výchovnou instituci. A proto skutečnost, že je dítě vychovávané jen matkou neznamena výchovu špatnou, jen je spojena s větší náročností a odpovědností. Osamělá matka, není v jinak zvláštní nevýhodě. Pokud jde o přísun podnětů, sociální učení a oblast citovou, kde už ale malá nevýhoda je, je potřeba společenského zapojení dítěte. Musíme zdůraznit také pohlaví dítěte. Jiné jsou obtíže, když matka vychovává děvče a jiné když vychovává chlapce. Chlapec bude postrádat otce více a jinak to bude prožívat v předškolním věku a jinak ve školním věku. Ve výchově bez otce se setkáváme s nedostatkem autority, mužského vzoru, sportovních aktivit, technické zájmů. Výchova samostatné matky způsobit mnohem rychlejší vyspívání a úspěšnější společenské postavení. Hrozí nebezpečí citové nezralosti. Matky často vidí (není to pravidlem) v dítěti to jediné co mají a co jim na světě zůstalo (Matějček, 1986).

Osamělý otec a dítě

Osamělý otec je spíše vzácností. Soud jen výjimečné svěřuje dítě do péče otce. Muži si více než ženy zakládají na kariéře a jsou více pracovně vytíženi. Osamělý otec má podobná úskalí ve výchově jako osamělá matka. Možná u otce je více podnětů, které výchovu stíží. Stejně jako u osamělé matky byl důležitý mužský vzor i zde je důležitý vzor ženský.

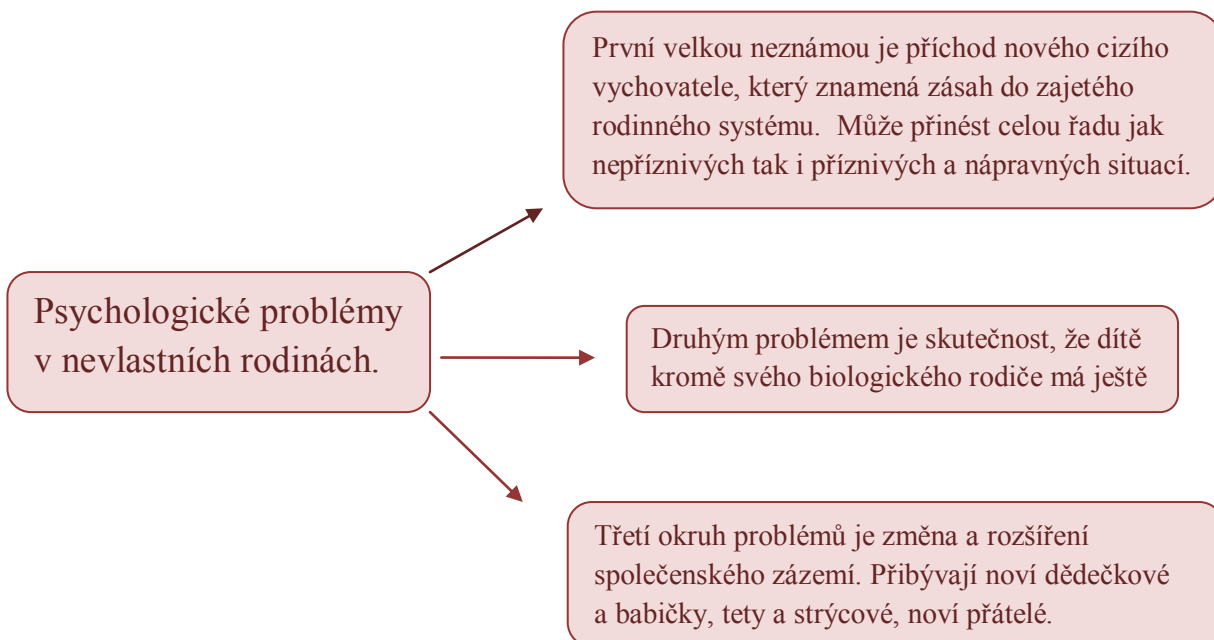
Odchytky a pohlavní nezralost se můžou později přenášet do partnerských vztahů a budoucích rodin. Snáze se naučíme angažovanosti, sportu, technickým dovednostem než citlivému přístupu, něžnosti a jemnosti. To je hlavní nevýhodou výchovy osamělého otce (Matějček, 1986).

2.7 Vlastní a nevlastní rodina

Je okrajově bych zmínila rodinu vlastní a nevlastní. Vzhledem k tomu, že se ve své práci zabývám dětmi z dětského domova, tak věnuji také kapitolu rodině nevlastní, její možnosti blíže popíši v 3. kapitole.

Nevlastní rodinou rozumíme takové společenství, kde jeden z manželů je vlastním biologickým rodičem dítěte a druhý je biologicky cizí. Může se stát, že i oba rodiče jsou dítěti biologicky cizí. Nevlastní rodič je často spojován s negativními prožitky. Je tomu tak od pradávna a je tomu tak i v pohádkách např. Popelka, Sněhurka a sedm trpaslíků. S nárůstem rozvodu narůstají i nevlastní rodiny (Matějček, 1994).

Psychologické problémy, se kterými se setkáváme v nevlastních rodinách, můžeme rozdělit do tří okruhů. Těmito změnami se rozšiřují adaptační schopnosti dítěte a odolnost nervového systému (Matějček, 1994).

Obrázek č. 4 – Psychologické problémy v nevlastních rodinách (Matějček, 1994)

Adopce je od Říma váženou institucí. Přesto se neustále i v dnešní době kolem točí několik zvědavých a všetečných poznámek. A svým způsobem se není čemu divit, vždyť cizí dítě v rodině je něco jiného a zvláštního. I sami rodiče jsou plní napětí, nejistoty a očekávání. Adoptují si dítě rodičů, kteří se o děti z nějakého důvodu nemohou nebo nechtějí starat. Adopce je ze všech možností náhradní péče nepřírozenější pro vývoj dítěte. Je to svazek stejný jako v běžné rodině se stejnými právy a povinnostmi. Pokud rodiče, kteří nemohou mít dítě a mají touhu po dítěti, adoptují dítě, které touží po rodině a nemá svou rodinu, pak jejich potřeby do sebe pěkně zapadnou a jsou naplněny z obou stran. Většinou se rodiče snaží utajit adopci a udělají pro to cokoliv, jejich snaha je většinou zbytečná a dítě se o adopci dozví. Proto je nejlepší říct pravdu. Pokud dítě od počátku vyrůstá s vědomím, že je nevlastní a ví, že je milováno, nehrozí tolik nebezpečí. Hodně věci je výchovou zvládnutelných až na temperament, nervový systém nebo změnění nízkého nadání na vysoké. Mnohdy rodiče dítě zavalí citovým projevem nebo vysokými nároky, to není dítě schopno ze začátku pojmout. Rodiče mívají strach dítě potrestat, aby mu nepřipomínali minule prostředí a nevzdálili se mu. Někteří rodiče nevědí, jak na dítě, aby se uposlechl. Důležité je si nejprve vybudovat citový vztah, dát dítěti pocit lásky a bezpečí a postupem času pro ně nabude význam, jak pohlázení, tak trest. Chce to ovšem hodně trpělivosti. Problém může vzniknout v případě, že si rodiče adopcí řeší nějaký svůj osobní problém. Například se snaží o udržení manželství. Nejde jen o adopci, může to být i početí vlastního dítěte, jako prostředníka k něčemu jinému. Nesmíme zapomínat, že se naše výchova projeví na dítěti, jeho rodině a pak jeho dětech. Ikdyž my už tu nebudeme, naše špatné výchovné návyky tu můžou přetrvávat před další generace. To platí jak u rodiny vlastní, tak i nevlastní (Matějček, 1986).

Matějček (1994) uvádí, že nejčastější věk, kdy se prozradí utajovaná adopce je kolem jedenácti let, kdy se děti nejvíce zajímají o dění kolem sebe. Dítě by mělo o své rodině vědět vše, co ví lidi v jeho okolí. Nejlepším věkem pro oznámení dané skutečnosti jsou tři roky. Dítě je přijme přirozeněji a nesoudí skutečnost morálním nadhledem. Důležité u toho všeho je ujišťovat dítě o naší lásce a dávat najevo, že k nám patří. Ovšem o citech nestačí jen mluvit, o citech nemluvíme, ale prožíváme je. **Nevlastní rodina je náhradou za rodinu vlastní.** Je to náhrada za něco nefunkčního a nefunkční rodina přináší více trápení než radosti.

3. Ústavní výchova

V následující kapitole si přiblížíme ústavní výchovu. Zmíníme historii a následně školské zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Patří zde diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Školským zařízením pro preventivní péči je středisko výchovné péče. Všechna zařízení budou lehce nastíněna, podrobněji se zmíníme jen o dětských domovech, které jsou mimo rodinu druhým hlavním prostředím práce a výzkumu.

3.1 Nastínění ústavní výchovy

V místě, kde rodina nefunguje a selhává a není možnost zvolit osvojení či pěstounskou péči je potřeba najít pro dítě náhradní výchovné prostředí. Dítě zde není svěřeno do péče konkrétní osobě, ale do péče instituce. Skladba dětí se v ústavní výchově mění. Ústavní výchovu nalezneme v rezortu zdravotnictví, školství a v rezortu sociálních věcí. Hlavními budou pro nás dětské domovy.

Pro mnoho dětí pobyt v porodnici spustí sérii ústavních pobytů, kdy dále po porodnici navštíví kojenecký ústav následně dětský domov (Matoušek, 1999). Není lehké zajistit dětem takový život, aby se co nejlépe přibližoval rodinnému prostředí (Matějček, 1999).

„Role těch, kteří zastupují děti, jež nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, je velice důležitým a nelehkým úkolem. Je proto nutná dobrá spolupráce a komunikace soudů, oddělení péče o dítě, kojeneckých ústavů, dětských domovů. Psychologických poraden a dalších institucí, které hájí zájmy opuštěných dětí.“ (Matějček, 1999, s. 42)

Historie ústavní výchovy

Počátky institucionální péče byly v první polovině 19. století v Evropě. Jednalo se o děti osiřelé, zanedbané, děti, které páchají zločin a o děti mravně vadné. V počátcích měly charakter segregáční a ochranný, ale postupem času se situace zlepšovala (Vojtová, 2008).

V Anglii začínají vznikat **polepšovny** a postupně se rozšiřují do celé Evropy. Podmínky budování polepšoven upravuje zákon z r. 1885 (Vojtová, 2008).

Na počátku 20. století bylo polepšoven přibližně 680. Hlavním cílem polepšoven bylo vyčlenit mladistvé s trestnou činností. Do polepšoven přicházely děti „zločinné, mravně vadné a výchovně zanedbané“. Postupem času se zájmem o výchovný charakter vznikají

vychovatelny. Polepšovny byly přejmenovány na vychovatelny. První u nás vznikla v roce 1842. A celkově první polepšovna byla založena 1816 v Německu J. Reckem. Cílem bylo pomoci zapojit se do normálního života (Vojtová, 2008).

3.2 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

V následující podkapitole budeme mluvit o školských výchovných a pobytových zařízeních, která umožňují péči o děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou.

Zde je zajištěno hlavně právo dítěte na výchovu a vzdělání. Mají zde být zastoupeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjet dítě po citové stránce a zajistit dítěti klidný vývoj s přihlédnutím na jeho potřeby. Většinou jsou zde děti od 3 do 18 let, v určitých případech do 26 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavné nebo ochranné výchově, nebo pokud se jedná o předběžné opatření náhradní výchovnou péči (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Většinou zde spadají zařízení státní. Větší rozdíly mezi státním a nestátním zařízením ústavní výchovy vidí Matoušek (1999) následně. **V nestátních zařízeních** se můžeme potkat s elánem a nadšením do práce tzv. zakladatelské nadšení. Hlavní pracovníkem by měl být člověk stvořený pro tuhle práci, který je schopen sehnat základní, ale také nadstandardní prostředky a samozřejmě kvalitní personál. **Ve státním zařízení** nemusí být tak pozitivní prostředí, často se očekává na rozhodnutí státních orgánů o poskytnutí prostředků a na další eventuelní prostředky. Pokud zde panuje nespokojenost, přenáší se z personálu na klienty a nevede co k úspěšné a šťastné práci. Není to naštěstí pravidlem, ale i tato cesta je aktuální. Mnohdy dochází u ředitelů k pochopení problému a uvědomění si, že pokud bude zařízení prestižní, bude práce kvalitnější, což se odráží na spokojenosti klientů a také pracovníků. Kvalita by mohla dosahovat stejné úrovně, jak u státních zařízení, tak nestátních, ale záleží na přístupu a průbojnosti pro lepší podmínky a možnosti.

Patří zde následující zařízení: **diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav** a školským zařízením pro preventivní péči je **středisko výchovné péče**. Všechna tato zařízení poskytují dětem takovou péči, jaká by jim byla poskytnuta v rodině. Jsou zde i děti s mentálním, tělesným a smyslovým postižením, s vadami řeči nebo více vadami. Dětem se specifickými potřebami jsou zajištěny vhodné podmínky. Dětem je poskytnuta strava, oblečení, ubytování, celkově věci spojené se školou, jak pomůcky, tak

i okolní náklady. Samozřejmě je hrazena zdravotní péče. Děti dostávají kapesné, osobní dary a dárky při odchodu. Po souhlasu ředitele mohou být hrazeny zájmy, náklady na kulturní činnosti, soutěže a s tím spojené náklady na dopravu odpovědné osobě za dítě (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Dětem se závažnými poruchami chování je poskytnuto vzdělání v zařízení, které je součástí výchovného zařízení. Pokud dítěti porucha chování přetrvává a není možný nástup na střední školu, může zřizovatel zařízení zřídit také střední školu (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Dle zákona č. 109/2002 Sb. v platném znění je základem všech zařízení je výchovná skupina nebo rodinná skupina. Výchovná skupinu nalezneme v diagnostickém ústavu a výchovném ústavu. O rodinné skupině mluvíme v dětském domově a dětském domově se školou. Výjimka o v tabulce zmíněných faktech může nastat, pokud ředitel zažádá ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Do skupin jsou děti zařazeny podle výchovných, vzdělávacích a zdravotních potřeb.

Diagnostický ústav	Nejméně 4 a nejvíce 6 dětí. Jsou zde 3 výchovné skupiny pro účely komplexního vyšetření. A se souhlasem ministerstva může být jedna skupina pro účel péče o děti, kterým je důležité zajistit dokončení studia. Skupiny mají možnost být rozděleny podle pohlaví nebo podle věku.
Výchovný ústav	Nejméně 5 dětí a nejvíce 8 dětí. Nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Děti jsou zařazeny podle výchovných, vzdělávacích a zdravotních potřeb.
Dětský domov	Nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Nalezneme zde nejméně 2 a nejvíce 6 skupin.
Dětský domov se školou	Nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Nalezneme zde nejméně 2 a nejvíce 6 skupin.

Tabulka č. 6 – Přehled zařízení (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav umísťuje děti do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů ve svém obvodu, na základě výsledku. Mezi hlavní úkoly diagnostického ústavu patří diagnostika dítěte, vzdělání, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační úkoly. Na základě výsledků vyšetření je zpracována zpráva, kde

jsou navrženy výchovné a vzdělávací potřeby dítěte, které samozřejmě odpovídají zájmu dítěte. Pobyt dítěte trvá nejčastěji 8 týdnů, ústav poskytuje péči po nezbytně nutnou dobu. Pokud byly děti už v ústavní péči - kojeneckém ústavu, nemusí projít diagnostickým ústavem, ale diagnostický ústav dítě přidělí určitému dětskému domovu nebo dětskému domovu se školou. Přemístit dítě do jiného zařízení může opět diagnostický ústav. Na základě vlastního usouzení nebo na žádost daného zařízení. Rozhodnutí musí oznámit do 3 pracovních dnů soudu. Diagnostický ústav předává s dítětem veškerou jeho dokumentaci (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Výchovný ústav

Jsou zde děti starší patnácti let s poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou, pro nezletilé matky a jejich děti a pro děti vyžadující léčebnou péči. Může zde být umístěno také dítě mladší 15 let, pokud jsou jeho projevy natolik závažné, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně zde může být i dítě mladší 15 let s nařízenou ústavní výchovou. K výchovnému ústavu je většinou zřízena základní nebo speciální škola a někdy střední škola (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Dětský domov se školou

Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou a nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou. Jsou zde umístěny děti od 6 let do ukončení školní docházky. Pokud se dítě nemůže vzdělávat po ukončení školní docházky na střední škole je předáno výchovnému ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Dětský domov

Podrobněji dětské domovy, budou přiblíženy v následující podkapitole. Jak je již zmíněno v úvodu, je jim věnován větší prostor, právě proto, že jsou pro tuhle práci ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné péče stěžejní.

3.3 Dětské domovy

V následující podkapitole se budeme věnovat dětským domovům. Začneme krátkým pohledem do minulosti. Dále si přiblížíme samotné zařízení. V práci se zmíníme o zaměstnancích, právech a povinnostech dětí, úhradě péče dětí v dětském domově a udělování kapesného a jen pár slovy je zmíněna dokumentace. V závěru bude tabulka pro přiblížení čísel pojících se se zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Je zde vybráno jen pár faktů organizace a fungování dětského domova. Je mnoho dalšího zajímavého a přínosného o čem bychom se mohli zmínit např. prostředí dětského domova, organizace volného času, příprava na vzdělání, zájmová činnost, volnočasové aktivity atd. Jde nám však o nastínění zařízení dětských domovů a proto zde nejsou uvedeny veškeré informace o dětských domovech. V případě zájmu můžeme uvést následující autory, kteří píšou k problematice dětských domovů: A. Škoviera, E. Vlasáková J. Hympl, S. Votruba, další můžeme, naleznou v použité literatuře.

Historie dětských domovů

Myšlenka odvržení dítěte, odpoutání se od zodpovědnosti postarat se o něj má prameny již ve starověku, kdy ale nechtěné děti byly usmrceny. Péče má počátek ve 4. století zřízením útulku v Cařihradě pro opuštěné děti. V Miláně **787** byl **první nalezinec**. Papež Inocenc III. vybudoval ve 12. století v Římě „**torno**“, bylo to otáčecí kolo ve zdi kláštera, do které se mohlo vložit nechtěné dítě a otočením se dalo k péči klášteru. Fungovalo to podobně jako dnešní baby boxy. Nalezneme ho až do 20. století. Ve středověku se hodně ústavy směřovaly ke klášteru. Po revoluci došlo k rozmachu zařízení. Velkým problémem byla úmrtnost dětí v zařízení. Jednalo se až o 50% dětí (Vocilka, 1999).

V 16. Století byla péče vedena dvěma směry, podobně jako v dnešní době. Děti se mohly umístit jak do ústavu, tak do rodin. Koncem 18. století se upřednostňovala výchova v rodině. V roce 1883 bylo v Čechách 21 ústavů s 808 dětmi. V této době nebyla snaha o prevenci nijak výrazná, můžeme zmínit alespoň vznik zákonů na ochranu dětí a mládeže. 19. století je ovlivněno francouzskou revolucí a společenskými změnami. Roste kriminalita, tuláctví a žebrota mládeže. V roce 1901 je zbudován **sirotčí fond** odkud jsou poskytovány příspěvky na výchovu a výživu dětí do 18 let. Teprve počátek 20. století přinesl výraznější posun v péči o narušenou mládež a vznikají **poloúřední orgány péče o mládež**. Jsou financované ze sirotčích fondů. Součástí jsou i poradny pro matky a děti (Vocilka, 1999).

Před druhou světovou válkou byly domovy pod štítem okresních oddělení péče o mládež. **Dětské domovy** byly menší a děti zde nebyly rozděleny podle věku. Ale už tehdy měly rodinný charakter. 20. století přineslo nárůst dětí, které nemohly vyrůstat ve vlastní rodině. Existovala možnost adopce, pěstounské péče, dětské domovy, výchovné a ochranné ústavy. Po roce 1945 je systém centralizován a řízen státními institucemi. V roce 1952 byla zrušena pěstounská péče a děti byly přemístěny do dětských domovů. Budovaly se velké, neosobní dětské domovy, které podporovaly růst psychické deprivace dětí. *„Zařízení se dělila podle věku na kojenecké ústavy, batolecí dětské domovy pro děti od jednoho do tří let, předškolní dětské domovy pro kategorii tři až šestiletých, školní domovy, kam spadali šesti až čtrnáctiletí, a domovy s tzv. zvýšenou péčí s nedelikventním delikventním chováním.“* Myšlenka změny přišla v roce 1961 s kongresem pediatriů v souvislosti s psychickou deprivací u dětí z dětského domova. V roce 1964 s vydáním zákona o rodině byla opět rodina dána na první místo a opět byla zavedena náhradní rodinná péče. Dětské domovy se měnily a to směrem k ideálu rodiny. V roce 1997 je na území ČR 115 dětských domovů, u toho je 42 rodinného typu a ostatní jsou internátní (Vocilka, 1999, s.24).

Charakteristika dětských domovů

Do dětského domova jsou ukládány děti a mládež na základě rozhodnutí o ústavní výchově. Dětský domov spadá do státního školského výchovného zařízení. Realizuje se zde ústavní výchova (Vocilka, 1999).

Náplní je péče o děti s přihlédnutím k jednotlivým individuálním potřebám každého dítěte. Zákon za hlavní funkci považuje výchovnou, vzdělávací a sociální. Děti z dětského domova nemají poruchy chování a je jim dána péče nahrazující vlastní rodinu. Vzdělávají se individuálně ve školách, které nejsou součástí zařízení dětského domova (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Úkolem je zajistit všestrannou výchovnou a sociální a materiální péči, dětem a mládeži, které nemají vlastní rodinné prostředí. Problémem nejsou děti samy, ale selhání rodičů při naplňování rodičovských povinností. Posláním dětského domova je vytvořit co nejvíce příjemné prostředí pro harmonický rozvoj dítěte (Švancar, Buriánová, 1988).

Pod slovem domov se nám vybaví řada asociací, můžeme je shrnout do čtyř linií. První se pojí s **domovem jako budovou**. Děti z rodin znají kuchyň, dětský pokoj, obývací pokoj, ložnici, WC, koupelny a podle individuálních potřeb další místnosti. V dětském domově se

dítě setká s ložnicí pro děti, klubovnou, sprchami, WC dále tam mají vychovatelé své soukromé prostory. Z toho vyplývá, že domov není situován, tak aby podporoval blízkost vychovatelů a dětí. Mnohdy se tu ovšem, ale děti cítí bezpečněji, než ve vlastním rodinném prostředí. Druhá se váže na **složení obyvatel**. Zde jsou zásadní rozdíly. Místo matky a otce mají společnou vychovatelku, která k nim však chodí do práce, nežije s nimi. Třetí linie v sobě zaujímá širší **sociální prostředí**. Tady je největší míra totožnosti s rodinou a domovem. Má to však i své nevýhody, často musí dobré kamarády opustit a nahradí je noví. Může se stát, že děti musí vyměnit městský životní styl za život na vesnici. Čtvrtá linie se zabývá **potřebou někam a k někomu patřit**. V dětském domově nenajdeme naplnění rodinných tradic a rituálů. Je štěstí pokud se podaří navodit blízké vztahy v mnohem lepší hloubce, než v jejich vlastní rodině. (Škoviera, 2007). Dalším poznatek Škoviery je, že v rodině vzniká rodinné společenství, naproti tomu v dětském domově vzniká skupinové společenství.

Příčiny umístění dětí do dětského domova dle Vocilkovy (1999)

Následující faktory jsou užity sice ze starší literatury, jsou ale aktuální a stále příčinami rozvratu rodinného prostředí.

Alkoholismus a jiné návykové látky

Je více než samozřejmé, že rodina, kde je alkoholik, nemůže fungovat, tak jak má. Rodič veškerou svou aktivitu věnuje sehnání alkoholu místo dětem. Navíc je velmi špatným vzorem pro dítě. Děti strádají jak fyzicky tak psychicky.

Prostituce

Matka často celý den, pro pracovní noci prospí a není schopna se dětem věnovat. V horším případě si klienty vodí do míst, kde žije i s dětmi. Děti se stávají svědky.

Zneužívání a týrání dětí

Nalézáme zde několik forem, fyzické týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbání péče o dítě. Je důležitý rychlý zásah a přesun dítěte z patologického prostředí.

Nezvládnutá výchova

Spadá sem výchova zavrhuje, zanedbávající, rozmazluje, úzkostná, projektivní a výchova s touhou po dokonalosti.

Nízká sociální úroveň rodiny

Zde se řadí rozpad rodiny, nefunkčnost, ekonomické problémy, atd. Nedostatečné zabezpečení rodiny dítěte zapříčiní fyzické a psychické zanedbání.

Trestná činnost

Většinou se jedná o činy obecně nebezpečné, narušující občanské soužití, proti životu a zdraví, proti rodině a mládeži, proti svobodě a lidské důstojnosti. Rozvoj dětí v takovém prostředí je ohrožen a to hlavně morální vývoj.

Zaměstnanci dětského domova

Zaměstnanci dětského domova se nazývají vychovatelé a děti je často oslovují teto/strýci. Vychovatel vykonává vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou nebo speciálně pedagogickou činnost. Musí mít dokončené vzdělání speciální pedagogiky nebo sociální pedagogiky a splňovat psychickou způsobilost, která se zjistí psychologickým vyšetřením, které se uskutečňuje před pracovním poměrem a v průběhu pokud vznikne nějaké podezření. Další podmínkou je bezúhonnost. Vychovatel je zaměstnancem pedagogickým. V dětských domovech jsou i nepedagogičtí pracovníci (uklízečka, údržbář, sekretářka, kuchařka atd.), kteří nemusí vykonávat zmíněnou vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou a speciálně pedagogickou činnost. Nejvýše postaveným zaměstnancem dětského domova je ředitel, jeho funkcí je kvalitní řízení dětského domova. Ředitel by měl být zároveň pedagogickým pracovníkem a vědět si rady s dětskými problémy (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Děti potřebují oporu, lásku a pochopení. Zda má vychovatel nahradit dítěti rodiče je otázkou. Netradiční je zde čas trávený s dítětem. Dítě s vychovatelem nemá společnou ani neminulost ani přítomnost ani budoucnost (Škoviera, 2007).

Kvalifikace vychovatele: odborné vzdělání a cit pro řešení problému různého původu. Osobnostní kvality vychovatele by měly být vysoké v ideálním případě, člověk bez chyby s řadou pozitivních vlastností.

Fakta, které ovlivňují výběr vychovatele:

- Vychovatel by měl dávat přednost tvořivosti před mechaničností.
- Měl by flexibilně plnit očekávání vedení zařízení a vést svou skupinu správně.
- Není podmínkou, aby měl vysokoškolské vzdělání - je následně dražší pracovní silou.

- Měl by děti zaujmout a takzvaně si s nimi padnout do oka.
- Vychovatel by měl umět více než jen vychovávat. Zvládnání hygieny a čistoty ve výchovné skupině je významná podmínka.
- Vychovatel by měl ve skupině vytvořit prostor podobný rodině. Jeho náplní není dělat služku dětem, důležité je si práci rozvrhnou, jako v normální rodině. I zde se děti musí naučit běžným denním činnostem spojeným s kvalitním vstupem do života (Škoviera, 2007).

Vytvořit ideu rodinného prostředí je složitý úkol. Mezi faktory, které narušují a upozorňují na fakt, že nejde o rodinu, ale o zařízení patří střídání zaměstnanců/vychovatelů, kde je jen výjimečně nalezneme muže (Škoviera, 2007).

Práce vychovatele není jednoduchá a každý nemá povahu se práci oddat. Mezi důvody proč vychovatelé opouští svou práci, patří pracovní doba, která naruší chod pracovníkovy rodiny, u ambiciózních zaměstnanců nenaplnění představ, identická práce s prací ve své vlastní domácnosti, rozpory mezi vychovateli. (Škoviera, 2007)

Náplň práce vychovatele je rozmanitá škála a jak můžeme vidět v následující tabulce, jde o práci od běžných denních záležitostí až po profesionální vztah.

Činnost vychovatele	%
Příprava na školu a vyučování (domácí úkoly, procvičování učiva apod.)	16
Sebeobslužné činnosti (udržování čistoty prostředí, praní, hygiena)	12
Činnosti, které děti aktivně rozvíjejí (tvořivé hry, zpěv, tanec, výtvarné činnosti, ruční práce ap.)	9
Relaxační a zábavné činnosti (diskotéka a poslech hudby, sledování TV, pobyt na čerstvém vzduchu, vycházka ap.)	11
Společensky prospěšná činnost (práce v areálu zařízení, na zahradě, v obci ap.)	8
Příprava stravy (vaření, pečení)	15
Dozor nad dětmi (při akcích, které zajišťuje někdo z venku, během noční služby)	10

Jiné pomocné činnosti (doprovod dítěte k lékaři či jinému odborníkovi, nákupy s dítětem ap.)	7
Administrativa	12

Tabulka č. 7 – Zastoupení činností v práci vychovatele (Škoviera, 2007, s. 106).

Děti mají v dětském domově daný vnitřní řád, se kterým souvisí také dodržování dětských práv a povinností. Pro lepší přehlednost jsou v následující tabulce. Pokud dítě nedodrží své povinnosti, může nastat odnětí kapesného, omezení volného času atd. Jsou to běžné opatření, která se dodržují i v běžné rodině.

Práva dětí	Povinnosti dětí
Plné přímé zaopatření	Dodržovat vnitřní řád
Rozvoj tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností	Dodržovat předpisy k ochraně zdraví
Na informace o stavu svého majetku	Poskytnout doklad o svém příjmu.
Akceptování lidské důstojnosti	Dát do úschovy věci ohrožující jeho výchovu
Vytváření podmínek pro vzdělání	
Svoboda v náboženství	
Seznámení s právy s povinnostmi	
Účastnit se aktivit organizovaných zařízením	
Mít připomínky, žádosti, stížnosti	
Na vyjádření svého názoru týkající se jeho osoby	
Na rozhovor se zaměstnancem OSPOD	
Udržovat kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu	
Na hodnocení a odměny	
Přijímat návštěvy	
Podpora a pomoc po ukončení pobytu.	
Na vycházku (starší 7 let)	

Tabulka č. 8 – Práva a povinnosti dětí (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Úhrada péče

Osoby odpovědné za výchovu s pravidelným příjmem přispívají na péči v zařízení, v každém kalendářním měsíci danou sumou podle věku dítěte (viz tabulka). Pokud se zařízení příspěvek nevyjící zvyšuje se o 30%. Pokud se rodič sám v hmotné nouzi, nebo pokud by ho příspěvek dovedl do částky životního minima, stanoví se náhradní příspěvek a pokud je nižší než 100 Kč, ruší se (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

1113 Kč	Do 6 let
1530 Kč	Od 6 do 15 let
1742 Kč	Od 15 let do 26 let

Tabulka č. 9 – Úhrada péče

Kapesné

Kapesné je stanoveno podle věku dítěte vždy jednou za měsíc (viz tabulka). Za období kratší měsíc se odpočítá podle dnů v zařízení. Dítěti kapesné nenáleží, pokud uteklo ze zařízení nebo je ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody.

40-60 Kč	Do 6 let
120-180 Kč	Od 6 let do 10 let
200-300 Kč	Od 10 let do 15 let
300-450 Kč	Od 15 do 26 let

Tabulka č. 10 – Kapesné

Dokumentace

Vnitřní řád, roční plán, týdenní programy, jednací protokol, osobní dokumentaci dětí, dokumentaci o umístění v oddělené místnosti, dokumentaci o zadržení na útěku, denní evidence zařízení, knihu úředních návštěv, knihu ostatních návštěv (Zákon č. 109/2002 Sb. v platném znění).

Na závěr kapitoly uvedeme pro přehled tabulku se zařízeními pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Vidíme zde počet zařízení, lůžkovou kapacitu, děti a mládež – podle zařízení a zřizovatele. Tabulka je aktuální k datu 30. 9. 2013.

Zřizovatel Zařízení	Počet zařízení	Lůžková kapacita	Počet dětí a mládeže													
			celkem	z toho										cizinci		děti na úťeku
				dívky	z toho nezletilé matky	úplní sirotci	děti nezletilých matek	umístění na základě				celkem	z toho z EU 28			
								soudního rozhodnutí s výchovou	předběžné ho opatření	žádosti rodičů	dobrovolně prodloužen ého pobytu			ústavní	ochrannou	
Celkem	219	7 966	6 549	2 673	45	35	50	5 275	116	525	49	569	101	54	293	
dětský domov	146	5 056	4 253	1 989	11	27	11	3 581	–	180	6	486	35	25	30	
dětský domov se školou	30	1 067	697	164	–	–	–	613	32	43	–	9	11	10	51	
výchovný ústav	29	1 297	1 146	318	27	3	33	915	79	79	–	58	16	13	161	
diagnostický ústav	14	546	453	202	7	5	6	166	5	223	43	16	39	6	51	
MŠMT	75	2 962	2 336	705	34	10	39	1 726	116	353	43	83	66	29	265	
dětský domov	3	68	51	21	–	2	–	43	–	8	–	–	–	–	2	
dětský domov se školou	30	1 067	697	164	–	–	–	613	32	43	–	9	11	10	51	
výchovný ústav	28	1 281	1 135	318	27	3	33	904	79	79	–	58	16	13	161	
diagnostický ústav	14	546	453	202	7	5	6	166	5	223	43	16	39	6	51	
Kraj	134	4 846	4 081	1 912	11	25	11	3 430	–	172	6	473	32	23	28	
dětský domov	134	4 846	4 081	1 912	11	25	11	3 430	–	172	6	473	32	23	28	
Privátní sektor	7	122	108	43	–	–	–	98	–	–	–	10	3	2	–	
dětský domov	6	106	97	43	–	–	–	87	–	–	–	10	3	2	–	
výchovný ústav	1	16	11	0	–	–	–	11	–	–	–	–	–	–	–	
Církev	3	36	24	13	–	–	–	21	–	–	–	3	–	–	–	
dětský domov	3	36	24	13	–	–	–	21	–	–	–	3	–	–	–	

Obrázek č. 5 – Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (www.cszo.cz).

3.4 Transformace ústavní výchovy

Jen ve stručnosti se zmíníme k problematice transformace, jde o aktuální problém, proto si zaslouží krátký odstavce k přiblížení o, co vlastně jde.

Mnohé země jsou dále než Česká Republika. Úskalí českého systému podle Matouška, Pazlarové (2010), jsou následující faktory.

- Zřizovatele a poskytovatele ústavné péče nejsou zcela informováni, jak to probíhá v jiných zemích.
- Dalším hlediskem je zdravotní hledisko. Hygiena a strava jsou nadřazeny psychickým potřebám dítěte.
- V roce 2002 již proběhla transformace a důsledkem bylo zmenšení skupin na 8 dětí a omezení na 6 výchovných skupin.
- Stát má finance na rekonstrukce ústavních zařízení
- Ústavy, také zaměstnávají řadu lidí, které o svou práci nechtějí přijít

Vinu za působení dětských domovů na děti nenesou pracovníci. Ti často do své práce dávají veškerou svou sílu. Na vině je spíše systém organizace. Odpovědnost nese státní

správa. Deinstitutionalizační program nemá v úmyslu zrušit zařízení úplně. Jsou i děti, kterým tenhle systém péče vyhovuje více, než náhradní rodině. Zařízení by mělo být ale menší, do deseti dětí, které by byly v bytě nebo rodinném domě. Měl by zde být prostor i pro návštěvu rodiny a její krátkodobější pobyt pokud není pro dítě ohrožením. Vztahovalo by se to i na náhradní rodinné péče, které by měly být shovívavější k biologickým rodičům. V současném stavu je pěstounská péče srovnatelná s adopcí, samozřejmě jsou zde odlišnosti. (Mulheirová, Brown a kol., 2007 in Matoušek, Pazlarová, 2010)

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Dotazníkové šetření zaměřené na naplnění psychických potřeb v různém prostředí – dětský domov, běžné rodinné prostředí.

Praktická část diplomové práce zahrnuje kvalitativní průzkum tedy dotazníkové šetření, výsledky nám pomohly posoudit míru naplnění psychických potřeb a odkryly nám možné odlišnosti mezi dětmi z dětského domova a dětmi z běžného harmonického rodinného prostředí. S dětmi se pracovalo velmi dobře. Byly ochotné spolupracovat. Za svou ochotu po vyplnění dostal každý malou odměnu. Dotazníky byly vyplněny osobně s dětmi. V první a druhé třídě individuálně, vzhledem k ne plně rozvinutým čtenářským a psacím dovednostem. Ne všichni rodiče souhlasili s vyplněním dotazníku, nebylo jich však mnoho.

Daná práce může být vodítkem vychovatelům a rodičům, co změnit a předat zpětnou vazbu jejich výchovné funkce. Také může být náповědou, co vylepšit, změnit a celkově pomůže ukázat pohled dětskýma očima na vnímání naplnění jednotlivých psychických potřeb.

4.1 Cíl šetření

Naplnění jednotlivých dílčích cílů vychází z hlavního cíle celé práce:

„Zjistit, zda jsou naplněny psychické potřeby u dětí z dětského doma stejnou mírou, jakou u dětí z běžného rodinného prostředí.“

V praktické části diplomové práce byly stanoveny dále následující dílčí cíle:

- zjistit celkovou míru naplnění psychických potřeb dle Matějčka;
- srovnat míru naplnění jednotlivých psychických potřeb dle Matějčka;
- porovnat rozdílnosti v naplnění psychických potřeb u dětí z dětského domova a děti z běžného rodinného prostředí;
- poskytnout rodičům a vychovatelům povědomí o důležitosti potřeb dětí a alespoň částečně dát pomocí diplomové práce - vyhodnocení dotazníků zpětnou vazbu o naplnění psychických potřeb dětskýma očima;

- poukázat na nezbytnost naplňování psychických potřeb dětí jak dětí z běžného rodinného prostředí, tak dětí z dětského domova;
- na základě výzkumu přiblížit možnosti rozvoje naplnění psychické potřeby, která v daném prostředí nenašla celkové uspokojení.

4.2 Metody šetření

V praktické části jsme jako stěžejní metodu zvolili dotazník vlastní konstrukce. Pro děti z rodinného prostředí je dotazník uveden v příloze č. 1 a pro děti z dětského domova v příloze č.2.

V dotazníku pro děti v rodinném prostředí bylo sestaveno 32 otázek a pro děti z dětského domova 34 otázek. Otázky nebyly jednoho druhu, nalezneme zde uzavřené otázky, polouzavřené otázky, kde je nabídka odpovědi, ale i místo pro upřesnění a na závěr jsou čtyři otevřené otázky. Ikdyž otevřené otázky jsou až na závěr, děti neodradily a napsaly zde své plány a iluze budoucnosti.

Dotazník je tvořen 6 částmi. V první části se zaobíráme obecnými otázkami typu. Pro děti z běžného rodinného prostředí jsou to otázky: zda je chlapec nebo děvče, kolik mu je let, s kým doma bydlí. Pro děti z domova jsou první dvě otázky stejně. Je zde přidána otázka, zda navštěvuje rodinu a jak často, zda má na domově sourozence, pokud ano zda je s ním v rodinné skupině a kolik sourozenců má a poslední otázkou je jak dlouho již v dětském domově je. Další části jsou rozděleny podle jednotlivých psychických potřeb (stimulace, smysluplného světa, životní jistoty, identita, otevřená budoucnost).

Potřeba	Rodinné prostředí	Dětský domov
Stimulace	Otázky č. 4-12	Otázky č. 6-14
Smysluplný svět	Otázky č. 13-20	Otázky č. 15-22
Životní jistota	Otázky č. 21-23	Otázky č. 23-25
Identita	Otázky č. 24-28	Otázky č. 26-30
Otevřená budoucnost	Otázky č. 29-32	Otázky č. 31-34

Tabulka č. 11 – Rozdělení otázek v dotazníku podle psychických potřeb.

4.3 Vzorek

V dotazníkovém šetření jsme pracovali s dětmi mladšího školního věku ve vesnici Liptál. Mladší školní věk byl zvolen kvůli danému studijnímu oboru, který se zaměřuje na tuto skupinu dětí. Prvně byla oslovena ředitelka školy, která byla velmi ochotná a plně nám vyšla vstříc. V rámci souhlasu o vyplnění dotazníků dětmi, byl předán jednotlivým rodičům souhlas s průzkumným šetřením. Osloveno bylo 77 rodičů s dětmi ve vesnici Liptál v daném věkovém rozpětí. Zpět se mi vrátilo 49 souhlasů a zbylých 28 rodičů s předáním dotazníku dětem nesouhlasilo. Rozhodnutí rodičů jsme respektovali. V dětském domově jsme se obrátili na ředitelku zařízení, která s dotazníkovým šetřením souhlasila. Podepsala souhlas za všechny děti. Poté jsme se obrátili na vychovatele rodinných skupin s prosbou o narušení chodu skupiny, právě vyplněním dotazníku. Ani zde nebyl žádný problém.

4.4 Časový harmonogram průzkumného šetření

Dalo by se říci, že myšlenka nad daným tématem se zrodila na praxi v rámci střední školy v dětském domově v roce 2010. Při rozhodování nad tématem se znovu vybavila vzpomínka a chuť danou problematiku blíže přiblížit.

↓ V červenci a srpnu 2014 jsme navštívili knihovnu, kde jsme zmapovali a nastudovali dostupnou literaturu na dané téma.

↓ V září 2014 byla vytvořena představa o struktuře jak teoretické, tak praktické části diplomové práce.

↓ V průběhu října a listopadu 2014 byla vytvořena představa o struktuře dotazníku a za pomoci knih Z. Matějčka vytvořeny otázky, které pomohou přiblížit naplnění jednotlivých psychických potřeb. Po zpracování byl dotazník vyzkoušen na vzorku 4 dětí, pro ověření správného pochopení otázek, schopnosti na otázku odpovědět, srozumitelnosti a vhodnosti formulace otázek pro danou věkovou skupinu dětí. Souběžně jsme pracovali na teoretické části diplomové práce.

↓ V první polovině prosince 2014 jsme kontaktovali zařízení s prosbou o pomoc ve výzkumném šetření a následně jsme navštívili školu a předali dětem pro podpis rodičů souhlas s výzkumným šetřením. Zároveň jsme navštívili dětský domov, kde bylo potvrzení hned podepsáno ředitelkou zařízení.

V druhé polovině prosince 2014 jsme si zašli vyzvednout potvrzení od rodičů. Podle daného počtu připravili dotazníky a společně si v jednotlivých třídách dotazníky vyplnili. Následně jsme zašli do dětského domova, kde jsme si opět s dětmi vyplnili dotazníky. Vzhledem k ochotě zaměstnanců, jak v dětském domově, tak v základní škole, jsme měli všechny dotazníky vyplněny během jednoho dne.

Během ledna 2015 jsme si zpracovávali a vyhodnocovali dotazníkové šetření. A dodělávali poslední úpravy na diplomové práci

---

Tabulka č. 12 – Časový harmonogram

4.5 Místo průběhu průzkumu

Byla navštívena základní škola Liptál, kde se staršími dětmi byl dotazník vyplněn v jejich třídě. S mladšími dětmi se jednotlivě odešlo do kabinetu, kde jim otázky byly přečteny a dětmi odpovězeny.

V dětském domově starší děti byly svolány do jídelny, kde dotazníky vyplnily. S mladšími dětmi byl dotazník opět vyplněn jednotlivě v pokojích.

Dětský domov a Základní škola Liptál

Při charakteristice dětských domovů jsme vycházeli z webových stránek dětského domova a základní školy Liptál (DD a ZŠ Liptál, 2013). **Dětský domov** je školské zařízení při nařízení ústavní výchovy nebo předběžného opatření soudu dětem mezi třemi až osmnácti lety. Pobyt jde i prodloužit v rámci přípravy na budoucí povolání. Péče je zajištěna v rodinách s přihlédnutím k sourozeneckým vztahům. Cílem rodinné skupiny je co možná v největší míře přiblížit klasické rodinné prostředí. Každá skupinka si samostatně pere, žehlí, uklízí, příležitostně vaří atd. V dětském domově Liptál momentálně žije 48 dětí v šesti rodinných skupinkách a o děti se starají dva vychovatelé.

Děti zde mají bohatý program, zmíníme jen pár akcí chystajících se na březen: Návštěva ZOO Lešná, psychoterapeutická sezení s dětmi, zábavné odpoledne “Den vody“, literární jaro ve Vsetíně, soutěžní osmisměrky atd.

Ředitelkou zařízení je Mgr. Eva Žůrková, zástupcem statutárního orgánu Mgr. Renata Trčková, vedoucí vychovatel je Mgr. Lukáš Diatka.

Dětský domov spadá pod školské zařízení. **Zřizovatelem je Zlínský kraj.** Je nedaleko města Vsetína. Zařízení najdeme ve středu vesnice a má pro sebe velký prostor. Tvoří ho dvě budovy dětského domova. Ve velkém domově nalezneme 4 rodinné skupiny, kanceláře a jídelnu. V malém domově, který najdeme jen přes cestu, jsou 2 rodinné skupiny. V areálu najdeme samozřejmě prádelnu, garáže. Najdeme zde také velký prostor pro relaxaci – hřiště, prolézačky, pískoviště, houpačky, trampolína a příjemný pro děti je venkovní bazén (10 – 4 m), takže je i pohodlný pro více lidí. V areálu se nachází budova základní školy praktické.

Zařízení **oslavilo již 100 let**, takže i jeho historie je velmi bohatá. V roce 1907 se zřídil v Liptále sirotčinec Msgre. František Štěpán, o děti se staraly řádové sestry Dominikánky. Bylo zde 17 chovanců, o rok později se rozšířili na 38 chovanců. Jen pro zajímavost zmíníme, že roku 1977 byla zvláštní škola přestěhována do zámku. V roce 1964 se změnil název na zvláštní školu internátní, kde byly vzdělávány děti s individuálním stupněm mentálního postižení. Následně v roce 2000 byl název pozměněn na Dětský domov a Speciální školu, od té doby jsou v dětském domově i děti, které navštěvují i jiný typ školy. Roku 2004 se dětský domov zrekonstruoval na zařízení rodinného typu. V roce 2005 změnil název Dětský domov a Základní škola Liptál. Dnešní název se ustálil o rok později na Základní školu při dětském domově Liptál. Do školy docházejí děti z rodin i děti z dětského domova.

Mít za sebou takovou minulost je obdivující a vzácné. V rámci historie zde prošly řady dětí a řada osudů, které po delší či kratší dobu ovlivnily osudy dětí. Formy výchovy a vzdělání vždy podlely dané době, ale vždy se snažili respektovat individualitu a jedinečnost dětí. **Snaží se naplnit děti pocitem jistoty, lásky a souznění.** Dětský domov v Liptále doufá, že se mu vždy tyto priority dařilo naplňovat. Zpětnou vazbou jsou pro dětský domov návštěvy a dopisy od již osamostatnělých dětí, nyní dospělých samostatně fungujících lidí. Je přáním obou stran maximální rozvoj v oblasti vzdělání, výchovy, dovedností, připravenosti na samostatný život. K nejvýznamnějšímu faktoru úspěšnosti řadíme navrácení do fungující rodiny.

Právě proto, že všem se nepodaří nalézt náhradní rodinu je tu a stále bude tohle zařízení. Nepříznivý osud dětem pomáhá zpříjemnit dětský domov za pomoci řady sponzorů, kteří umožní dětem řadu zážitků, setkání, výletů, rozvoj zájmů a dovedností a celkově příjemné poznání světa.

Nynější **základní škola** vznikla v letech 1975 – 1977. Projektantem byl ing. arch. Novotný. Většina pomůcek byla použita ze staré školy, přesto to byla velká investice (14,5 milionu Kčs). Postupně se prostory obohatily o skleník na školním pozemku a dovybavila tělocvična o řadu náradí a kůlnu na náradí. Do roku 1983 byly součástí také mateřská škola. V prvním roce zde usedlo 267 žáků a pracovalo zde 15 pedagogických pracovníků.

4.6 Analýza a interpretace výsledků

Jednotlivé výsledky byly zpracovány v programu Microsoft Excel. Získané údaje jsou vyhodnoceny pomocí sloupcových grafů, kde jsou hodnoty uvedeny v relativních četnostech a popiskům k jednotlivým výsledkům. Některé výsledky děti z dětského domova a děti z rodinného prostředí jsou zaznamenány společně v jednom grafu. Otázka se někdy lišila jen názvem prostředí (dětský domov, rodina). V případě odlišností možnosti odpovědi nebo pro lepší orientaci jsou grafy jen pro jedno dané zařízení. U společných grafů je vždy rozdělení na základní školu (rodinné prostředí) a dětský domov.

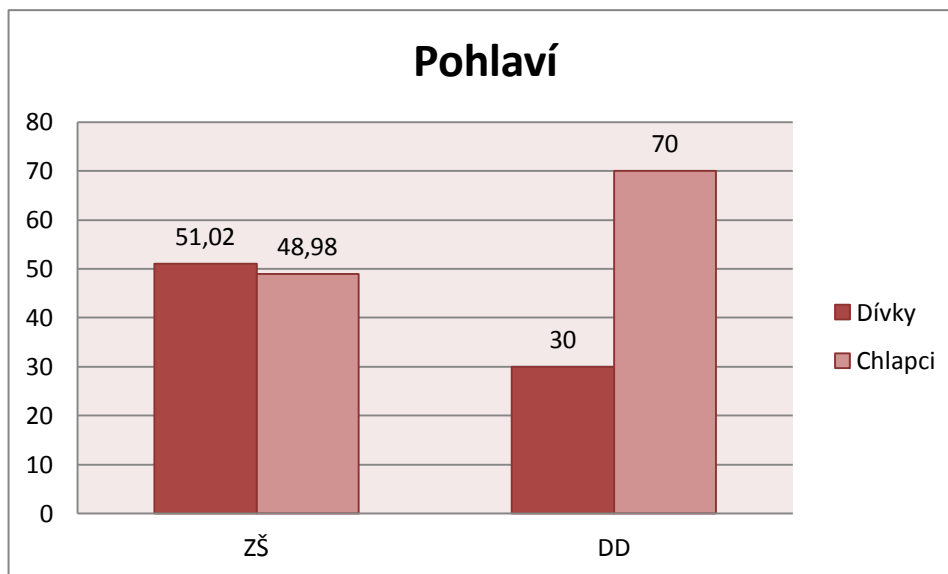
4.7 Výsledky otázek v dotazníkovém šetření

Část 1 – Demografické údaje oslovených dětí

---

1. Jsi chlapec nebo děvče?

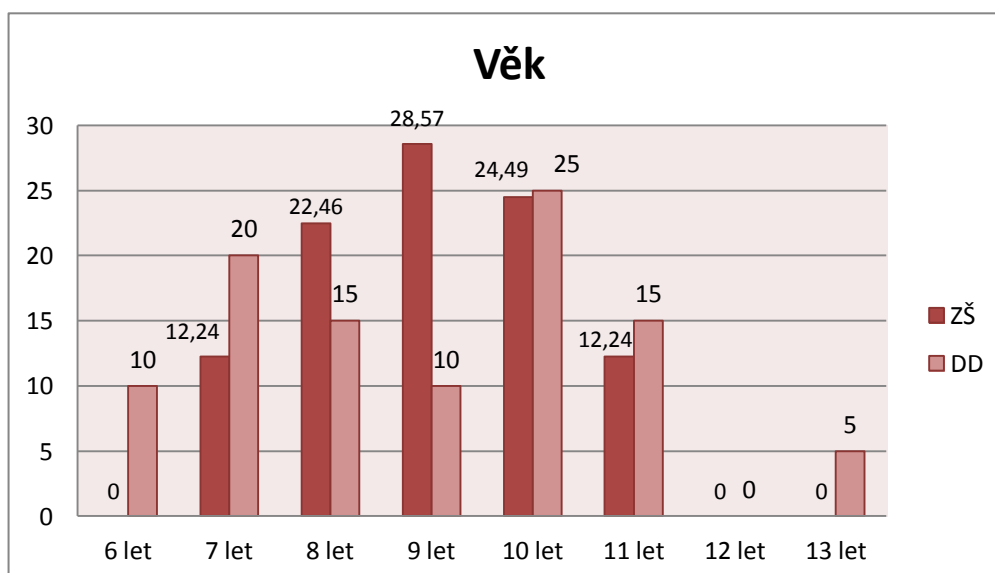
První otázka nám ukazuje, kolik z oslovených dětí jsou chlapci a kolik dívky. Z oslovených 49 dětí z rodinného prostředí je 25 (51,02%) dívek a 24 (48,98%) chlapců, z dětského domova je to 6 (30%) dívek a 14 (70%) chlapců. Otázka byla pro děti z obou prostředí stejná.

Graf č. 1 - Pohlaví

2. Kolik máš let?

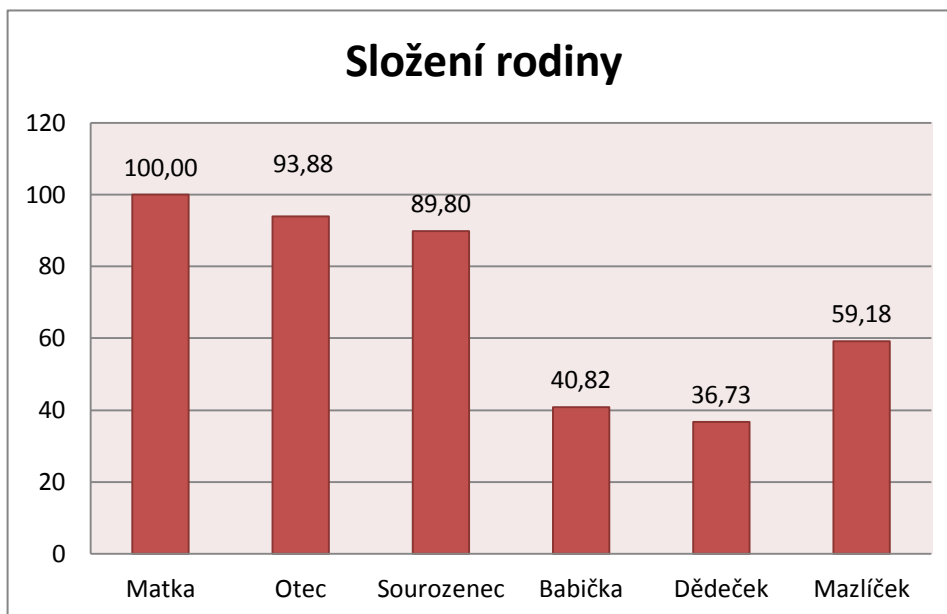
Následující otázka je opět pro obě zařízení stejná. Věkové rozpětí je od 6 do 13 let. Jednotlivé věkové kategorie nejsou rovnoměrně zastoupeny, výzkumnému šetření to však nevadí. Cílem bylo zastoupit skupinu dětí mladšího školního věku. Na základní škole byl nejvíce zastoupen věk 9 let (28,57%), 10 let (24,49%), 8 let (22,46%), 7 a 11 let (12,24%). V dětském domově je dětí v 10 letech 25%, v 7 letech 20%, v 8 a 11 letech 15%, v 6 a 9 letech 10% a 13 letech 5%.

Graf č. 2 - Věk

3. S kým doma bydlíš?

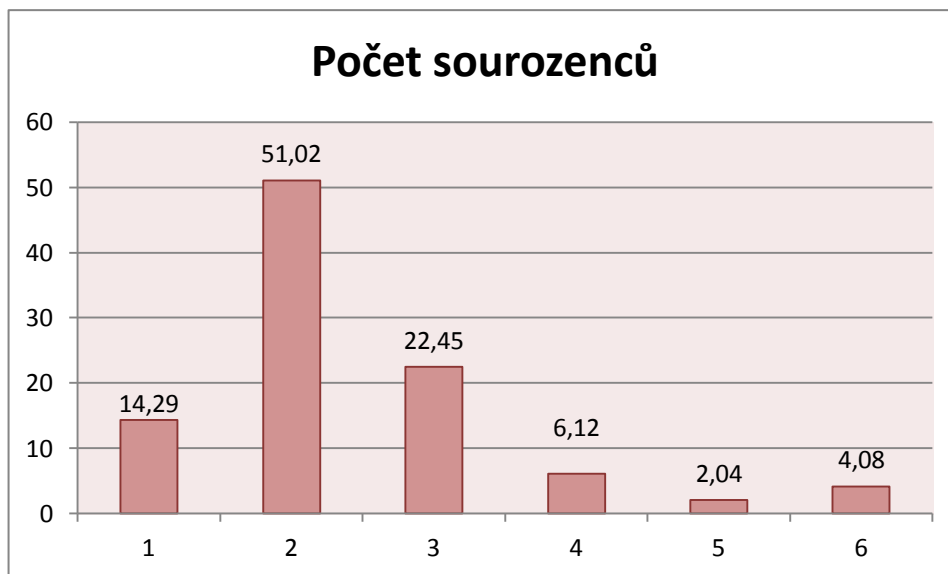
V následující otázce měly děti vybrat členy rodiny. Můžeme vidět, že většina dětí volila možnost rodiče. Poté už se rodiny individuálně liší dalšími členy. Sourozence má 89,80 % (44) dětí. S babičkou žije 40,82 (20) dětí a s dědečkem 36,73 % (18) dětí. Domácího mazlíčka má více jak polovina (59,18%, 29) dětí. Otázka se týkala jen dětí z běžného rodinného prostředí.

Graf č. 3 – Složení rodiny

Z uvedených 44 dětí, kteří mají sourozence, má 25 dětí jednoho sourozence, 11 dětí dva sourozence, 3 děti tři sourozence a ve vesnici Liptál jsou i početnější rodiny, jedno dítě má čtyři sourozence a dokonce i dvě děti mají 5 sourozenců. Procentuální vyjádření výsledků je v následujícím grafu č. 4.

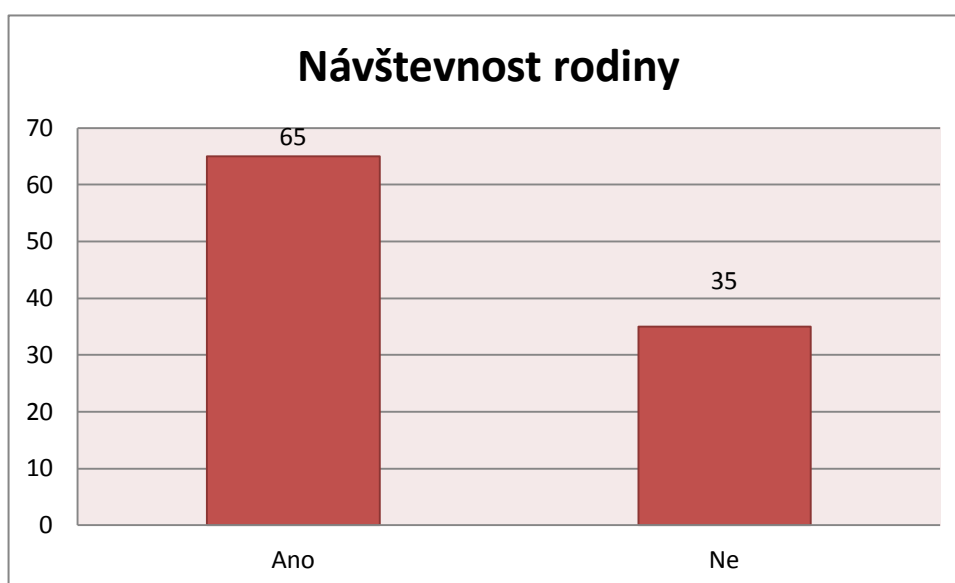

Graf č. 4 – Počet sourozenců.

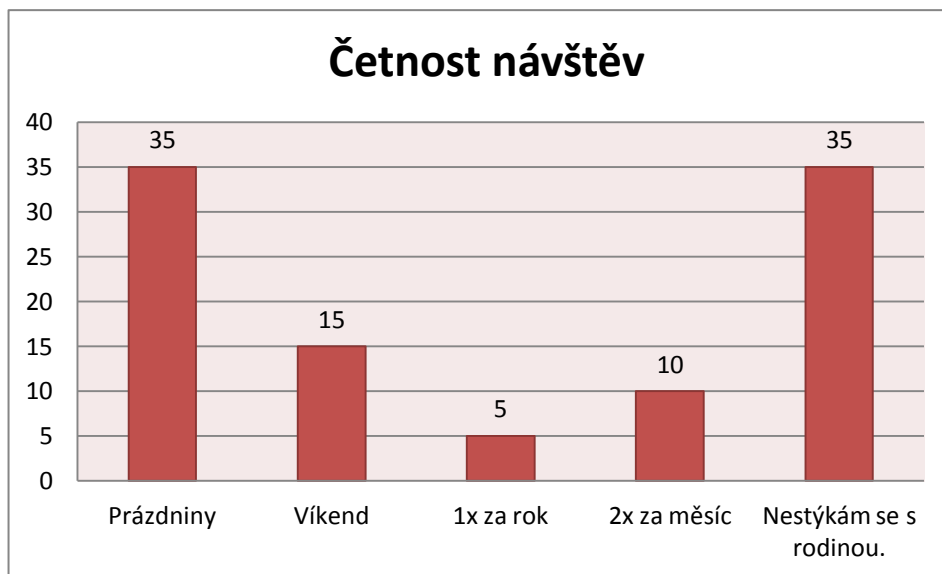
4. Navštěvuješ svou rodinu?

Velmi pozitivně hodnotíme, že 65%, což je 13 z 20 dětí navštěvuje svou biologickou rodinu. Daná otázka, jak už z ní i vyplývá, je určena jen dětem z dětského domova.

Graf č. 5 – Návštěvnost rodiny

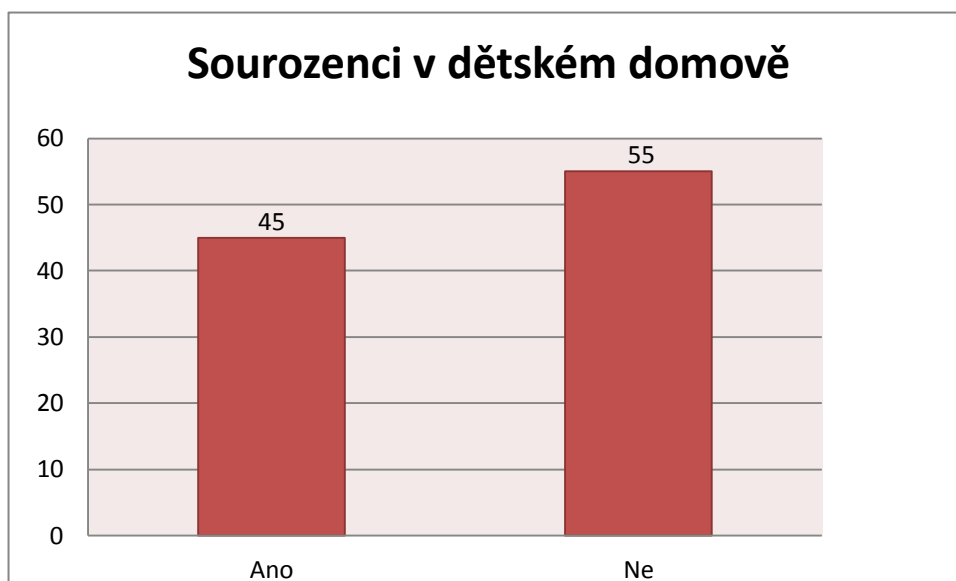
Nejčastěji jezdí děti k rodičům na prázdniny 7 (35%) dětí. S lítostí musíme konstatovat, že stejný počet je právě těch, kteří se s rodinou nestýkají. Dále 15% (3) děti jezdí domů na víkendy, dvě děti (10%) jezdí na návštěvu 2x za měsíc a jeden (5%) jezdí domů přibližně jednou za rok.

Graf č. 6 – Četnost návštěv

5. Máš v dětském domově sourozence?

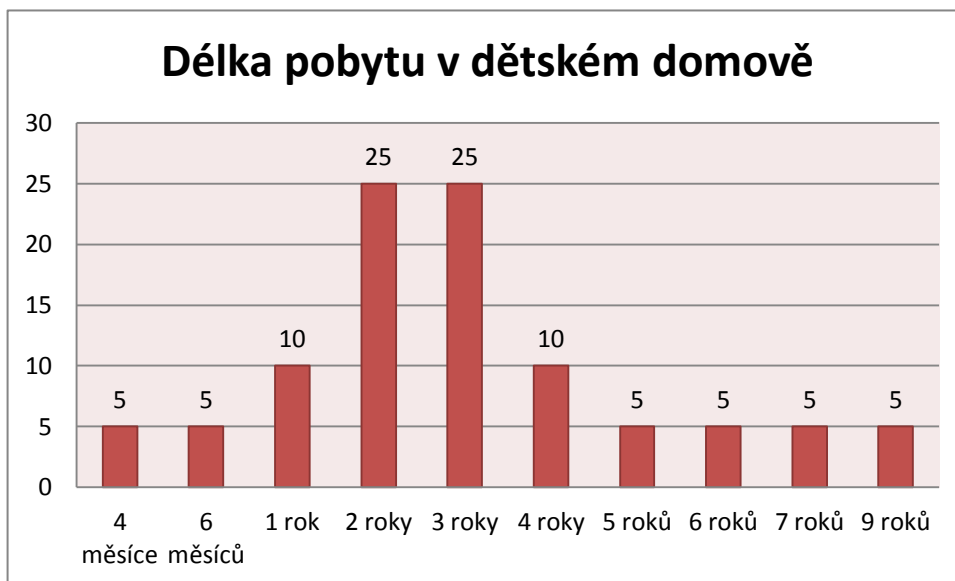
Je to opět otázka, z které vyplývá, že je jen pro děti z dětského domova. Menší polovina, kterou tvoří 9 (45%) dětí, má na domově sourozence a 11 (55%) dětí zde sourozence nemá. Příjemným zjištěním bylo, že pokud mají sourozence, tak jsou z většiny případů společně v jedné skupině. 7 sourozenců je společně a pouze 2 nejsou v jedné skupině. Je velmi důležité utužovat sourozenecké vztahy i mimo rodinné prostředí. V rámci otázky zde byla i polootevřená otázka kolik sourozenců mají a každý z uvedených má jednoho sourozence.

Graf č. 7 – Sourozenci v dětském domově

6. Jak dlouho si v dětském domově?

Otázka je poslední z demografických údajů a je opět pro děti z dětského domova. Jejím úkolem je ukázat nám délku pobytu v dětském domově. Dva a tři roky jsou nejčastěji uváděnými na dobu strávenou v dětském domově. Je to 5 (25%) dětí. Dále můžeme vidět, že dvě děti jsou v domově po dobu kratší jako jeden rok a čtyři děti jsou v dětském domově delší dobu jako pět let, jedno dítě dokonce tráví v dětském domově už devátý rok

Graf č. 8 – Délka pobytu v dětském domově

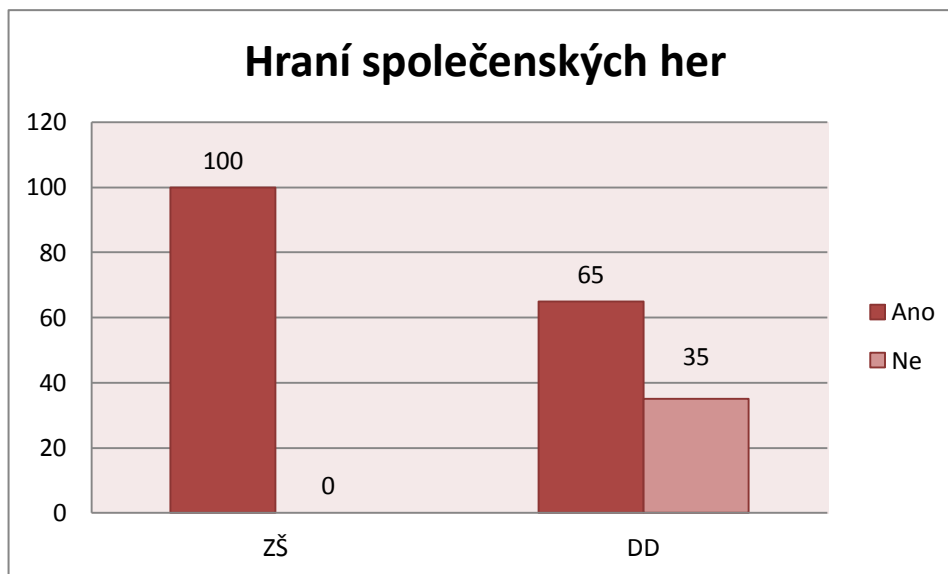

Část 2 – Potřeba stimulace

---

7. Hraješ se s rodiči (tetami) nějaké hry ve volném čase?

Následující graf je společný pro děti z dětského doma i děti z běžného rodinného prostředí. Vidíme v něm rozdílnost věnování času na hru s dětmi. Děti z rodinného prostředí se všechny shodují a 100% rodičů si s dětmi hry hraje. V dětském domově už jsou i děti, kterým je tato zábava upřena z celkového počtu 20 dětí je to 7 (35%) dětí, které nehrají společenské hry. Naštěstí je zde více, jak polovina (65%, 13) dětí, kterým se vychovatelé věnují a hrají společně hry. Dětem hra prospívá v mnoha směrech: udržet pozornost, vyčkat až na dítě přijde řada, učit se radovat s výhry, přijímat prohry, upevňovat vztahy s blízkými osobami a mnoho dalšího.

Graf č. 9 – Hraní společenských her.

Děti uváděly i jaké hry jsou jejich nejoblíbenější. Některé hry se prolínaly. Hry zmiňované dětmi z rodinného prostředí byly rozmanitější, což může značit velkou škálu her na trhu a individuální výběr her v jednotlivých rodinách, kdežto v dětském domově může být pár her, které se opakují a všechny děti mají přístup ke stejným typům her. Zmíníme zde jednotlivé hry, které děti uváděly. U dětí z rodinného prostředí se nejvíce objevovalo: Člověče, nezlob se!, Monopoly, karty a pexeso. U dětí z dětského domova téměř každý uvedl jinou hru, jen Člověče, nezlob se! a Dáma se 2x zopakovaly. Musíme, ale také přihlídnout k faktu, že odpovídajících dětí z dětského domova bylo méně než dětí z rodinného prostředí.

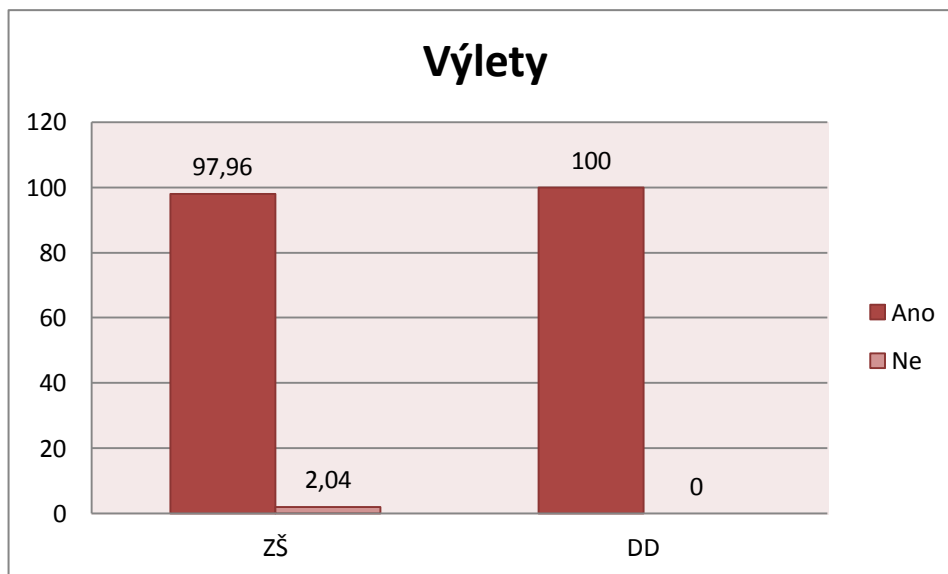
Rodinné prostředí	Dětský domov
Monopoly	Karty
Pexeso	Uno
Dostihy	Pexeso
Člověče, nezlob se!	Dostihy
Město, jméno, zvíře, věc.	Koulovačka
Šachy	Dáma
Šmoulové	Lego

Hádej, kdo?	Člověče, nezlob se!
Carcason	Kufr
Kanasta	Puzzle
Z pohádky do pohádky	
Kostky	
Mikádo	
Kufr pohádek	
Stolní hry	
Karty	
Schovka	
Dáma	
Mongo	
Žížaly	

Tabulka č. 13 – Druhy her uváděné dětmi.

8. Jezdíte na výlety s rodinou (dětským domovem)?

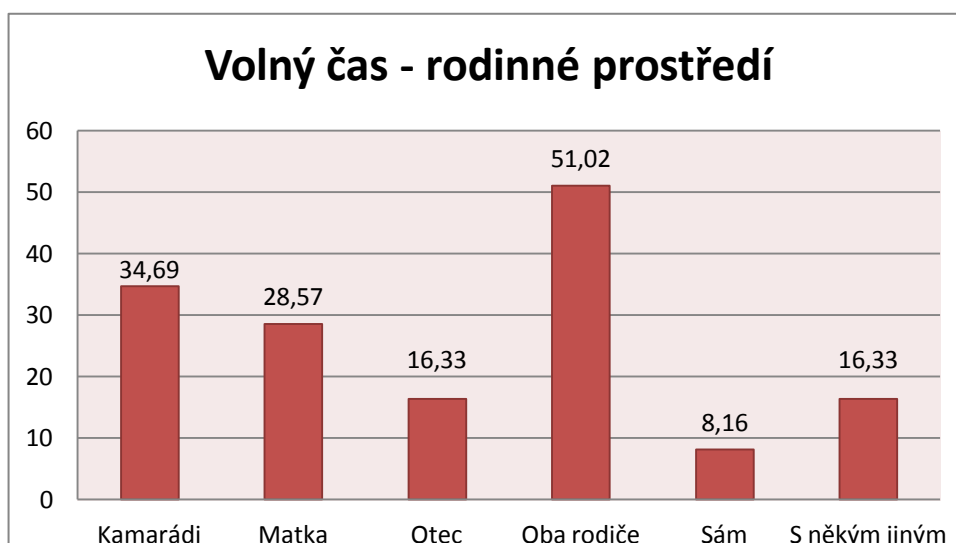
Můžeme vidět, že obě prostředí jsou bohaté na výlety, kde děti přichází do kontaktu s novými formacemi, zajímavostmi, zkušenostmi. Výlety jsou plné legrace, zážitků a aktivního uvolnění. Jen jedno dítě z rodinného prostředí (2,04%) uvedlo, že nejzdí na výlety. Právě ono dítě uvádí v jedné z dalších otázek, že nejvíce času tráví s babičkou, tak se můžeme domnívat, že důvodem může být vytíženost rodičů. Je to však jen naše domněnka a skutečnost může být jinak. U dětí z dětského domova všechny děti jednoznačně odpověděly ano. I pokud se podíváme na stránky dětského domova, můžeme vidět pestrou škálu akcí na každý měsíc. V tomto mohou mít děti z dětského domova výhodu. Je zde mnoho sponzoru a celkově méně překážek k tomu uspořádat pro děti výlet.

Graf č. 10 – Výlety

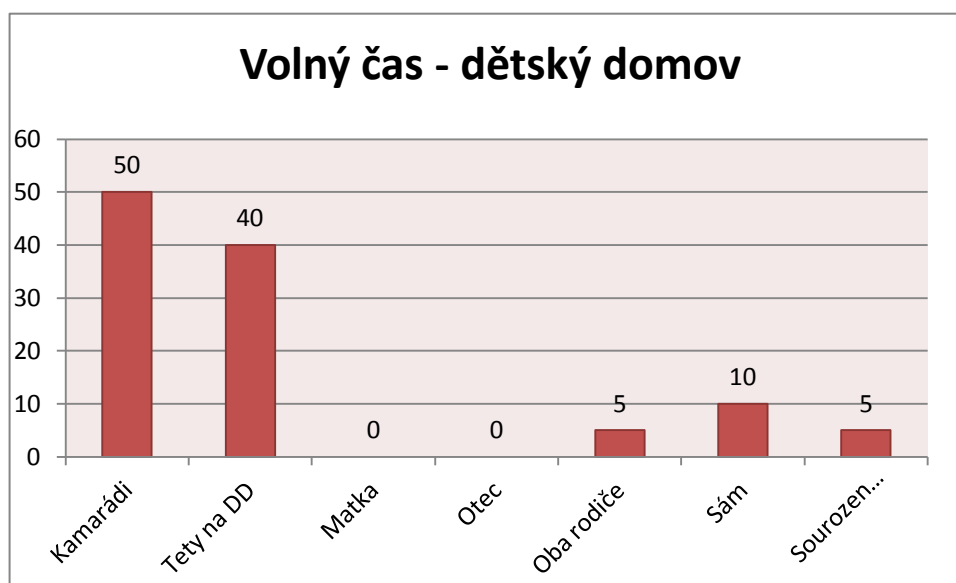
9. S kým trávíš nejvíce volného času

Na tuhle otázku bude zvlášť graf pro děti z domova a zvlášť pro děti z rodiny. Děti mohly u otázky vybrat více odpovědí. Z rodinného prostředí nejvíce vybíraly rodiče. Více jak polovina dotazovaných dětí tráví svůj volný čas s rodinou. Kamarádi jsou hned na dalším místě. Čtyři děti tráví volný čas sami, dále jsme již nezjišťovali, zda je tomu tak, protože jsou spíše introvertní a spokojení pokud mají svůj klid, anebo jsou samy nechtěně. U možnosti jiného výběru uváděly děti domácího mazlíčka, strýce, sestru, bratra, babičku a školu. Je poměrně přirozené, že nejvíce času tráví děti s rodiči, jsou ještě ve věku, kdy potřebují pozornost, rady a vedení rodičů.

Graf č. 11 – Volný čas – rodinné prostředí

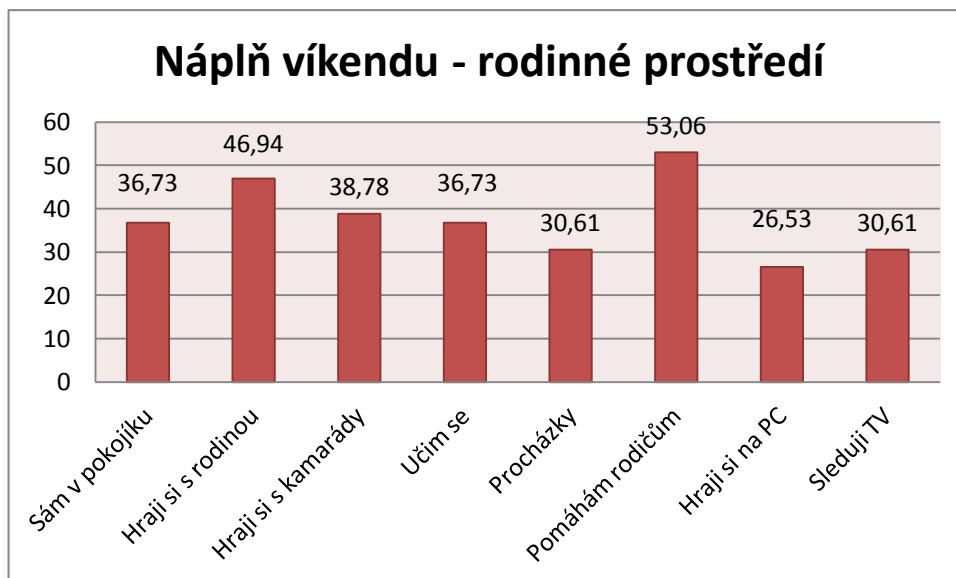
U dětí z dětského domova můžeme vidět rozdíly. Rodiče se zde objevují jen u jednoho (5%) dítěte. Což je poměrně zarážející, vzhledem k tomu že domu jezdí 65% dětí. Nejvíce volného času tráví v kamarády (50%, 10 dětí). Nejspíše to vyplývá z daných podmínek a je přirozená cesta ke kamarádovi, u kterého nachází porozumění a unik od svých starostí. Dalšími jsou tety, uvádí je 40% (8) dětí, které mohou mnohdy nahradit matky a děti k nim přilnou a jsou rádi, že mají s kým řešit své problémy a radosti. Dvě děti (10%) uvádí, že tráví volný čas sám a jedno dítě (5%) uvádí sourozence.

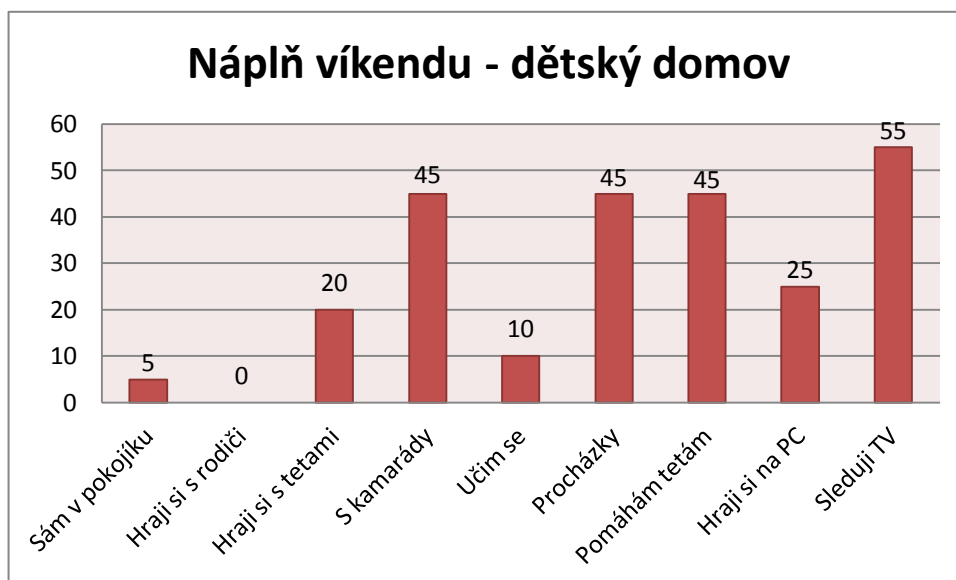
Graf č. 12 – Volný čas – dětský domov

10. Jak trávíš víkend?

Opět budou dva grafy pro srovnání náplně víkendu. Nejvíce volného času v rodině tráví děti pomoci rodičům (53,06%, 26 dětí), pomoc tetám na domově je na druhém místě spolu s procházkami a kamarády (45%, 9 dětí). Na druhém místě v rodině je hra s rodiči (46,94%, 23 dětí), hru s kamarády uvedlo 38,78% (19) dětí a procházky 30,61% (15) dětí. V dětském domově vede sledování televize, uvádí to 55% (11) dětí. V rodině sleduje televizi o víkendu 30,61% (15) dětí. Určitou nevýhodou na straně rodiny oproti dětskému domovu může být čas strávený o samotě v pokoji, v rodině je to 36,74% (18) dětí, kdežto v dětském domově je to jen jedno dítě (5%). Dítě, ale může čas v pokoji věnovat činnostem, které ho baví (čtení, hry, malování...) v tom případě už to nemůžeme považovat za nevýhodu, ale spíše introvertní typ, kterému takto strávený čas vyhovuje. Hraní na počítači zvolilo z dětského domova 25% (5) dětí a z rodiny 26,53% (13) dětí. Učení se věnuje v rodině 36,73% (18) dětí a v dětském domově dvě děti (10%). Což si myslíme, že by mohlo být více času.

Graf č. 13 – Náplň víkendu – rodinné prostředí

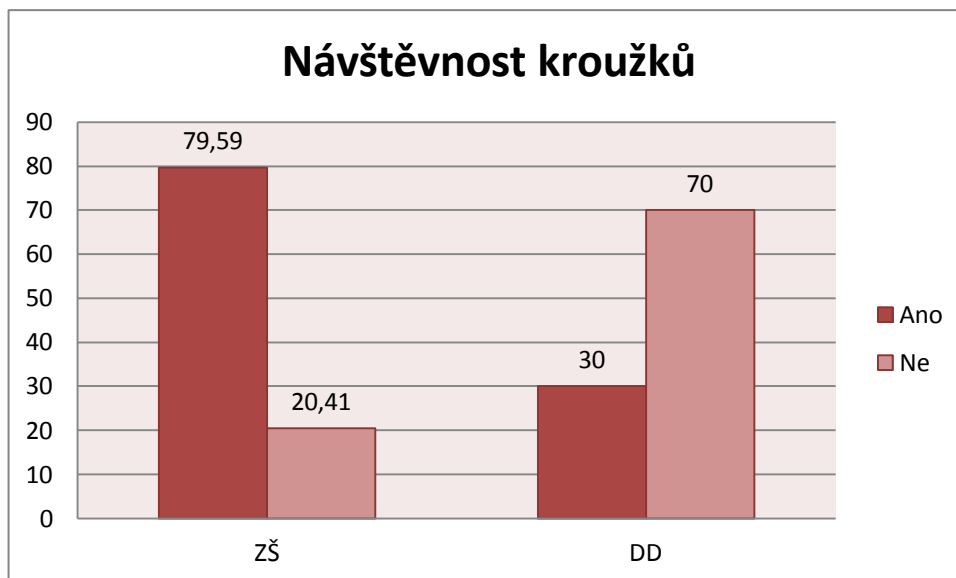

Graf č. 14 – Náplň víkendu – dětský domov

11. Navštěvuješ nějaký kroužek?

Zde je vidět značná rozdílnost mezi dětským domovem a rodinným prostředím. Kroužek navštěvuje z dětského domova jen 30% (6) dětí, kdežto z rodinného prostředí 79,59% (39) dětí. Bylo by dobré, kdyby se zlepšila situace i u dětí z dětského domova. Podporovat zájmy, pomáhat dítěti v něčem vyniknout a mnohdy i upřesnit další cestu životem, jak k dalším studiím, tak později v práci.

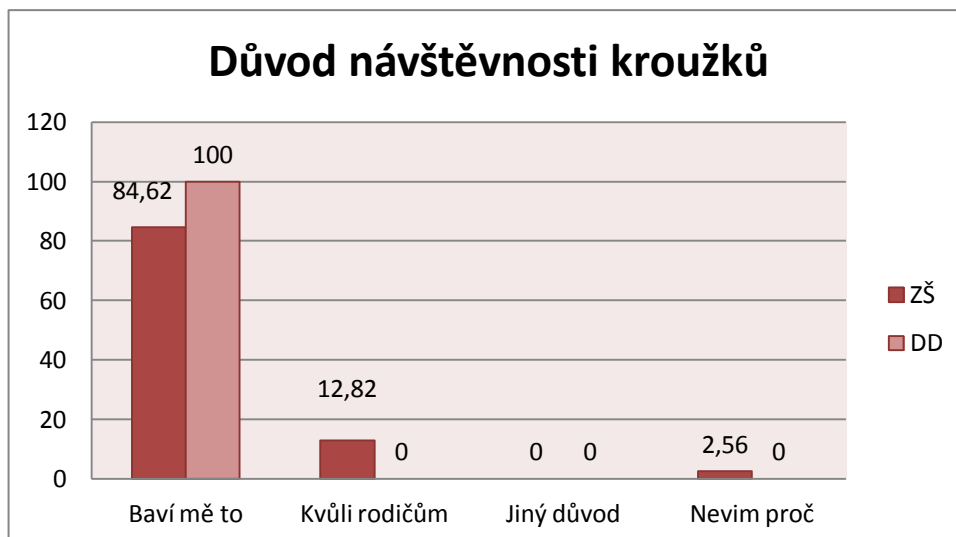

Graf č. 15 – Návštěvnost kroužků

Mezi kroužky (rodinné prostředí) se objevoval fotbal, judo, hasič, flétna, valach, hip hop, housle, kytara, piano, tančení, florbal, cimbál, angličtina, dramatický kroužek, gymnastika a výtvarné tvoření. U dětí z dětského domova to byl hip hop, chovatelství, keramika, plavání, fotbal, florbal.

12. Navštěvuji ho, protože...?

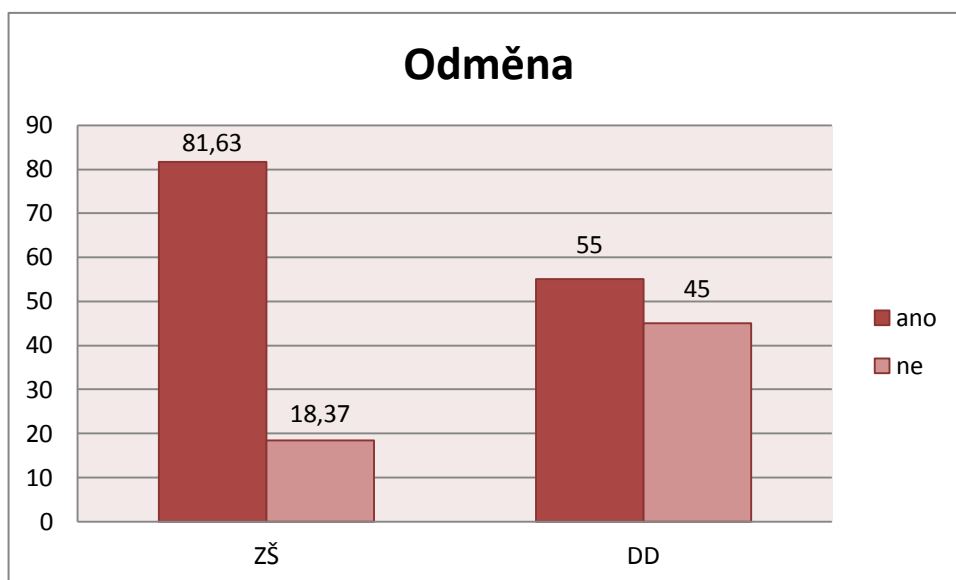
Děti z dětského domova navštěvuji kroužky, protože je baví. U dětí z rodiny se v 12,82% (5) dětí objevuje odpověď kvůli rodičům a jeden (2,56%) neví, proč kroužek navštěvuje. Vzhledem k občasné pasivitě dětí je občas i mírný zásah rodičů k výběru kroužku pozitivní. Rodiče by měli vědět, v čem jejich dítě vyniká a co je jeho předností a pomoci mu vybrat kroužek, ikdyž z počátků může být od dětí jasná negace cokoliv navštěvovat.

Graf č. 16 – Důvod návštěvnosti kroužků

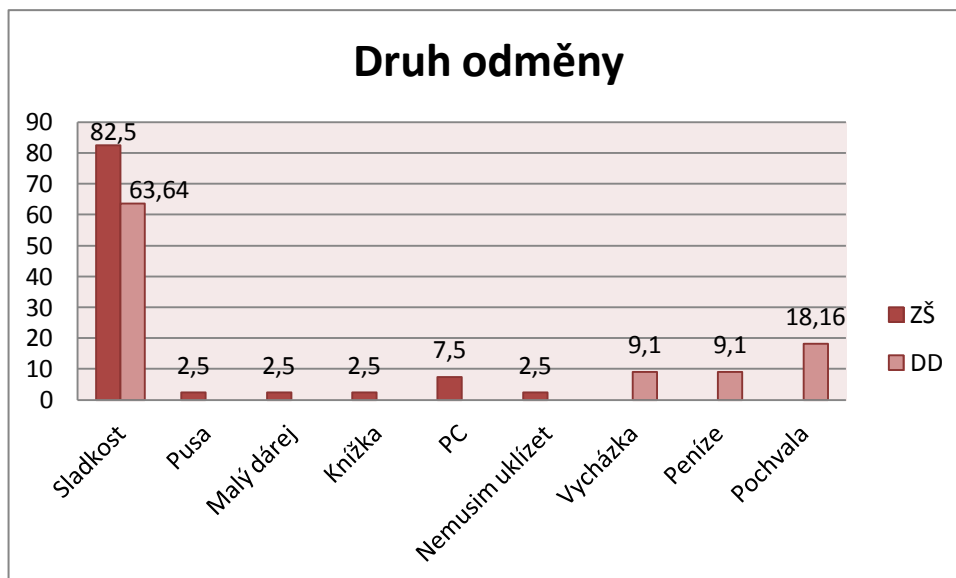
13. Dostaneš odměnu za úspěchy ve škole?

V následujícím grafu můžeme vidět, že odměnu dostává 81,63% (40) dětí z rodinného prostředí a jen 55 % (11) děti z dětského domova. Otázkou je jak moc odměna popohání kupředu. Myslíme si, že v daném věku je to motiv pro snahu k lepšímu výkonu. Odměnu nedostává 18,37 (9) dětí z rodinného prostředí a 45% (9) dětí z dětského domova.

Graf č. 17 - Odměna

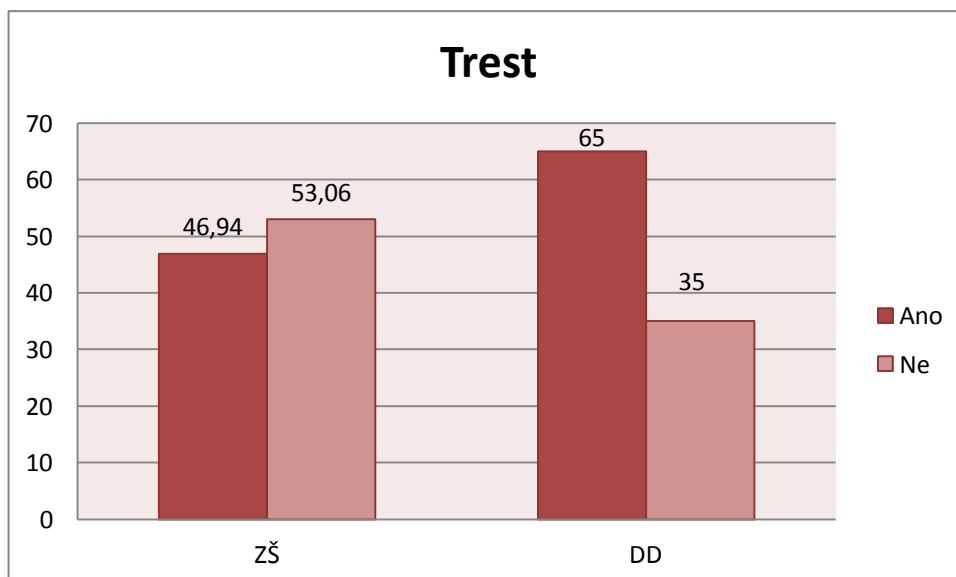
Jednalo se o polootevřenou otázku a děti jako odměny uváděly většinou maličkosti typu sladkosti, takže nejde až tak o hmotné věci, ale spíše ocenit snahu a výkon dítěte. V následujícím grafu můžeme vidět jednotlivé odměny.

Graf č. 18 – Druhy odměny

14. Když si neplníš povinnosti, jsi potrestán?

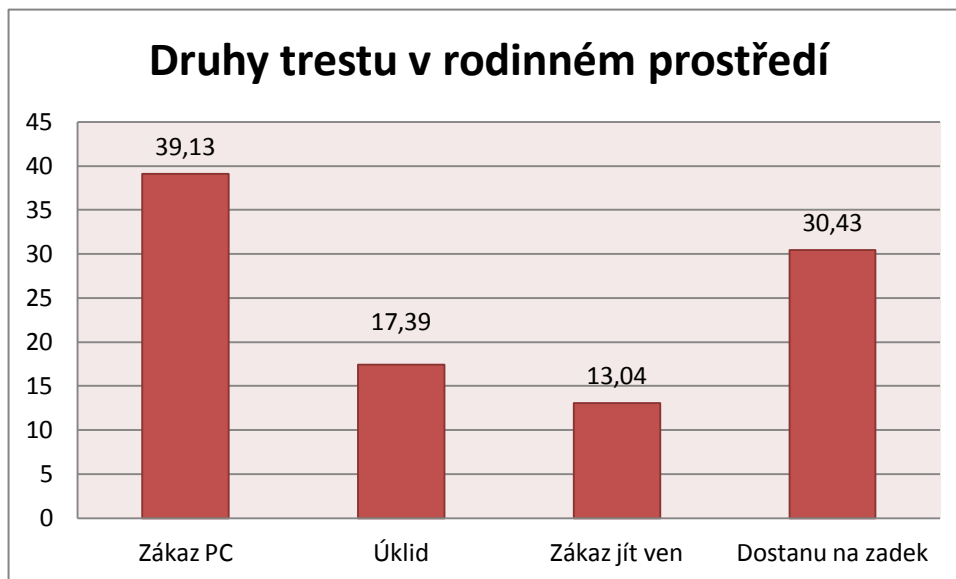
Zde můžeme vidět, že 46,94% (23) dětí z rodinného prostředí je potrestáno a 53,06% (26) dětí potrestáno není. V dětském domově je to naopak a více dětí je potrestáno 65% (13) a 35% (7) dětí potrestáno za neplnění povinností není. Zajímavé je srovnání otázky 12 a 14, kdy děti z rodinného prostředí jsou více odměňovány a méně trestány a děti z dětského domova více trestány a méně odměňovány.

Graf č. 19 – Trest

Druhy trestu jsou uvedeny opět v grafu nejvíce rodičů, jako trest volí zákaz PC (39,13%, 9 rodičů). Dále je to naplácání na zadek (30,43%, 7 rodičů), úklid (17,39%,

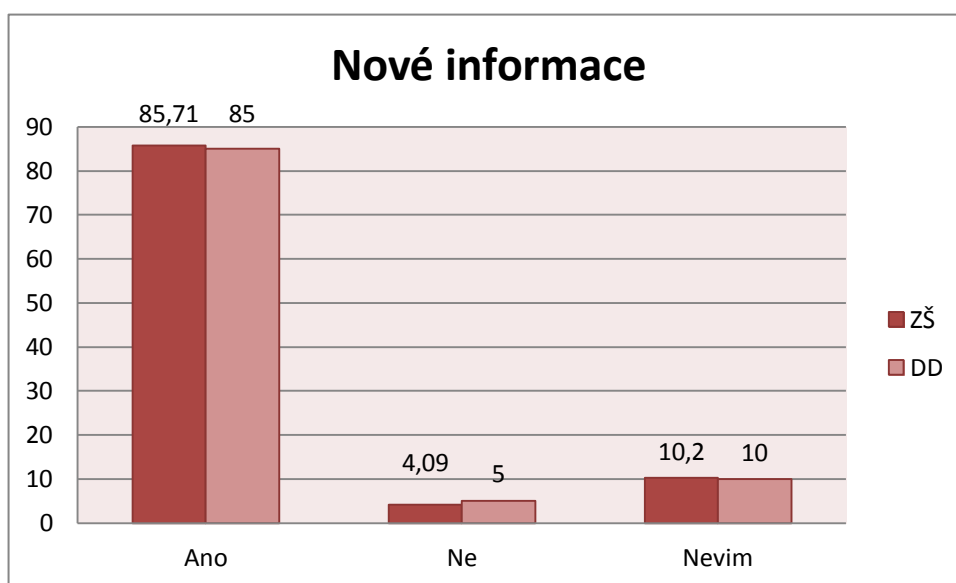
4 rodiče) a nejméně se objevil zákaz jít ven u třech rodičů (13,04%). Děti z dětského domova se všechny shodují za zákazu TV a vycházek.

Graf č. 20 – Druhy trestu v rodinném prostředí

15. Dozvídáš se rád/a nové věci?

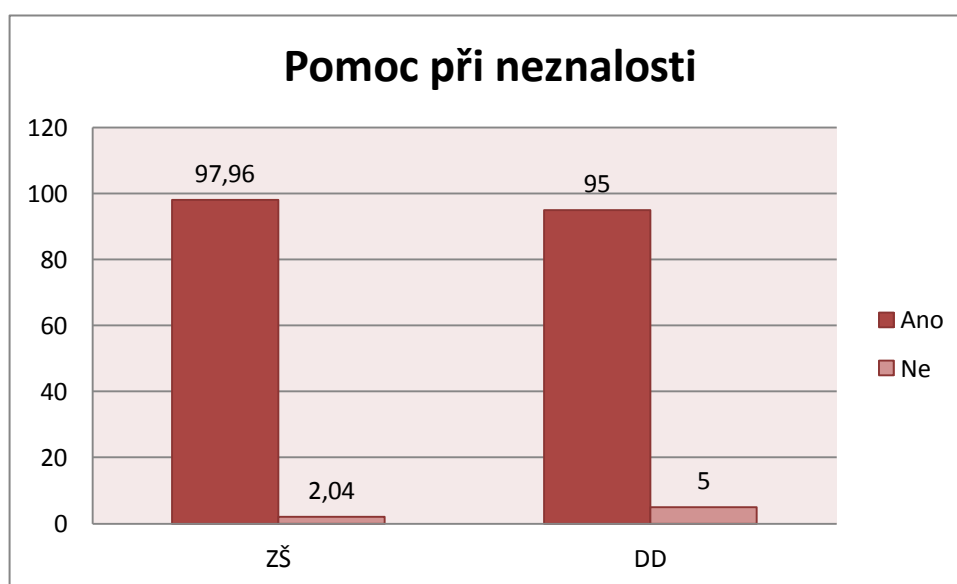
U tendence se dozvídat nové informace se děti téměř shodly na souhlasu (42 dětí z rodinného prostředí a 17 dětí z dětského domova) až na dvě děti z rodinného prostředí a jedno z dětského domova. A pět dětí z rodinného prostředí a dvě děti z dětského doma neví, zda mají rádi nové poznatky. Období mladšího školního věku by mělo být plné zvědavosti a chuti objevovat svět.

Graf č. 21 – Nové informace

16. Pokud něco nechápeš nebo ti něco nejde, vysvětlí ti to někdo z rodiny (na domově)?

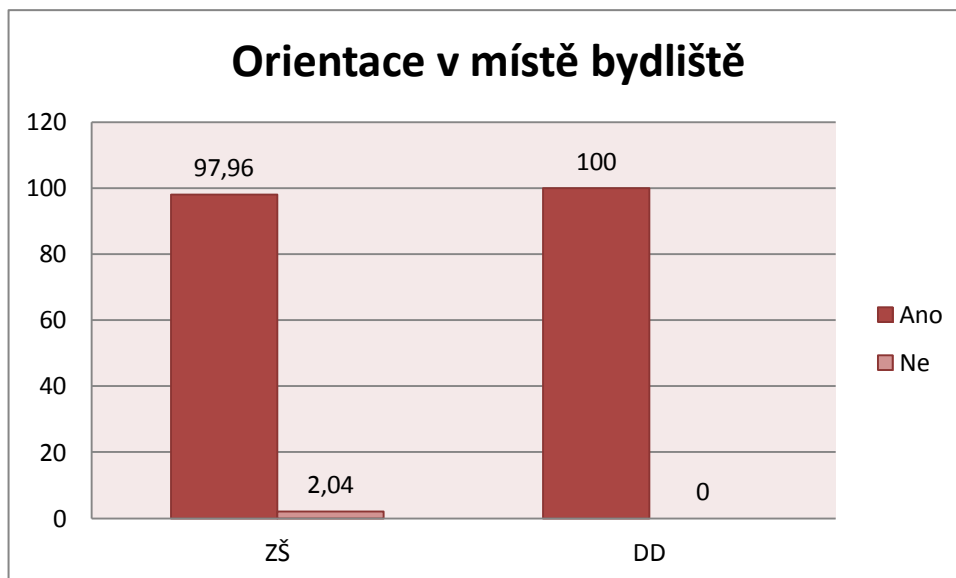
Děti z obou prostředí se shodly, že ano. Jen jednomu z rodinného prostředí (2,04%) a jednomu z dětského domova (5%) není poskytnuta pomoc.

Graf č. 22 – Pomoc při neznalosti.

17. Umíš se orientovat v místě bydliště?

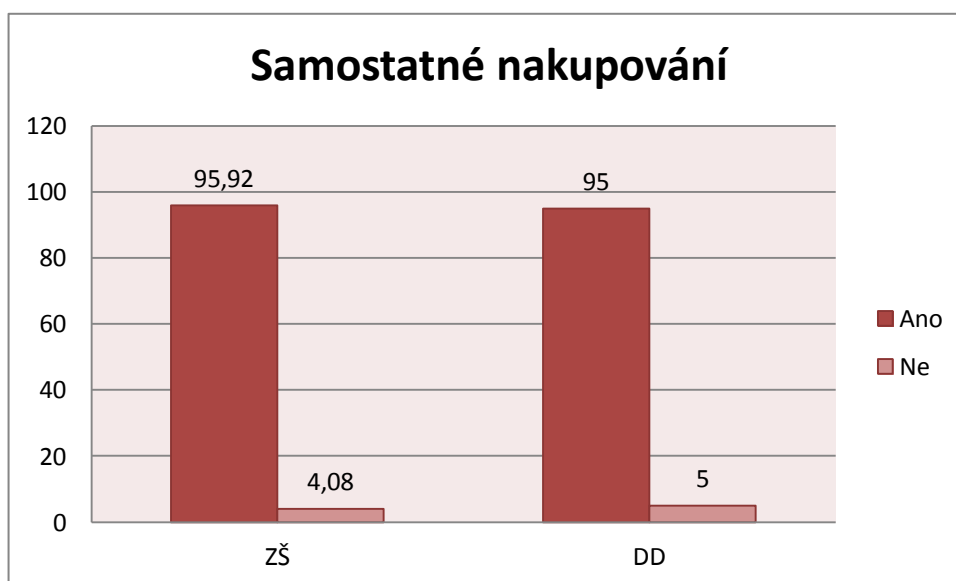
Všechno jsou to děti z Liptálu, což je malá vesnice, kde orientace není nijak složitá. Proto jsme předpokládali většinu kladných odpovědí a také se náš předpoklad naplnil. 97,96% (48) dětí z rodinného prostředí a 100% (20) dětí z dětského domova se v okolí umí orientovat. Jeden chlapec dal ne, shodou okolností s ním byl vyplňován dotazník osobně a jako důvod bychom pravděpodobně uvedli, že bydlí na „pasekách“ a odkud by to měl opravdu daleko do školy, proto jezdí s rodiči autem a je zároveň v první třídě, takže volný čas na „flákání“ po vesnici nemá.

Graf č. 23 – Orientace v místě bydliště

18. Byl si už někdy sám nakupovat?

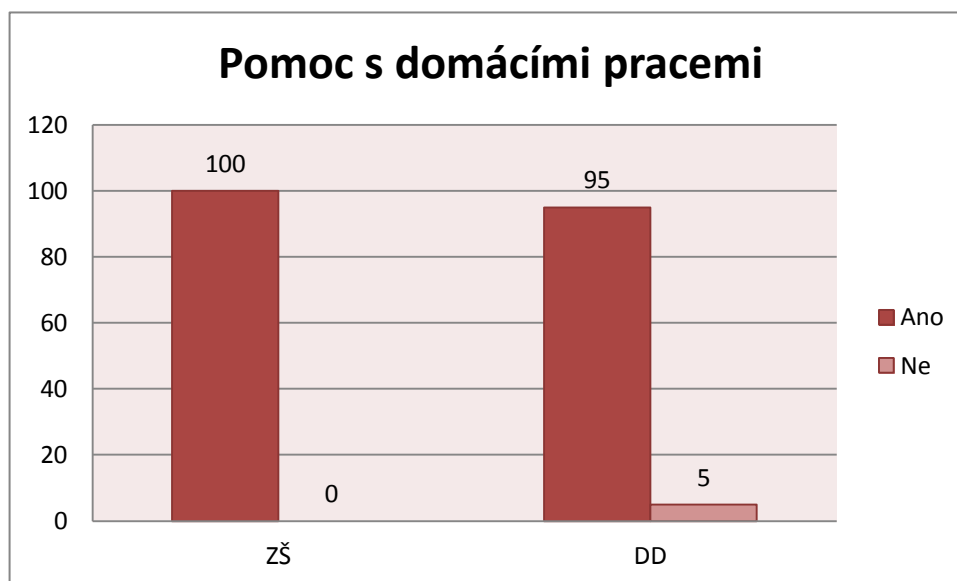
Otázka se odvíjela podle předchozí otázky, vzhledem k tomu, že se většina orientuje, tak také většina už sama nakupovala. Hned vedle školy, je malý obchůdek, což tuto zkušenost podpořilo. Děti tam často chodí na svačiny. Samostatným nákupem se může pochlubit 92,92% (47) dětí z rodinného prostředí a 95% (19) dětí z dětského domova. Na svůj první nákup čeká jeden chlapec (6 let) z dětského domova a dvě děti z rodinného prostředí. Jedná se o chlapce ve věku 10 let a děvče ve věku 9 let. V tomhle věku už by podle nás děti mohly danou zkušenost mít, ale je faktem, že mnohé děti bydlí v odlehlějších částech Liptálu a není bezpečné, poslat dítě do obchodu.

Graf č. 24 – Samostatné nakupování

19. Pomáháš doma (na dětském domově) s domácími pracemi?

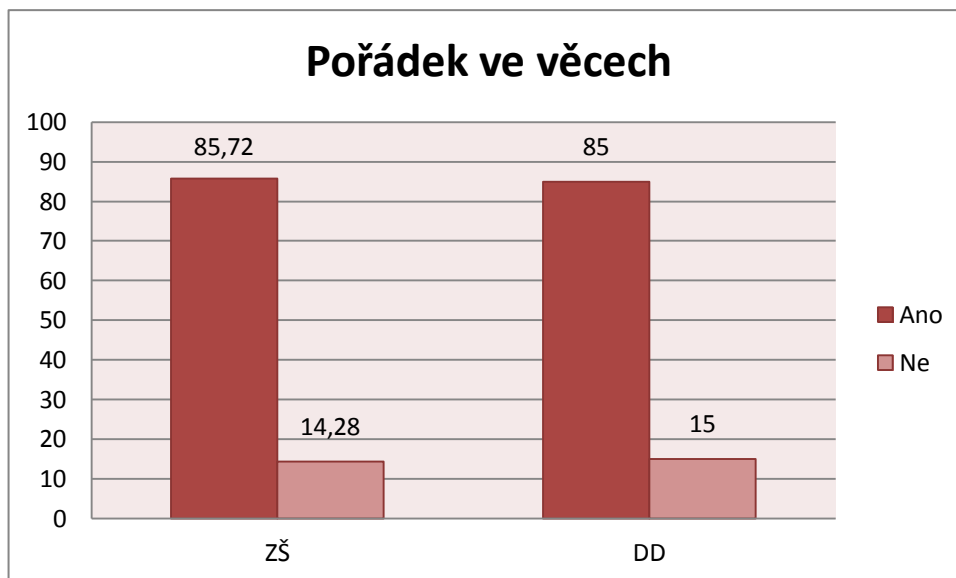
Je velmi potěšující zjistit, že většina dětí je naučena pomáhat s domácími pracemi. U dětí z rodinného prostředí je to 100% a u dětí z dětského domova 95%. Jsou to většinou činnosti běžného dne a nezbytné pro osamostatnění. Proto je více než důležité tuto zkušenost dětem předat. Můžeme vidět, že i skoro z naprosté většiny jsou k těmto úkonům vedeny děti z dětských domovů, kde je vedení vzhledem k netradičním podmínkám o to důležitější.

Graf č. 25 – Pomoc s domácími pracemi.

20. Máš rád pořádek ve svých věcech?

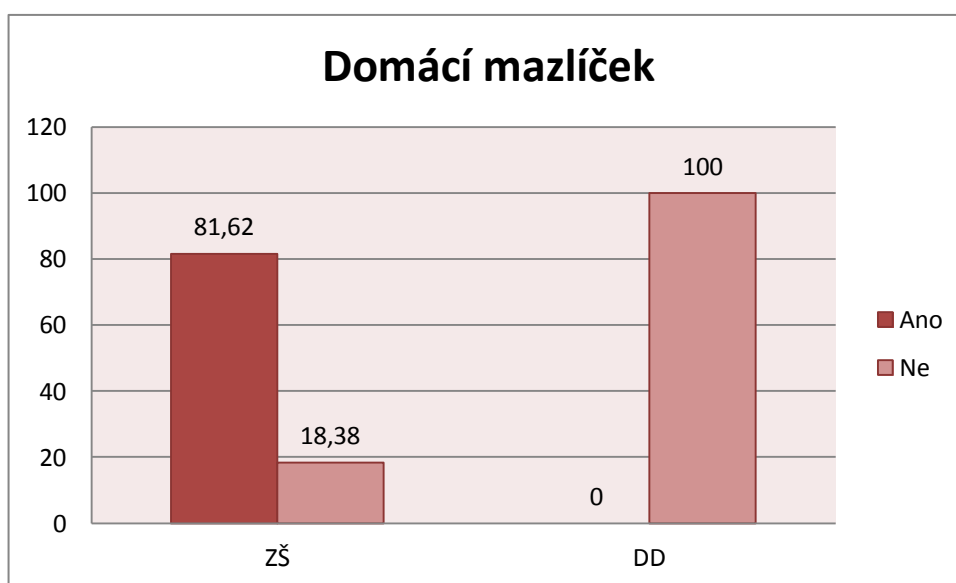
Na odpovědi jsme byli opravdu zvědaví a překvapily nás. Vzhledem k tomu, že děti nerady uklízí a jak můžeme v otázce 14 vidět, úklid dostávají někteří za trest. Nicméně děti podle svého úhlu pohledu pořádek rádi mají a to celých 85,72% (42) dětí z rodinného prostředí a 85% (17) dětí z dětského domova. Otázkou je co považují za pořádek.

Graf č. 26 – Pořádek ve věcech

21. Máš nějakého domácího mazlíčka, o kterého se sám staráš?

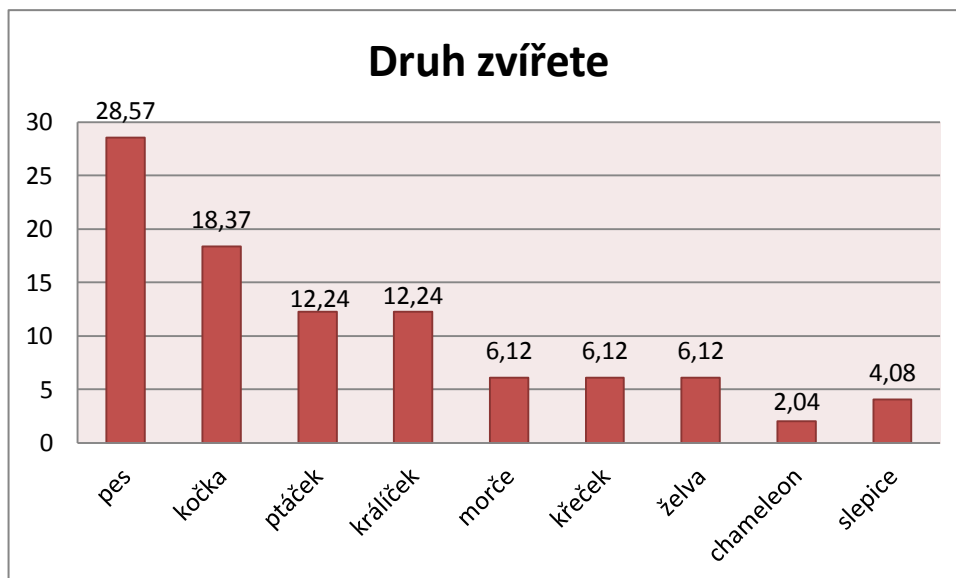
Děti z rodinného prostředí většinou své zvířátko mají. 81,62% (40) dětí uvádí, že má své zvířátko, o které se stará a jen 18,38% (9) dětí domácího mazlíčka nemá. U dětí z dětských domovů je odpověď u všech dětí NE. Dotazník dále nezjišťoval, zda by děti domácího mazlíčka chtěly a zda by jim v tom případě byl dovolen.

Graf č. 27 – Domácí mazlíček.

Děti se starají o různá zvířátka, nejvíce děti zmínilo psa (28,57%, 14 dětí). Dále je to kočka, ptáčci, králíci, morče, křeček, želva, chameleon a vzhledem k tomu, že jsou to děti z vesnice, objevily se i slepičky. Zastoupení jednotlivých zvířat, můžeme vidět v grafu č. 28.

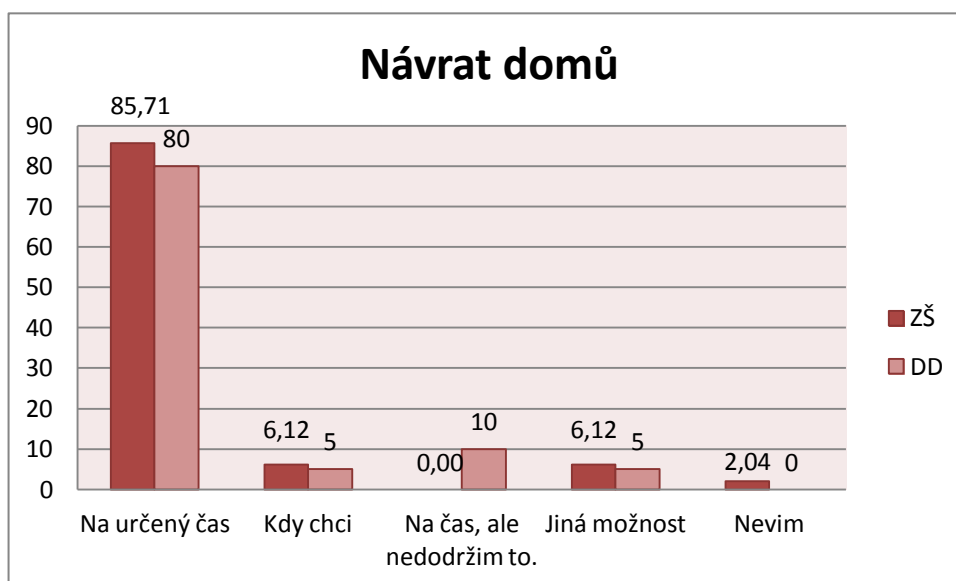

Graf č. 28 – Druh zvířete.

22. Když jdeš ven za kamarády, musíš se vrátit:

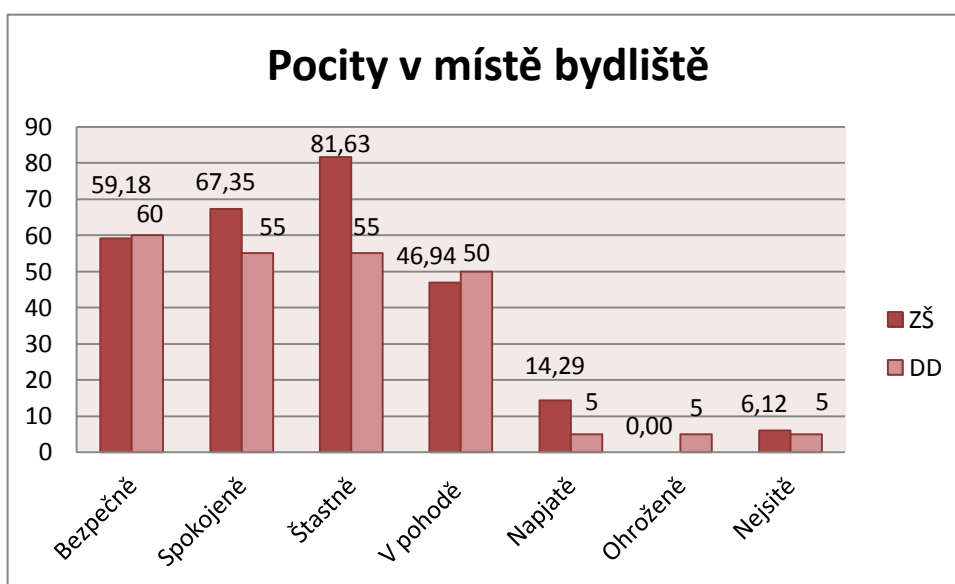
Většinou se děti jak z rodinného prostředí (85,71%, 42 dětí), tak z dětského domova (80%, 16 dětí) se musí vrátit na určený čas. Kdy chce, se může vrátit je 6,12% (3) děti z rodinného prostředí a 5% (1) dětí z dětského domova. Nedodržení času se objevilo u dvou (10%) dětí z dětského domova. Jinou možnost uvedly tři děti z rodinného prostředí: domluva, domluva, nechodím ven. A jedno dítě z dětského domova: jak si řeknu.

Graf č. 29 – Návrat domů

23. Doma (na dětském domově) se cítíš:

Ve většině případů, jak v rodině, tak v dětském domově převažovaly pozitivní emoce – bezpečně, spokojeně, šťastně, v pohodě. Vidíme i odpovědi v druhé polovině – napjatě, ohroženě a nejistě. Je to však malé procento dětí a ikdyž bychom zde nejraději neviděli žádné odpovědi, může říct, že tenhle výsledek hodnotíme poměrně kladně. Mezi dětmi nejsou nijak velké rozdíly. Největší rozdílnost vidíme u možnosti šťastně, kde můžeme vidět větší skok mezi rodinným prostředím a dětským domovem.

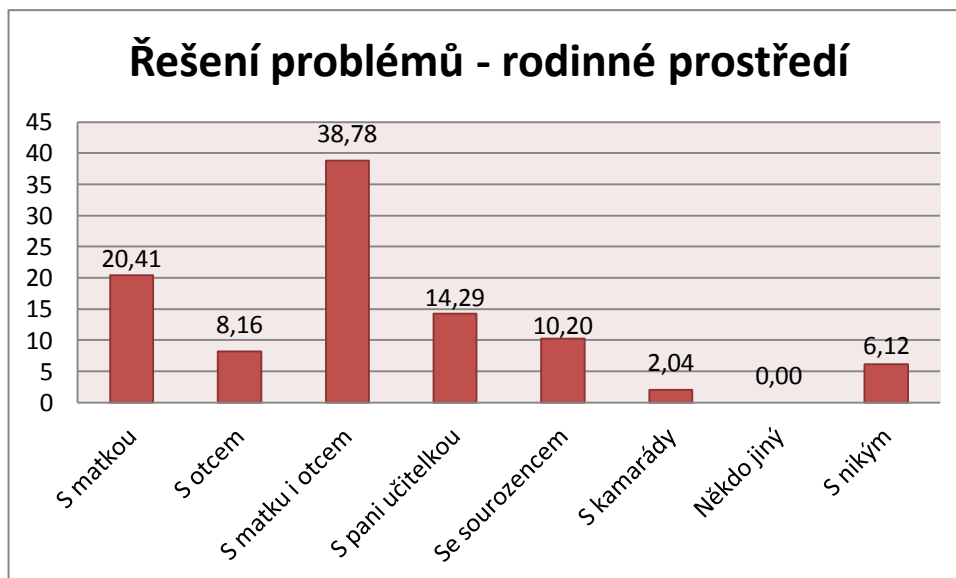
Graf č. 30 – Pocity místě bydliště

Část 4 – Potřeba životní jistoty

24. Když máš problém, s kým ho řešíš?

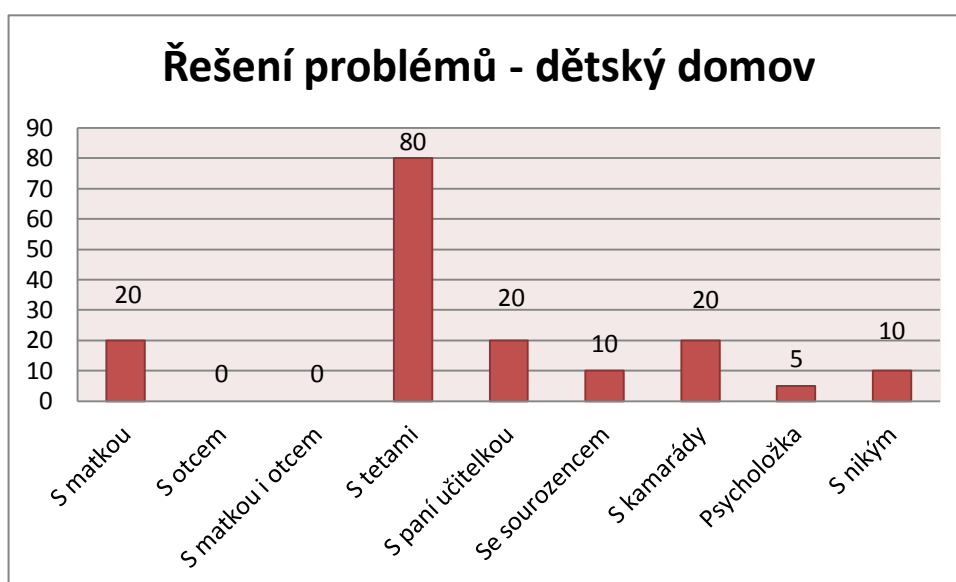
V rodinném prostředí nepřírozeněji nejčastěji řeší problémy s rodiči (38,78%, 19 dětí), na druhém místě je mamka (20,41%, 10 dětí), třetí místo má paní učitelka (14,29%, 7 dětí), další je sourozenec (10,20%, 5 dětí), otec (8,16%, 4 děti). S nikým neřeší své problémy tři děti (6,12%) a jen jedno dítě řeší svůj problém s kamarádem.

Myslíme si, že to odpovídá našim předpokladům. Je správné, že na prvním místě jsou oba rodiče, měli by být pro dítě oporou a útočištěm.

Graf č. 31 – Řešení problémů – rodinné prostředí

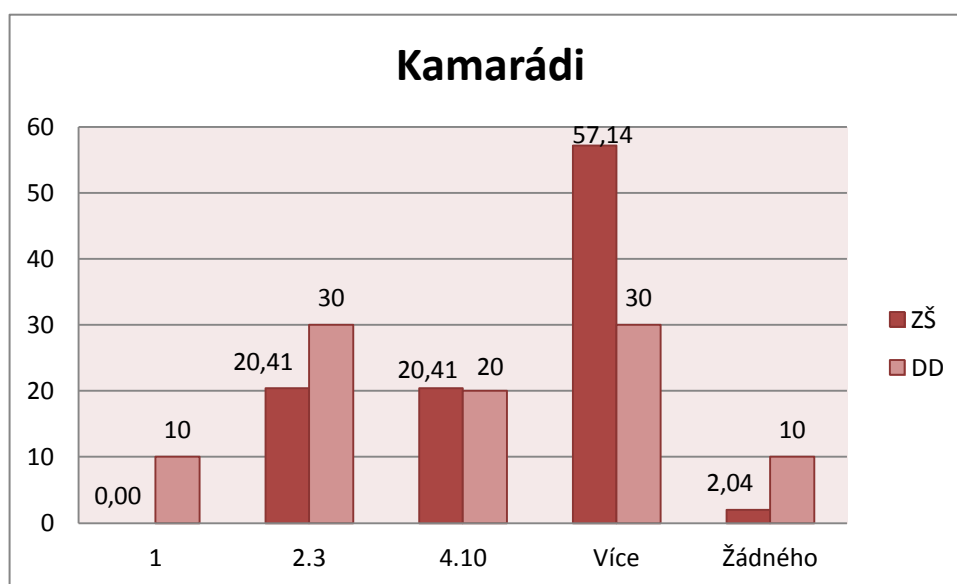
U dětí v dětském domově je pro děti nejdůležitější vychovatelka, a to pro 80% (16) dětí. Dále je na stejné úrovni matka, paní učitelka a kamarádi, těm se svěří 20% (4) dětí. Dvě děti zvolily možnost sourozence a dvě děti si problém řeší sami. Jedno dítě se svěří psychologce. Jsou zde vidět, rozdíly u dětí z rodiny převládají rodiče, kdežto u dětí z dětského domova tety. Na druhém místě jsou kamarádi, kteří byli u dětí z rodinného prostředí na posledním místě. Ovšem s přihlédnutím k prostředí musíme konstatovat, že pro děti v dětských domovech je teda náhradní matkou, proto je více než žádoucí opřít se právě o tuto osobu.

Graf č. 32 – Řešení problémů – dětský domov.

25. Kolik máš dobrých kamarádů?

Nejčastěji děti volily možnost „více“ v běžném rodinném prostředí je to 28 (57,14%) dětí. V dětském domově se to dělilo o první místo s 2-3 kamarády (30%, 6 dětí). Na druhém místě u dětí z rodinného prostředí jsou možnosti 2-3 a 4-10, tuto možnost zaznačilo 10 (20,41%) dětí. Jednoho přítele zaznačily dvě děti z dětského domova a žádného kamaráda nemá jedno dítě z rodinného prostředí a dvě děti z dětského domova. Děti většinou nemají problém navázat sociální vztahy a velmi rychle se spřátelí a rozšiřují okruh svých kamarádů,

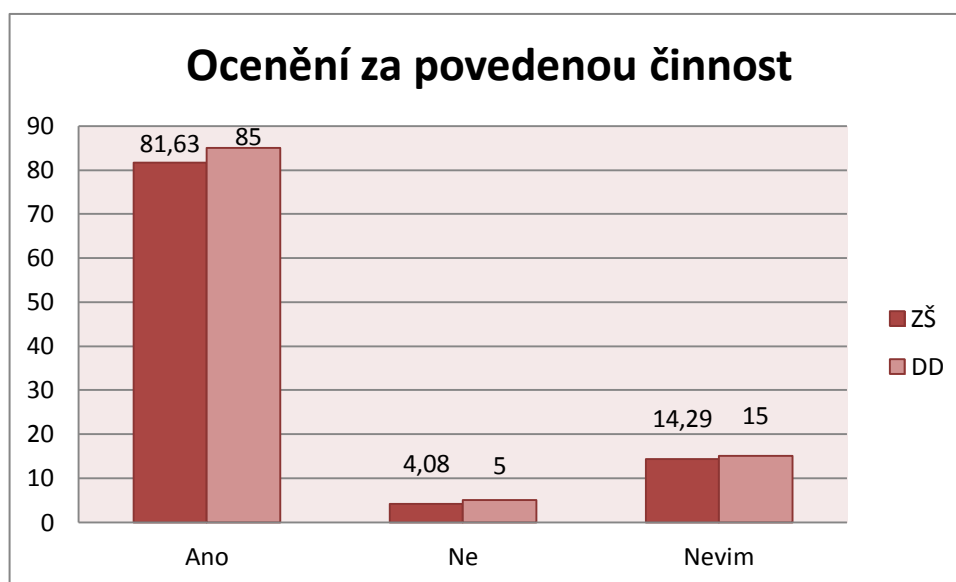
Graf č. 33 – Kamarádi

26. Oslovují tě rodiče jinak, když si hodný nebo když zlobíš?

Děti měli doplnit, jak je oslovují, když jsou hodní a jak když jsou zlobiví. Všechny děti se shodly, že pokud jsou hodní je to zdvořilost a pokud jsou zlobiví je to základní tvar jména nebo negace jména. Takže odpovědi z většiny vypadaly následovně: Kubíčku/Kubine, Denisko/Deniso, Lucinko/Lucino. Našlo se i pár odpovědí s oslovením: zlatíčko, zlobidlo, potvoro, andílku, sluníčko, šikulko moje. Tyto odpovědi jsme však našli jen u dětí z rodinného prostředí. Velmi nás potěšilo, že se neobjevovaly žádné vulgarismy a nelichotivé výrazy. Z daného problému jsme měli obavu hlavně u dětí z dětského domova, kde jsme předpokládali že si děti ve svém původním prostředí vyslechnou mnoho nelichotivých označení.

27. Ocení někdo z rodiny (na domově), když se ti něco povede?

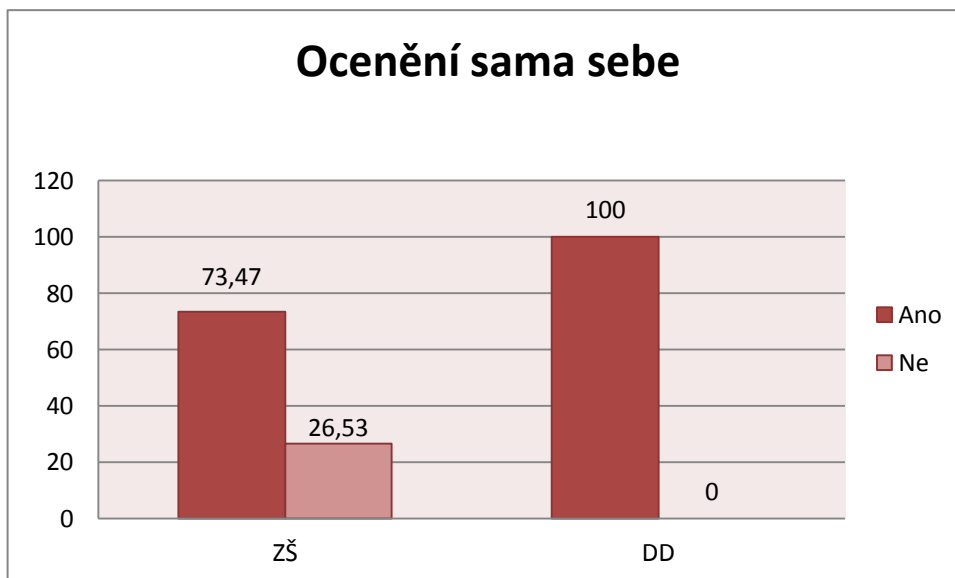
Je příjemné zjištění, že 81,63% dětí z rodinného prostředí a 85% dětí z dětského domova je za dobře provedenou činnost oceněno. Pro děti jsou úkoly mnohdy mnohem náročnější a není samozřejmé jejich zvládnutí, proto si zaslouží ocenění a povzbuzení k další práci. Jen dvě (4,08) děti z rodinného prostředí a jedno (5%) dítě z dětského domova není oceněno a tři (7%) děti z dětského domova sedm (14,29%) dětí z rodinného prostředí neví, zda je jejich práce oceněna.

Graf č. 34 – Ocenění za povedenou činnost.

28. Jsi sám na sebe pyšný, pokud se ti něco podaří?

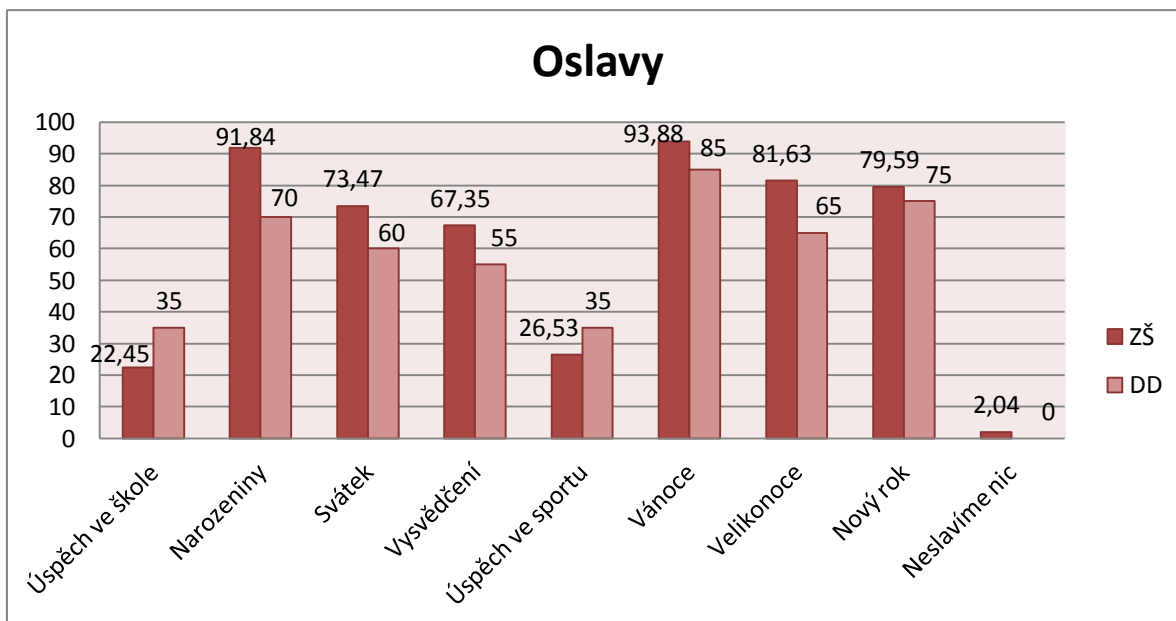
Zde můžeme vidět, že 100% (20) dětí z dětského domova umí samo sebe ocenit. U dětí z rodinného prostředí už to není, tak jednoznačné. Ano odpovědělo 73,47% (36) dětí a ne 26,53% (13) dětí. Většinou jsou na sebe děti v tomhle věku ještě dvojnásobek pyšní a snaží se upoutat pozornost na kvalitně odvedenou činnost a strhnout na sebe trochu kladně pozornosti.

Graf č. 35 – Ocenění sama sebe

29. Co doma (na dětském domově) slavíte?

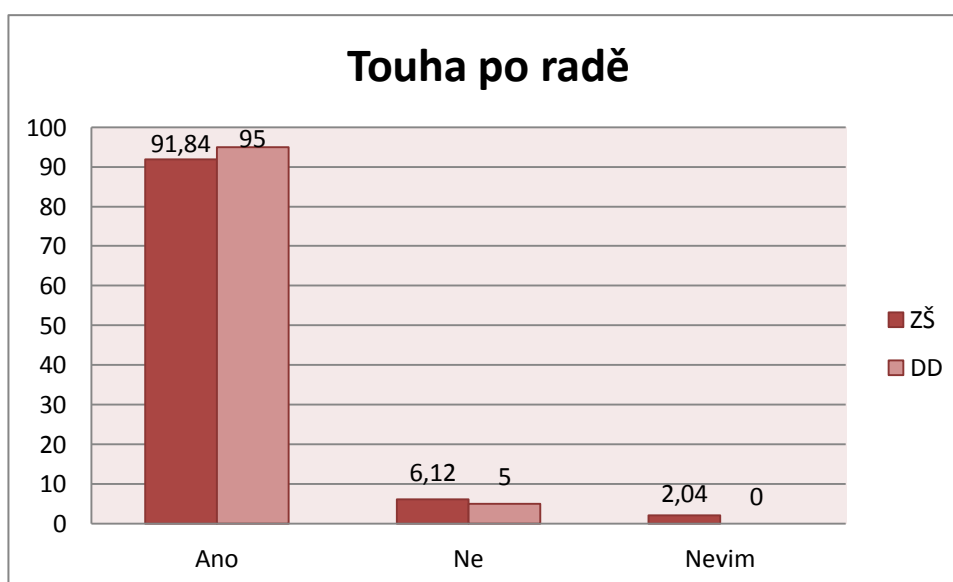
Nedokážeme si vysvětlit, jaktože u možností jako Vánoce, narozeniny není ani v jednom případě 100%. Možná děti chtěly vybrat jen jednu nejdůležitější věc nebo jim pozornost ke konci klesala a prostě to vynechaly. Ikdyž to není 100%, přece jen Vánoce mají největší počet zakroužkování, a to 46 (93,88%) dětí z rodiny a 17 (85%) dětí z dětského domova. Narozeniny slaví 45 (91,84%) dětí z rodinného prostředí a 14 (70%) dětí z dětského domova. Dále uvedeme pro přehlednost jen počet dětí a procenta můžeme vidět v následujícím grafu č. 36. Velikonoce slaví 40 dětí, Nový rok 39 dětí, svátek 36 dětí, úspěch ve sportu 13 dětí, vysvědčení a úspěch ve škole 11 dětí z rodinného prostředí. V dětském domově jsou to následující údaje: Velikonoce slaví 13 dětí, Nový rok 15 dětí, vysvědčení 11 dětí, úspěch ve škole 7 dětí, svátek 12 dětí a není zde žádné dítě, které vybralo odpověď nic. Je velmi potěšující, že děti v obou prostředích nacházejí momenty oslav.

Graf č. 36 – Oslavy

30. Jsi rád, když ti někdo z domova poradí, jak máš danou věc zvládnout?

Je přirozené, že děti mladšího věku nejsou, tak zkušené, aby vše zvládly a vyřešily správně. Proto je následující graf, který poukazuje na fakt, že 91,84% (45) dětí z rodinného prostředí a 95% (19) dětí z dětského domova výstižný. Jen malý zlomek dětí nestojí o radu. Jedná se o jedno dítě z dětského domova a tři děti z rodinného prostředí. A jen jeden z rodinného prostředí neví, zda touží po radě.

Graf č. 37 – Touha po radě

Část 6 – Potřeba otevřené budoucnosti.

Potřeba otevřené budoucnosti nám přišla pro tenhle věk ještě dost vzdálená a ne tak podstatná. Pro úplnost psychických potřeb jsme ji však zařadili a děti nám ukázaly, že určitou představu o tom, jak to jednou bude, mají. Utvrdily nás v tom i následující odpovědi na otázky 31-34.

31. Čím by si jednou chtěl být?

Děti zde odpovídaly na otevřenou otázku, čím by jednou chtěly být. U dětí z rodinného prostředí se nejvíce objevoval u chlapců fotbalista a u dívek paní učitelka. U dětí z domova byl nejpočetnější odpovědí zahradník. Nevím odpověděly čtyři děti z dětského domova a sedm dětí z rodinného prostředí. Z otázky vyplývá, že většina dětí má svou představu, co by jednou chtěli dělat a můžeme jim jen přát ať se jim jejich touhy a přání vyplní.

	Rodinné prostředí		Dětský domov
1	fotbalista	1	zahradník
2	malíř	2	paní učitelka
3	hasič	3	kuchař
4	policista	4	zdravotní sestra
5	paní učitelka	5	prodavač
6	houslistka	6	malíř pokojů
7	sanitářka	7	pracháč
8	pekařka	8	kuchař
9	řidič kamionu	9	fotbalista
10	herečka	10	průvodčí
11	závodník	11	zedník
12	opravář		
13	doktor		
14	letuška		
15	traktoristka		
16	tanečník		
17	reportérka		
18	veterinářka		
19	zpěvačka		
20	zdravotní sestra		
21	stavby vedoucí		

Tabulka č. 14 – Povolání

32. Na co se v budoucnu těšíš?

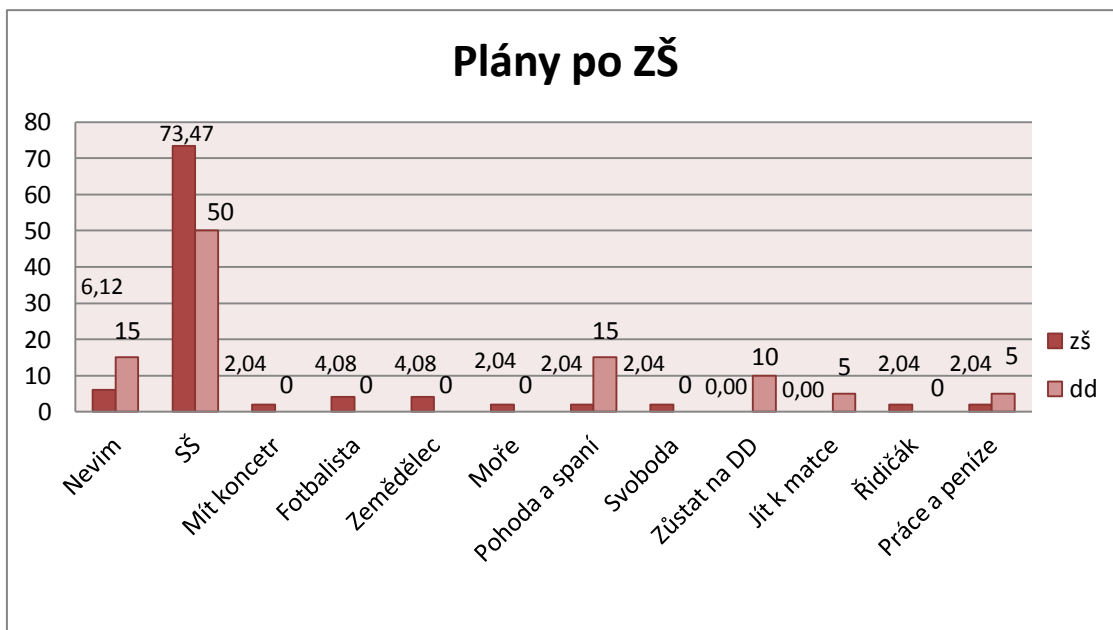
Následující odpovědi uvedeme do tabulky pro lepší přehlednost. U této otázky už se odpovědi více opakovaly. Děti z rodinného prostředí se hodně shodovaly na Vánocích a prázdninách. Děti z dětského domova se těší více na hrotné věci jako peníze. Je zde vidět i touha po vlastní rodině, domu, dětech a šťastném životě. Často se zde objevila také touha opustit už dětský domov.

	Rodinné prostředí		Dětský domov
1	prázdniny	1	peníze
2	řidičák	2	pracovní místo
3	první výplata	3	na svobodu
4	na vše	4	vdávání
5	na Vánoce	5	na odchod z DD
6	na narozeniny	6	na rodinu
7	vlastní dům	7	na svůj dům
8	létající auta	8	auto
9	řidič kamionu	9	na léto
10	na svého koně	10	na hodnou manželku
11	na jaro	11	nevím

Tabulka č. 15 – Plány do budoucna.

33. Jaké máš plány, až dostuduješ?

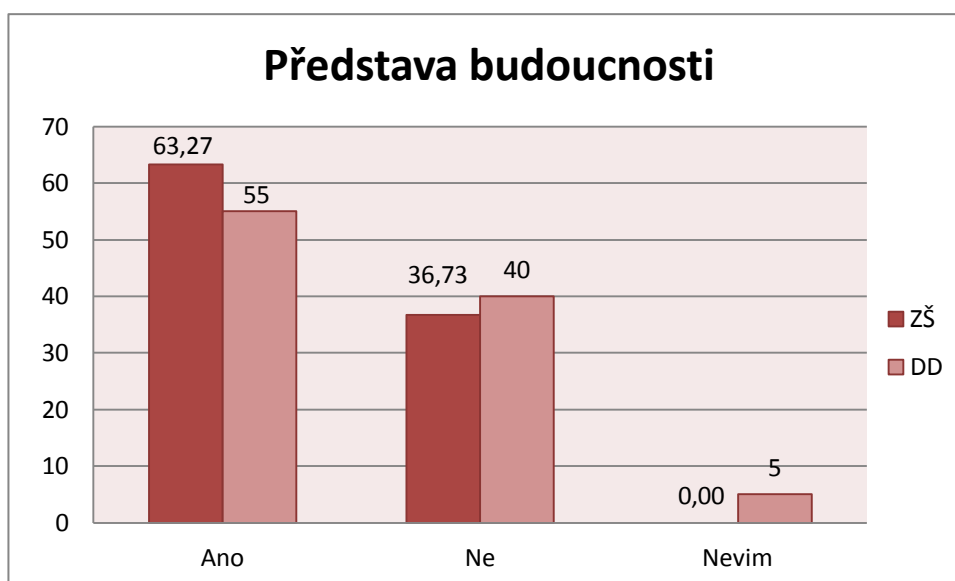
Plány dětí po dostudování základní školy jsou uvedeny v grafu. Nejpočetnější skupinou jsou děti, které chtějí dále studovat. I když je škola nebaví a občas na ni nadávají, velmi dobře si uvědomují, že vzdělání je důležité. Zde se řadí 36 (73,47%) dětí z rodinného prostředí a 10 (50%) dětí z dětského domova. Zde se řadí 36 (73,47%) dětí z rodinného prostředí a 10 (50%) dětí z dětského domova. Další možnosti, vzhledem k tomu, že to nejsou vícekrát jmenované odpovědi, nebudeme vypisovat, budou k nahlédnutí v následujícím grafu.

Graf č. 38 – Plány po ZŠ

34. Dokážeš si představit, jak bude mít svoji rodinu, dům a děti.

Ikdyž to byla otevřená otázka, děti na ni odpovídaly ano/ne. Svou budoucnost si dokáže představit 63,27% (31) dětí z rodinného prostředí a 55% (11) dětí z dětského domova. Ne odpovědělo 36,73% (18) dětí z rodinného prostředí a 40% (8) dětí z dětského domova. Jedno dítě z dětského domova neví, zda si umí vytvořit představu své budoucnosti. U individuálního vyplňování se děti často rozpovídaly, jak to jednou bude a byly to vždy pozitivní představy.

Graf č. 39 – Představa budoucnosti

4.8 Závěry šetření a zhodnocení cílů

Nyní na závěr našeho šetření bychom měli znát odpověď na výzkumný problém, který jsme si specifikovali hlavním cílem:

„ Zjistit zda jsou naplněny psychické potřeby u dětí z dětského doma stejnou mírou, jakou u dětí z běžného rodinného prostředí? “

Po zpracování a vyhodnocení výzkumného šetření, bychom si měli umět odpovědět, jak na hlavní tak dílčí cíle.

1. dílčí cíl

Zjistit celkovou míru naplnění psychických potřeb dle Matějčka.

Celkově naplnění psychických potřeb, dopadlo poměrně vyrovnaně. Je viditelné na grafech, že někde dochází k lepšímu naplnění v dětských domovech, jinde zas v rodinném prostředí. Spíše po materiální stránce jsou na tom děti z dětských domovů lépe, nejsou problémem výlety, exkurze či nákladnější zájmové činnosti. Potvrzuje nám to otázka č. 8, kdy u dětí z domova můžeme vidět 100% u možnosti ano. Na druhé straně u péče o domácího mazlíčka jsou na tom lépe děti z rodinného prostředí. Celkově si, ale myslíme, že k většímu strádání nedochází a výchovné prostředí jsou obě na dobré úrovni. Byli jsme zvědaví, jak dopadnou dětské domovy, a musíme říct, že i když děti v mnohém strádají, přece jen vyrůstají se svou biologickou rodinou nenahradí žádná sebelepší ústavní péče, nedochází zde k výrazně menší kvalitě naplnění psychických potřeb. A mnohdy si samy děti uvědomují, že náhradní prostředí je to jejich rozvoj a pozdější zapojení do společnosti mnohem přínosnější. Prostředí je na obou stranách podnětné a stimulující rozvoj dítěte ve všech oblastech.

2. dílčí cíl

Srovnat míru naplnění jednotlivých psychických potřeb dle Matějčka.

Potřeba stimulace v mladším věku je naplňována hlavně hrou. Zde dochází k naplnění u obou prostředí. Je pravdou, že dětský domov, by mohl zařadit všechny děti do her, ale podle nás je zde mnoho dětí, které na pozornost nebyly zvyklé, a proto ne všechny děti touží to společně činnosti. Dalším podstatným je poznávání nových věcí a částí České republiky

a zahraničí, tato oblast je naplněna v obou prostředích. Celkově je potřeba stimulace naplněna s jemnými odlišnostmi v obou prostředích. V dětských domovech by se mohly děti více vést k smysluplnému trávení času, netýká se to však všech dětí.

Potřeba smysluplného světa je skoro bez rozdílů naplněna stejně kvalitně. Jediný větší rozdíl vidíme u otázky 20. Možná by nebylo špatné zvážit možnost domácího mazlíčka i v dětských domovech. Důležitost v podobě o někoho se postarat dětem mnohdy imponuje. Závislost bezbranného zvířete na dítěti, učí děti zodpovědnosti. Mohl by se pro děti v období smutku stát radostí všedního dne.

Potřebu životní jistoty musí děti z dětských domovů mnohdy u svých biologických rodičů pracně hledat. Často přichází zklamání. Z šetření však vyplývá, že poměrně rychle pochopí, že v dětském domově je mnoho lidí, kteří jim chtějí pomoci a mohou se o ně opřít. Proto tahle potřeba je stejně kvalitně naplněna v obou prostředích.

Vlastní já si děti uvědomují velmi dobře. Pocit výjimečnosti každého z nich jim potvrzují ocenění za pomoc či dobrý výkon, oslavy ať už jejich osoby nebo společné, zájem okolí a možnost pomoci v náročnějších úkolech. Identita se buduje stejně kvalitně v rodině, jak v dětských domovech.

U schopnosti představ své **budoucnosti** jsou na tom o trochu lépe děti z rodiny. Děti z dětského domova mají mnohdy zatím nehodnotné představy v podobě myšlenek vydělat balík peněz a mít konečně trochu klidu. Mluvíme však o mladším školním věku, kdy je tak trošku přirozené, že představa vlastního domu, manželky a dětí je velmi vzdálená. Proto musíme brát na vědomí, že děti ještě mají čas a během dospívání a studií se jim představy upřesní a budou reálnější.

3. dílčí cíl

Porovnat rozdílnosti v naplnění psychických potřeb u dětí z dětského domova a dětí z běžného rodinného prostředí.

Celkově u jednotlivých potřeb nedochází k nijak markantním rozdílům nebo snad strádání v nějaké oblasti potřeb. Jediné oblasti, kde se děti v odpovědích rozlišovaly, jsou v potřebě stimulace a otevřené budoucnosti. Rozdíly však nepovažujeme za nijak ohrožující vývoj dítěte.

4. dílčí cíl

Poskytnout rodičům a vychovatelům povědomí o důležitosti potřeb dětí a alespoň částečně dát pomocí diplomové práce - vyhodnocení dotazníků zpětnou vazbu o naplnění psychických potřeb dětskýma očima.

Dílčí cíl si myslíme, že se nám naplnit podařilo. V potvrzení o souhlasu byl uveden také kontakt v případě zájmu dalších informací. Sice ne všichni, ale řada rodičů se na nás obrátili s prosbou, zda bychom jim nemohli poté práci poslat, aby se mohli podívat na vyhodnocení. Tento fakt nás velmi překvapil, spíše bychom očekávali, že rodiče bezmyšlenkovitě podepíší papír a dají jej dětem k odevzdání. Je příjemné zjištění, že je zajímaví jejich děti a chtějí se dozvědět více informací. Snad jim práce bude přínosná a poučí se z ní.

5. dílčí cíl

Na základě výzkumu přiblížit možnosti rozvoje naplnění psychické potřeby, která v daném prostředí nenašla celkové uspokojení.

Jak již bylo zmíněno, psychické potřeby jsou u dětí poměrně kvalitně uspokojovány. Jediné, co bychom mohli uvést, tak právě možnost mít domácího mazlíčka v dětském domově pokud by děti měly zájem. Samozřejmě s určitými pravidly. Další věcí je větší míra pomoci nalézt dětem oblast jejich zájmu a rozvíjet ho pomocí zájmových kroužků, je jich celá řada, takže by měl opravdu každý nalézt v široké škále nabídky právě to, co jej baví. Děti potřebují volný čas pro sebe, ale také čas, který je učí novým věcem, prohlubuje dovednosti a schopnosti.

Závěr

V diplomové práci jsme se zaměřili problematiku naplnění psychických potřeb u dvou rozlišných prostředí – dětském domově a rodině. Chtěli jsme poukázat na důležitost uspokojení daných potřeb u dětí. A poukázat na případné rozdíly výchovných prostředí.

Teoretická část nám přiblížila ve třech kapitolách základní pojmy práce. V první kapitole jsme se zmínili o psychických potřebách. Je zde uvedeno základní dělení psychických potřeb podle A. Maslowa a pak právě podle Z. Matějčka. Z jeho psychických potřeb jsme vycházeli i u tvorby dotazníku. Zdeněk Matějček nám přišel kvalitní psycholog, který má problematiku ověřenou v praxi a mnoholetými studii. Jeho rozdělení psychických potřeb nám přišlo pro průzkum vyhovující. Následně navazuje kapitola rodina a související informace. Měla by poukázat na důležitost fungující rodiny pro děti. Zmínili jsme i funkce rodiny, které jsou nesmírně důležité a jejich naplnění předzvidá harmonické prostředí a vývoj dítěte. Prolínají se s naplněním psychických potřeb dětí a jejich vzájemné propojení a naplnění je nezbytnou součástí pro podnětné prostředí. Jsou zde popsány i výchovné styly, které má každá rodina více či méně odlišné od normy, která by byla ideální. Rodina je základ pro naplnění potřeb. Pokud rodina nefunguje, přichází na řadu ústavní výchova, aby nejlépe plně, nebo alespoň z části napravila nevhodné působení biologické rodiny. Ústavní výchovu nám přibližuje třetí kapitola. V teoretické kapitole se hodně opíráme o literaturu Zdeňka Matějčka. Byla pro nás velmi dobře čitelná a příjemně nám dovysvětlila složité fráze z jiných odborných knih. Pro lepší orientaci a přitažlivost textu jsme použili řadu tabulek, kde jsou informace stručné a přehledné. Za stěžejní považujeme první kapitolu. Další dvě kapitoly přibližují prostředí dětí, ve kterém bylo provedeno průzkumné šetření. Veškeré zmíněné informace se prolínají s praktickou částí.

V praktické části jsme se zabývali dětmi z rodinného prostředí a dětského domova. Užili jsme dotazníkové metody, kde byla použita řada otázek, které nám pomohly zhodnotit danou situaci. Otázky byly pro konstatování situace dostačující a pomohly nám odpovědět si na veškeré stanovené otázky přibližující psychické potřeby – stimulace, smysluplného světa, životní jistoty, identity a otevřené budoucnosti. S dětmi se nám spolupracovalo velmi dobře. V průběhu celého šetření nevznikly žádné problémy. Dokonce i ze strany rodičů je zájem o poskytnutí výsledků. Velmi nás to potěšilo.

Závěrem můžeme konstatovat, že z průzkumného šetření vyplývá, že obě prostředí jsou kvalitní a děti nestrádají. Myslíme si, že mnozí mají iluzi, že děti v dětských domovech nenachází podnětné prostředí, ale opak je pravdou. Mají sice oproti dětem z rodinného prostředí starosti a trápení navíc, ale ústavní péče se jim snaží co nejvíce rodinu nahradit a podle našich výsledků se to i daří. Proto budeme rádi, pokud naše diplomová práce pozmění předsudky populace. I my sami jsme měli podobný názor, dokud jsme zařízení nenavštívili v rámci praxe a nepochopili jsme, že jejich cílem není jen uklidit děti z nevhodného prostředí. A výsledky nám to jen potvrdily. Děti zde nachází porozumění, lásku, naplnění a celkově vhodné zázemí. Nemůžeme to ovšem vnímat globálně na všechny zařízení. Zařízení v Liptále je považováno za kvalitní. Což nám potvrdili i zaměstnanci diagnostického ústavu v Olomouci. U dětí z rodinného prostředí jsme jen rádi, že se nám potvrdilo, že alespoň v naší vesnici Liptál jsou děti obklopeny vším, čím být obklopeni mají.

Použité zdroje

Literatura

ČAČKA, O. 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vydání, Brno:Doplňk. ISBN: 80-7239-060-0.

ČAP, J. 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vydání. Praha:ISV. ISBN: 80-85866-15-3.

DIDEROT. 1997. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Díl 3, m/r. 1. vydání. Praha: nakladatelství dům OP. ISBN: 80-85841-17-7.

DRAPELA, VIKTOR J. 2011. *Přehled teorii osobnosti*. 6. vydání. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0040-6.

DUNOVSKÝ, J. 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vydání. Praha: Avincenum. ISBN: nevedeno.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-686-5.

HELUS, Z. 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN: 978-80-247-1168-3.

HELUS, Z. 2009. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vydání, Praha:Portál. ISBN:978-80-7367-628-5.

HERMAN, M. 2008. *Najděte si svého maršana*. 2. vydání, Olomouc:Hanex. ISBN:978-80-7409-023-3.

JANDERKOVÁ, D. 2010. *Slovník základních pojmů z pedagogiky, psychologie a metodologie*, 1. Vydání, Brno:Mendelova univerzita v Brně. ISBN:978-80-7375-372-6.

JANDOUREK, J. 2001. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-535-0.

MACHOVÁ, J. 1974. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vydání. Praha:Avincenum. ISBN: nevedeno.

- MATĚJČEK, Z. 1986. *Rodiče a děti*. 1. vydání. Praha: Avincenum. ISBN: neuvedeno.
- MATĚJČEK, Z. 1986. *Počátky našeho duševního života*. Olomouc: Panorama. ISBN: neuvedeno.
- MATĚJČEK, Z. 1992. *Dítě a rodina v psychologickém pojetí*. 1. vydání. Praha: SPN. ISBN: 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Z. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN: 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče*. 1. vydání, Praha: Portál. ISBN: 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Z.; KOLUCHOVÁ J.; BUBLEOVÁ, V. a kol. 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vydání, Praha: Portál. ISBN: 80-7178-637-3.
- MATĚJČEK, Z. 2005. *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN: 80-246-1056-6.
- MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*, 4. Vydání, Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Z. 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6. vydání. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0519-7.
- MATĚJČEK, Z. 2013. *Co děti nejvíc potřebují*. 6. vydání. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0398-8.
- MATOUŠEK, O. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Slon. ISBN: 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, O. 1999. *Ústavní péče*, 2. vydání, Praha: Slon. ISBN: 80-85850-76-1.
- MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, 1. vydání, Praha: Slon. ISBN: 978-80-7367-739-8.
- MOŽNÝ, I. 2008. *Rodina a společnost*. 2. vydání. Praha: Slon. ISBN: 978-80-86429-87-8.

PRŮCHA, J. 2009. *Pedagogická encyklopedie*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-546-2.

ŘÍČAN, P. 2004. *Cesta životem*. 1. vydání, Praha:Portál. ISBN: 80-7178-829-5.

SILLAMY, N. 2001. *Psychologický slovník*. 2001. 1. vydání, Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 80-244-0249-1.

SVOBODA, M.;KREJČÍŘOVÁ, D.;VAGNEROVÁ, M. 2009. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*, 2. Vydání, Praha:Portál. ISBN:978-80-7367-566-0.

ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání, Praha:Portál. ISBN: 978-80-7367-318-5.

ŠVANCAR, Z.;BURIÁNOVÁ J. 1988. *Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. 1. vydání, Praha:SPN. ISBN: nevedeno.

VOCILKA, M. 1999. *Dětské domovy v České Republice I*. Praha:MŠMTV. ISBN: nevedeno.

VOJTOVÁ, V. 2008. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2. vydání. Brno:Masarykova univerzita. ISBN: 978-80-210-4573-6.

ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání, Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje

ČSÚ. 2013. Obrat v rozvodech. [online] [cit. 2014-12-22].

Dostupné z : <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/0B00225862>

ČSÚ. 2014. Zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy. [online] [cit. 2014-12-18].

Dostupné z : <http://www2.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/1F00327EB9/SFile/2300429.pdf>

DD a ZŠ Liptál. 2013. Dětský domov. [online] [cit. 2015-01-15]. Dostupné z :

<http://www.ddzsliptal.cz/detsky-domov>

Wikipedia. Need. [online] [cit. 2014-12-15]. Dostupné z:

http://en.wikipedia.org/wiki/Need#Psychological_definition

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

[online] (cit. 2014-12-09).

Dostupné z : http://www.msmt.cz/uploads/legislativa/2002_109.pdf

Seznam zkratk

DD	Dětský domov
ZŠ	Základní škola

Seznam tabulek

Tab. 1: Znaky při dosažení sebeaktualizace	s. 10
Tab. 2: Následky psychické deprivace	s. 18
Tab. 3: Příčiny jednotlivých typů selhání výchovy	s. 26
Tab. 4: Deset základních funkcí rodiny	s. 27
Tab. 5: Základní formy rodinného protekcionizmu	s. 29
Tab. 6: Přehled zařízení	s. 38
Tab. 7: Zastoupení činností v práci vychovatele	s. 44
Tab. 8: Práva a povinnosti dětí	s. 45
Tab. 9: Úhrada péče	s. 46
Tab. 10: Kapesné	s. 46
Tab. 11: Harmonogram průzkumného šetření	s. 50
Tab. 12: Rozdělení otázek v dotazníku podle psychických potřeb	s. 52
Tab. 13: Druhy her uváděné dětmi	s. 61
Tab. 14: Povolání	s. 80
Tab. 15: Plány do budoucna	s. 81

Seznam obrázků

Obr. 1: Maslowova pyramida potřeb	s. 10
Obr. 2: Podmínky školní zralosti	s. 15
Obr. 3: Počet rozvodů a podíl manželství končících rozvodem v období 1950 – 2012	s. 33
Obr. 4: Psychologické problémy v nevlastních rodinách	s. 34
Obr. 5: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	s. 47

Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví	s. 55
Graf č. 2: Věk	s. 55
Graf č. 3: Složení rodiny	s. 56
Graf č. 4: Počet sourozenců	s. 57
Graf č. 5: Návštěvnost rodiny	s. 57
Graf č. 6: Četnost návštěv	s. 58
Graf č. 7: Sourozenci v dětském domově	s. 58
Graf č. 8: Délka pobytu v dětském domově	s. 59
Graf č. 9: Hraní společenských her	s. 60
Graf č. 10: Výlety	s. 62
Graf č. 11: Volný čas – rodinné prostředí	s. 62
Graf č. 12: Volný čas – dětský domov	s. 63
Graf č. 13: Náplň víkendu – rodinné prostředí	s. 64
Graf č. 14: Náplň víkendu – dětský domov	s. 64
Graf č. 15: Návštěvnost kroužků	s. 65
Graf č. 16: Důvod návštěvnosti kroužků	s. 66
Graf č. 17: Odměna	s. 66
Graf č. 18: Druh odměny	s. 67
Graf č. 19: Trest	s. 67
Graf č. 20: Druh trestu v rodinném prostředí	s. 68

Graf č. 21: Nove informace	s. 68
Graf č. 22: Pomoc při neznalosti	s. 69
Graf č. 23: Orientace v místě bydliště	s. 70
Graf č. 24: Samostatné nakupování	s. 70
Graf č. 25: Pomoc s domácími pracemi	s. 71
Graf č. 26: Pořádek ve věcech	s. 72
Graf č. 27: Domácí mazlíček	s. 72
Graf č. 28: Druh zvířete	s. 73
Graf č. 29: Návrat domů	s. 73
Graf č. 30: Pocity v místě bydliště	s. 74
Graf č. 31: Řešení problémů – rodinné prostředí	s. 75
Graf č. 32: Řešení problémů – dětský domov	s. 75
Graf č. 33: Kamarádi	s. 76
Graf č. 34: Ocenění za provedenou činnost	s. 77
Graf č. 35: Ocenění sama sebe	s. 78
Graf č. 36: Oslavy	s. 79
Graf č. 37: Touha po radě	s. 79
Graf č. 38: Plány po ZŠ	s. 82
Graf č. 39: Představa budoucnosti	s. 82

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro děti z rodinného prostředí

Příloha č. 2: Dotazník pro děti z dětského domova

Příloha č. 1: Dotazník pro děti z rodinného prostředí

Dobrý den,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku. V dotazníku se Vás zeptám na několik otázek souvisejících s Vámi. Vašeho času stráveného vyplňováním si velmi cením a pomůže mi později lépe prozkoumat, zda jsou nějaké rozdíly mezi dětmi z dětského domova a dětmi co vyrůstají u rodičů. Pokud by Vás zajímaly výsledky, můžete se na mě samozřejmě obrátit a já Vám je ráda poskytnu. Nebude to nic složitého, jsou to většinou krátké otázky jen na zakroužkování a na konci je něco maličko na vypsání. Zabere Vám to opravdu jen tak 10-15 minutek. Při odevzdání na Vás čeká odměna za ochotu.

Ještě jednou Vám děkuji, že jste si našli čas a vzhůru do toho!

DOTAZNÍK

1. Jsi

- a) Chlapec
- b) Dívče

2. Kolik máš let?

3. S kým doma bydlíš?

- a) S Maminkou
- b) S tatínkem
- c) Se sourozencem. Kolik máš sourozenců? _____
- d) Babička
- e) Dědeček
- f) Domáci mazlíček

4. Hraješ si s rodiči doma nějaké hry ve volném čase?

- a) ANO
Jaké? _____
- b) NE

5. Jezdíte na výlety s rodinou?

- a) ANO
- b) NE

6. S kým trávíš nejvíce svého volného času?

- a) S kamarády
- b) S Maminkou
- c) S tatínkem
- d) S maminkou i tatínkem.
- e) Sám
- f) S někým jiným. S kým? _____

7. Jak trávíš víkend?

- a) Hraji si sám v pokojíčku
- b) Hraji si s rodinou
- c) Hraji si s kamarády
- d) Učím se do školy
- e) Chodíme na procházky
- f) Pomáhám rodičům
- g) Hraji si na PC
- h) Sleduji televizi

8. Navštěvuješ nějaký kroužek?

- a) ANO
Jaký? _____
- b) NE

9. Navštěvuješ ho, protože ... ?

- a) Baví mě to.
- b) Kvůli rodičům.
- c) Jiný důvod (doplň) _____
- d) Nevím, proč kroužek navštěvuji.

10. Dostaneš odměnu za úspěchy ve škole?

- a) ANO
Jakou? _____
- b) NE

11. Když si neplníš povinnosti, jsi potrestán?

- a) ANO.
Jak? _____
- b) NE

12. Dozvídáš se rád nové věci?

- a) ANO
- b) NE
- c) Nevím

13. Pokud něco nechápeš nebo ti něco nejde, vysvětlí ti to někdo z rodiny?

- a) ANO
- b) NE

14. Umiš se orientovat v místě bydliště?

- a) ANO
- b) NE

15. Byl si už někdy sám nakupovat?

- a) ANO
- b) NE

16. Pomáháš doma s domácími pracemi (utírání nádobí, umývání nádobí, vysávání) ?

- a) ANO
- b) NE

17. Máš rád pořádek ve svých věcech?

- c) ANO
- d) NE

18. Máš nějakého domácího mazlíčka, o kterého se sám staráš?

- a) ANO
Jakého? _____
- b) NE

19. Když jdeš ven za kamarády, musíš se vrátit:

- a) Vrátit na rodiči určený čas.
- b) Kdy chci.
- c) Na daný čas, ale nedodržuji to.

- d) Jiná možnost (doplň) _____
- e) Nevím

20. Doma se cítíš:

- a) Bezpečně
- b) Spokojeně
- c) Šťastně
- d) V pohodě
- e) Napjatě
- f) Ohroženě
- g) Nejistě

21. Když máš problém, s kým ho řešíš?

- a) S maminkou
- b) S tatínkem
- c) S maminkou i tatínkem
- d) S paní učitelkou
- e) Se sourozencem
- f) S kamarády
- g) S někým jiným. S kým? _____
- h) S nikým

22. Kolik máš dobrých kamarádů?

- a) 1
- b) 2-3
- c) 4-10
- d) Více
- e) Žádného

23. Oslovují tě rodiče jinak, když si hodný nebo zlobíš

- a) Když jsem hodný, oslovují mě _____
- b) Když zlobím, oslovují mě _____

24. Ocení někdo z rodiny, když se ti něco povede?

- a) ANO
- b) NE
- c) Nevím

25. Jsi sám na sebe pyšný, pokud se ti ve škole něco podaří?

- a) ANO
- b) NE

26. Co doma slavíte?

- a) Větší úspěchy ve škole
- b) Narozeniny
- c) Svátek
- d) Vysvědčení
- e) Úspěchy ve sportu nebo jiném zájmu
- f) Vánoce
- g) Velikonoce
- h) Nový rok
- i) Neslavíme nic

27. Jsi rád, když ti někdo z rodiny poradí, jak máš danou věc zvládnout?

- a) ANO
- b) NE

28. Čím by si chtěl být?

---

29. Na co se v budoucnosti těšíš?

---

30. Jaké máš plány, až dostuduješ ZŠ?

---

31. Dokážeš si představit, jak budeš mít svoji rodinu, dům a děti?

Příloha č. 2: Dotazník pro děti z dětského domova

Dobrý den,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku. V dotazníku se Vás zeptám na několik otázek souvisejících s Vámi. Vašeho času stráveného vyplňováním si velmi cením a pomůže mi později lépe prozkoumat, zda jsou nějaké rozdíly mezi dětmi z dětského domova a dětmi co vyrůstají u rodičů. Pokud by Vás zajímaly výsledky, můžete se na mě samozřejmě obrátit a já Vám je ráda poskytnu. Nebude to nic složitého, jsou to většinou krátké otázky jen na zakroužkování a na konci je něco maličko na vypsání. Zabere Vám to opravdu jen tak 10-15 minutek. Při odevzdání na Vás čeká odměna za ochotu.

Ještě jednou Vám děkuji, že jste si našli čas a vzhůru do toho!

DOTAZNÍK

1. Jsi

- c) Chlapec
- d) Děvče

2. Kolik máš let?

3. Navštěvuješ rodinu?

- c) ANO
Jak často? _____
- d) NE

4. Máš na domově sourozence?

- a) ANO
Jsi s ním v rodinné skupině? _____
Kolik máš na domově sourozenců? _____
- b) NE

5. Jak dlouho si v DD?

6. Hraješ si s tetami v domově nějaké hry ve volném čase?

c) ANO

Jaké? _____

d) NE .

7. Jezdíte na výlety s domovem?

c) ANO

d) NE

8. S kým trávíš nejvíce svého volného času?

g) S kamarády

h) S tetami na domově

i) Maminkou

j) Tatínkem

k) S oběma rodiči

l) Sám

m) S někým jiným. S kým?

9. Jak trávíš víkend?

i) Hraji si sám v pokojíčku

j) Hraji si s rodiči

k) Hraji si s tetami

l) Hraji si s kamarády

m) Učím se do školy

n) Chodíme na procházky

o) Pomáhám tetám na domově

p) Hraji si na PC

q) Sleduji televizi

10. Navštěvuješ nějaký kroužek?

c) ANO

Jaký? _____

d) NE

11. Navštívuješ ho, protože ... ?

- e) Baví mě to.
- f) Kvůli rodičům.
- g) Jiný důvod (doplň) _____
- h) Nevím, proč kroužek navštívuji.

12. Dostaneš odměnu za úspěchy ve škole?

- c) ANO
Jakou? _____
- d) NE

13. Když si neplníš povinnosti, jsi potrestán?

- c) ANO.
Jak? _____
- d) NE

14. Dozvídáš se rád nové věci?

- d) ANO
- e) NE
- f) Nevím

15. Pokud něco nechápeš nebo ti něco nejde, vysvětlí ti to někdo na domově?

- c) ANO
- d) NE

16. Umíš se orientovat v místě bydliště?

- e) ANO
- f) NE

17. Byl si už někdy sám nakupovat?

- c) ANO
- d) NE

18. Pomáháš na domově s domácími pracemi (utírání nádobí, umývání nádobí, vysávání) ?

- c) ANO
- d) NE

19. Máš rád pořádek ve svých věcech?

- g) ANO
- h) NE

20. Máš nějakého domácího mazlíčka, o kterého se sám staráš?

- c) ANO
Jakého? _____
- d) NE

21. Když jdeš ven za kamarády, musíš se vrátit:

- f) Na tetami určený čas.
- g) Kdy chci.
- h) Na daný čas, ale nedodržuji to.
- i) Jiná možnost (doplň) _____
- j) Nevím

22. Na domově se cítíš:

- h) Bezpečně
- i) Spokojeně
- j) Šťastně
- k) V pohodě
- l) Napjatě
- m) Ohroženě
- n) Nejistě

23. Když máš problém, s kým ho řešíš?

- a) S maminkou
- b) S tatínkem
- c) S maminkou i tatínkem
- d) S tetami na domově
- e) S paní učitelkou
- f) Se sourozencem
- g) S kamarády
- h) S někým jiným. S kým? _____
- i) S nikým

24. Kolik máš dobrých kamarádů?

- f) 1
- g) 2-3
- h) 4-10
- i) Více
- j) Žádného

25. Oslovují tě tety na domově jinak, když si hodný nebo zlobíš

- c) Když jsem hodný, oslovují mě _____
- d) Když zlobím, oslovují mě _____

26. Ocení někdo na domově, když se ti něco povede?

- d) ANO
- e) NE
- f) Nevím

27. Jsi sám na sebe pyšný, pokud se ti ve škole něco podaří?

- c) ANO
- d) NE

28. Co na domově slavíte?

- j) Větší úspěchy ve škole
- k) Narozeniny
- l) Svátek
- m) Vysvědčení
- n) Úspěchy ve sportu nebo jiném zájmu
- o) Vánoce
- p) Velikonoce
- q) Nový rok
- r) Neslavíme nic

29. Jsi rád, když ti někdo z domova poradí, jak máš danou věc zvládnout?

- c) ANO
- d) NE

30. Čím by si chtěl být?

---

31. Na co se v budoucnosti těšíš?

---

32. Jaké máš plány, až dostuduješ ZŠ?

---

33. Dokážeš si představit, jak budeš mít svoji rodinu, dům a děti?

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Vrlíčková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Lucia Pastieriková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Naplnění psychický potřeb u dětí z běžného rodinného prostředí versus děti z dětského domova.
Název v angličtině:	Filling the psychic needs of the children from normal family environment versus children from the orphanage.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá naplněním psychických potřeb u dětí z rodinného prostředí ve srovnání s dětmi z dětských domovů. Teoretická část přibližuje informace z oblasti psychických potřeb, rodiny a ústavní péče zaměřená hlavně na dětské domovy. Praktická část je zaměřena na děti z rodin a dětského domova mladšího školního věku v Liptále a jejich uspokojení psychických potřeb. Podrobněji je zde pohled na naplnění jednotlivých potřeb dle Z. Matějčka a srovnání dvou rozlišných výchovných prostředí.
Klíčová slova:	Psychické potřeby, dětské domovy, rodina, rodinné prostředí, ústavní výchova, naplnění psychických potřeb,
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the fulfillment psychic needs of children from families and children from orphanages. The theoretical

	<p>part brings information from the area psychic needs, families and institutional care (primarily orphanages). The practical part is aimed at primary school children from the families and the orphanage in Liptál and satisfy their psychic needs. We deal in detail with the fulfillment of individual needs by Z. Matějček a comparison of two varying educational environment.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>psychic needs, orphanages, family, family environment, institutional care, fulfillment psychic needs</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Dotazník pro děti z rodinného prostředí Příloha č. 2: Dotazník pro děti z dětského domova</p>
Rozsah práce:	<p>96 stran</p>
Jazyk práce:	<p>Český jazyk</p>